

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΕΤΟΣ Α΄

30 ΙΟΥΛΙΟΥ 1877

ΤΕΥΧΟΣ 7

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΗΜΩΝ ΒΕΒΗΓΕΡΣΕΩΣ, ΚΑΙ ΕΠ' ΑΥΤΗΣ
ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ *

Ότε οί Τούρκοι τέλος πάντων κατεσκήνωσαν έν μέσφ τών καθημαγμέ-
νων έρειπίων τής Γρακικο-Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, στιγμιαίον θάμβος κα-
τέλαβε τούς Έλληνας, και δυστυχώς οί πλούσιοι και οί λόγιοι ήρξαντο δια-
σπειρόμενοι άπ' Ανατολών πρós Δύσιν και Άρκτον' τότε πάλιν έτημήθη και
εθαυμάστη τό Έλληνικόν όνομα υπό τής Έσπερίας, τήν όποίαν εξεπαίδευσε
και εφώτισεν. Άφ' έτέρου ό έν αύτῇ τῇ κοίτῃ του παραμεινας Έλληνισμός,
άμέσως σχεδόν ανάκλυψας, και επί τών όρέων κατασκηνώσας κατά τόν μέ-
γαν και πολυχρόνιον κλύδωνα, καρτερικώς ύφίστατο τό σκληρόν μαρτύριον,
ήνδροϋτο διωκόμενος, και έναλλάξ νικών και νικώμενος, διστηρήθη άμικτος
και άκέραιος. Ήγωνίσατο δέ τό ήμέτερον έθνος ύπέρ Πίστεως και Πατρίδος
άπ' αύτῆς τής ήμέρας τής πολιτικής καταπτώσεως, και διά τοϋ Σταυροϋ
και τής φομφαίας έν μέρει άνεκτήσατο τήν Έλευθερίαν. Έκτοτε άρχεται τό
μικρόν μαρτυρολόγιον τών Χριστιανικών τής Τουρκίας λαών, και σπιθαμή
γῆς δέν ύπάρχει μη ποτισθεΐσα υπό Έλληνικοϋ αίματος, οϋδέ έτος σχεδόν
παρήλθεν εκτοτε μέχρι τοϋ μεγάλου και ίεροϋ ήμών Άγώνος, χωρίς να δια-
μαρτυρηθῆ διά τών όπλων γωνία τις τοϋ Πατρίου Έδάφους' διότι ή άγάπη
τής Έλευθερίας είναι έμφυτος έν ταΐς καρδίαις τών ανθρώπων, και όσάκις ή
κοινωνική κατάστασις δέν παρέχει άποχρώσας ύπέρ αύτῆς έγγραΐσεις, ό κοι-
νωνικός βίος άπακαθίσταται ζυγός βαρύς. Πρós τούτοις οί Έλληνες πάντοτε
συνετάχθησαν μετά τών έχθρών τών Όθωμανών, και κατά τόν 15ον, 16ον,
και 17ον αΐωνα έπολέμησαν άνδρείως, ύπηρετήσαντες εις τούς στρατούς και

* Αναγνώση έν τῇ Συλλόγῳ τῇ 30 Μαΐου 1877.

εις τούς στόλους του Πάπα, των Βασιλέων της Ισπανίας, και ιδίως της Γενετικής Δημοκρατίας. Πλήν αἱ μεγάλοι τῆς Εὐρώπης Δυνάμεις ἀνέκαθεν ὑπὸ τῆς ἀντιζήλιας διηρημέναι, καὶ πρὸς ἀλλήλας δυσπιστοῦσαι ἕνεκα ἰδιοτελῶν σκοπῶν, πρὸ πάντων δὲ ἕνεκα τοῦ ἀσπόνδου τῶν δύο Ἑκκλησιῶν μίσους, οὐδέποτε εἰλικρινῶς καὶ σπουδαίως συνέδραμον εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐξεγέρσεις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἡ ἐπισημότερα ἀπόπειρα ἐγένετο κατὰ τὸ 1769, ὅτε φημιζόμενων τῶν κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμων καὶ κατορθωμάτων τῆς ομοδόξου Ῥωσίας διὰ τινος Παπαδοπούλου ἢ Παπαζογλου, διατελοῦντος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐζήτησαν προὔχοντες τινες τῆς Πελοποννήσου τὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατείας Αἰκατερίνης, καὶ ὑποσχεθείσης αὐτὴν ἐδέχθησαν· συνεπεία τούτου κατήλθον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θalάσσας οἱ ἀδελφοὶ Ὁρλώφ, ἀλλ' οὐχὶ ἐγκλίρω· πρὸς τούτοις, διὰ τὴν σπάνιν καὶ τὴν ἀτέλειαν τῶν μέσων, ὡς καὶ δι' ἄλλας δυσχερεῖς περιστάσεις, καὶ μὴ ἔχοντες ἀκούσας δυνάμεις, οὔτε καλῶς, οὔτε τῶν ἐλπίδων ἀξίως διώκησαν τὰ πράγματα, ὥστε ἕνεκα τοῦ ἀτυχῆος τούτου κινήματος κατεστράφη καὶ ἠρημώθη ἡ Πελοπόννησος ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν.

Αἱ συχναὶ ἀλλὰ μονομερεῖς αὐταὶ ἀπόπειραι δὲν ἐτελεσφόρησαν, οὐδὲ ἠδύναντο νὰ φέρωσι καλὸν τι ἀποτέλεσμα, εἴτε γινόμεναι ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἄνευ προηγουμένης τινὸς συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν, εἴτε διότι δὲν εἶχεν ἔτι καλῶς ὠριμάσει ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως. Ὅτε ὁμοῦ ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὃ ἐστὶν ὅτε ὁ ἀπαιτούμενος βαθμὸς τῆς προόδου τοῦ ἐνὸς καὶ τῆς στασιμότητος τοῦ ἄλλου τῶν συζώντων, ἀλλὰ μὴ συμμιγνυομένων ἐθνῶν, τότε οὐδὲν πρόσκιμμα ἀνέστειλε πλέον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνεγεσίας.

Ἀναντιρρήτως, ἡ μεγάλη τῶν Γάλλων ἐπανάστασις παρήγαγε πρῶτον καὶ ἕως πρόωρον προόδου βῆμα εἰς τὴν ἡμετέραν παλιγγενεσίαν. Περὶ τὰ ἔτη 1796—97 ἐν Βουκουρεστίῳ Ῥήγας ὁ Φεραῖος, ὁ Κοραῖς ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1800, πλείστοι ἄλλοι λόγοι ἐν περιοδικῶς συγγράμμασιν, οἳ ὁ Ἀβγίος Ἐρμῆς καὶ ἡ Καλλιόπη, κληρικοὶ καὶ διδάσκαλοι, πάντες κατείχοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πυρετώδους ἔρωτος, ὅστις ἐνδομύχως ἐθέριμαν τὴν καρδίαν των, ὥστε πάντες παντοιοτρόπως συνέτρεχον καὶ συνέπραττον, τὸ κατὰ δύναμιν ἕκαστος, πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1812—13 ἰδρῦθη ἡ Φιλόμουσος Ἐταιρία, ἣν τὸν ἔχουσα σκοπὸν τὴν ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας καὶ τὴν διατήρησιν τῶν λειψάνων τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ αὕτη ἐγένετο, οὕτως εἰπεῖν, ἡ μαῖα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821· ἐπειδὴ κατὰ μίμησιν τῆς Φιλομουσοῦ Ἐταιρίας, ὃ ἐν Ὁδησσῷ Σκουφᾶς, κατὰ τὸ 1814, φαίνεται ὁ πρῶτος συλλαβὸν τὴν ἰδέαν συστάσεως Πολιτικῆς Ἐταιρίας, ἣν ὠνόμασεν Ἐταιρίαν τῶν Φιλικῶν, καὶ ὁ Ἰω. Καποδίστριας, τότε ὑπουργὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, πασίγνωστος προστάτης τῆς Φιλο-

μουσοῦ Ἐταιρίας, ἐψιθυρίζετο ἐπιτηδεῖως ὡς μυστικός καὶ ταύτης προστάτης ὄθεν, ὡς ἐκ τούτου, οἱ πλείστοι τῶν Εὐρωπαϊῶν Ἱστορικῶν ἀποδίδουσι τὸν Ἱεροῦ Ἀγῶνα τοῦ 1821 εἰς Ῥωσικὰς ὑποκινήσεις.

Οὕτως, ὀλίγοι τινὲς ἄνδρες, οἷος ὁ Σκουφᾶς, Ἀναγνωστόπουλος, Ξάνθης, Θεμελιῆς, Τσακάλωφ, Σέκερης, Δικαῖος, Πατσιμάδης, Λεβέντης, Γαζής, Κομιζόπουλος, Περίαιθός, κλπ., οὔτε πλούτου, οὔτε ἐπιβροχῆς τινος, οὔτε μεγάλης παιδείας κάτοχοι, ἀλλὰ θερμοὶ καὶ ἀνυπόμονοι, ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐκείνης, οἰοῦντο προκληθέντες, καὶ ἄμεσον σκοπὸν προθέμενοι τὴν δι' ἐπαναστάσεως ἔργῳ καὶ ἐν ὄπλοις ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων, ἐσχλημάτισαν καὶ διοργάνωσαν τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν. Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ θεμελιωταὶ αὐτῆς προσεποιούντο ὅτι ἦσαν ἀπλᾶ αὐτῆς μέλη, καὶ ἐπιμελῶς κρύπτοντες τὴν δῆθεν μυστικὴν ἀρχὴν, ἔθεσαν τὴν Ἐταιρίαν ὑπὸ τὸ μυστηριώδες ὄνομα ἀγνώστου καὶ ἀνυπάρχοντος ὑπερτάτης ἀρχῆς, ὑπαινιττόμενοι τὴν αὐτὴν τῆς Ῥωσίας. Παράδοξον δὲ εἶναι ὅτι τὸ μυστήριον τῆς Ἐταιρίας οὔτε πρὸ τῆς ἐκρηξέως οὔτε μετὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπεκαλύφθη, καὶ τὰ πάντα μέχρι τῆς σήμερον μένουσιν ἀμφίβολα, ὡς ἀμφίβολον ἐπίσης μένει ἀν καὶ τὰ μέλη αὐτὰ τῆς ἀρχῆς πάντα ἐγίνωσκον ἀκριβῶς καὶ βεβαίως τὰ πάντα. Ἰσως συνέβη τοῦτο διότι ἐξηφανίσθησαν τὰ ἐγγράφα οὐ μόνον τῶν κατὰ τόπους ὑποδεστέρων κέντρων τῆς Ἐταιρίας, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων προσώπων ἐκ τῶν λαβόντων εἰς αὐτὴν μᾶλλον ἢ ἤττον ἐνεργὸν μέρος. Ταυαὕτη ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821· ὥστε, χωρὶς νὰ κληθῶμεν διὰ τοῦτο σφόδρα εὐσεβεῖς ἢ δεισιδαίμονες, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὄντως μόνη ἡ χεὶρ Κυρίου ἔσωσε τὸν Ἑλληνισμόν. Οὐδὲν ἤττον, ἐν πολλαῖς ἰδιωτικαῖς καὶ δημοσίαις περιστάσεσιν, οὐδὲν ἄλλο πρὸς ἐπιτυχίαν ἀπαιτεῖται εἰμὴ τόλμη, ἀπόφασις καὶ αὐταπάρησις. Εἴθε δὲ ἀναφανῶσι καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ διάδοχοι ἀξιοὶ τῆς πατριωτικῆς αὐτῶν ἀρετῆς, πρὸς σωτηρίαν τοῦ τὰ πάντα σήμερον κινδυνεύοντος Ἑλληνισμοῦ, καὶ πρὸς τὴν αἰσίαν παραιώσιν τῆς μήπω τελειωθείσης ἐπιχειρήσεως τῶν ἡμετέρων πατέρων.

Συναγαφῆσαντες τὴν κατάστασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Ἀγῶνος, θέλομεν νῦν προσπαθῆσαι νὰ ἐξετάσωμεν ὅποιατις εἶναι ἡ δρᾶσις τοῦ Ἐμπορίου ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, καὶ ποίας δυνάμεις ἢ φιλοπονία καὶ ἢ φιλοτεχνία αὐτοῦ ἐχορήγησαν αὐτῇ.

Ἡ Ἑλλάς περιλαμβάνουσα ἐν τοῖς ὄρισις αὐτῆς χώραν ὀλίγην, καὶ ταύτην πατρῶδη καὶ ἄγονον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, περιβρεχομένην δὲ πανταχοῦθεν σχεδὸν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ὀφείλει, χάριν τῆς τροφῆς τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ παλαίη πάντοτε πρὸς τὴν πεινίαν· ἐκ τῆς πάλης δὲ ταύτης προσκτάται τὴν σοφίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀκνον δραστηριότητα, ἣτις καθοδηγεῖ τὰ τέκνα αὐτῆς εἰς εὐρεσίαν βίου εὐδαιμονεστέρου, ἢ ὅσον συγχωρεῖ τὸ τῆς γῆς αὐτῆς ἄγονον καὶ τραχὺ ἔδαφος. Μὴ δυνάμενοι λοιπὸν οἱ Ἕλληνες νὰ ἔχωσι τὰ πρὸς ζῶην καὶ ὑπερξίν μετὰ ἐκ τῆς χέρσου γῆς διὰ τὴν ῥηθεῖσιν αὐτῆς ποιότητα,

ἀναγκάζονται νὰ στρέψωσι τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν εἰς τὸ περικλύζον τὴν χώραν τῶν ὑγρῶν στοιχείων, ὅπερ εὐρὺ καὶ ἐλεύθερον καθ' ἑαυτὰ, ὑρίζεται ἐκάστοτε κατὰ βούλησιν ἢ κατ' ἀνάγκην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν. Τούτου ἕνεκα οἱ μὲν πρόγονοι ἡμῶν ἐξέτειναν τὰ ὄρια τῆς αὐτῶν ἐνεργείας μέχρι τῶν περὶ τῶν τότε πλωίμου θαλάσσης, οἱ δὲ ἡμέτεροι ὅπου γῆς καὶ ἀν βουληθῶσιν νῦν προσπελάζουσι τὰ μικρὰ αὐτῶν σκάφη καὶ ἐγκαθιστῶσι τὰ ἐμπορικὰ τῶν Πρακτορεῖα. Ὅποιον δὲ καὶ ὅπως τὸ ἐντεῦθεν ἐθνικὸν καὶ ἰδιωτικὸν κέρδος παρὰ τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἡμῖν σήμερον, παντὶ δήλον, καὶ οὐδεὶς ἀναμένει νὰ μάθῃ παρ' ἐμοῦ.

Ἄδηλον πότε ἀνεράνη ἐκ νέου τὸ ἐμπόριον ἐν τῇ δεδουλωμένῃ Ἑλλάδι· ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ποτὲ δὲν ἠφανίσθη ἐντελῶς. Ἐν ταῖς μεσογείοις ὅμως ἐπαρχίαις ἀπὸ τοῦ Δουναβέως μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἔνθα εἶχε σταματήσει ὁ Τουρκικὸς χεῖμαρρος, εἶχεν ὀλοσχερῶς καταστραφῆ, ὅχι μόνον ἕνεκα τῶν πολέμων τῆς κατακτήσεως τοῦ 14^{ου}, μέχρι τοῦ τέλους σχεδὸν τοῦ 15^{ου} αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῶν σταυροφορικῶν πολέμων καὶ τῶν λοιπῶν φραγκικῶν ἐπιδρομῶν. Οἱ ἐπιτυχεῖς τῶν Σουλτάνων πόλεμοι, ἀπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' μέχρι Σελίμη τοῦ Β', ἦτοι μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 16^{ου} αἰῶνος, ἀναμφιβόλως συνέδραμον εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Καὶ τῶντι, ἐν τούτῳ τῷ διαστήματι παρατηροῦμεν μὲν τοὺς χριστιανικοὺς τῆς Τουρκίας λαοὺς ὑποκύπτοντας ὑπὸ τὸν ἀπεριόριστον τῆς αὐθαιρεσίας ζυγόν, ἀλλὰ καὶ ὅτι τότε πρῶτον ἠδυνήθησαν νὰ ἔχωσι σώαν τὴν ζωὴν ἀντὶ τοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπιβληθέντος χαρασίου ὑπὸ δὲ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ βραγιά ἦτοι ὑποτεταγμένου δούλου, τότε ἤρξαντο μορφοῦμεναι αἱ κοινότητες ὑπὸ κυβέρνησιν εἰς ἄλλοι καταθλιπτικῆν, ἀλλὰ καὶ λίαν ὠνιον, οἷονεὶ λέγουσαν: «βραγιάδες, ἐργάζεσθε, καὶ θέλομεν σὰς πωλήσει ὅσας ἀνέσεις καὶ ὅσας ἀσφαλείας δυνήθητε ν' ἀποτίσητε».

Ἀληθῶς δὲ ἄρα ὡς κατάρθου οἰκογένειά της διὰ τῆς φιλοπονίας νὰ ἐνοικιάσῃ κτῆμά τι, καὶ ἀκολούθως νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἰδιοκτητῶν (οἰκοκυρέων), ἠγόραζε Σπαρῆν, ὃ ἐστὶν ἐτίθητό αὐτῇ μεθ' ὄλων τῶν ὑπαρχόντων αὐτῆς, καὶ ἀντὶ ἀδροτάτης ἀμοιβῆς, ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐνὸς ἱππέως, ἔχοντος τιμᾶριον ἐπὶ τῆς κατακτηθείσης γῆς. Ὁ σπαρῆς οὗτος ἦτο διὰ τὴν χριστιανικὴν οἰκογένειαν ὡς ὁ ποιμενικὸς κύων, προφυλάττων αὐτὴν κατὰ πάσης βιαιοπραγίας καὶ ἀπαιτήσεως τῶν Βέρδων καὶ τῶν Ἀγάδων κατὰ τῶν ἀγγαριῶν τοῦ Καθῆ, καὶ κατὰ τῶν ἀρπαγῶν τῶν στρατιωτῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ προστασία αὐτῆ ἦτο λίαν δαπανηρὰ, ἰδίως ἐν τοῖς κεντρικοῖς μέρεσι τῆς Ρούμελης, ὅπου μόνη ἡ διάβασις τῶν στρατευμάτων, συχνὰ μεταδαινόντων πρὸς πόλεμον πέραν τοῦ Δουναβέως, διετήρει αὐτὰ ἐν δυνεκεὶ καταστροφῇ, αἱ μὴ δυνάμεναι ν' ἀγοράσωσιν οἰκογένειαι τὴν προστασίαν σπαρῆ, ἠναγκάζοντο νὰ καταφύγωσιν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων, καταγιγόμενοι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ἠνωμένοι εἰς μικρὰς κοινότητας, ἐπλήρ-

ρον κατ' ἀποκοπὴν τὸ χαρατρεῖ, δηλαδὴ ἀπελάμβανον ἀπὸ κοινοῦ τῆς προστασίας Βέρη τινός, συμβιβαζόμεναι μετ' αὐτοῦ ὅπως ἀποτινώσιν ἐτησίως χρηματικὴν τινα ποσότητα, ἀμετάβλητον ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡ ποσότης αὕτη καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγένετο ὁ συμβιβασμὸς ἦτο ἐξ ἀνάγκης ἀνωτέρα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φορολογουμένων ἀνδρῶν, διὸ καὶ ὁ Βέρης εὕρισκε συμφέρον ν' ἀναδέχεται τὴν προστασίαν αὐτῶν· ἀλλ' ὅτε ἠΐξανεν ὁ πληθυσμὸς, ὅπερ φυσικῶς ἐπήρχετο ἄμα αὐξανόμενῃ τῇ εὐζωίᾳ, οἱ βραγιάδες εὕρισκον ἐπίσης ὄφελος ἐκ τοῦ συμβιβασμοῦ τούτου, καθὼ πληρόντες ὀλιγωτέρους φόρους, ἐνῶ ἐπλούτουν περισσότερο. Οὕτω, καθ' ὅλα τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Ρούμελης ἤρξατο ὀργανίζομενον τὸ ἐμπόριον τῶν κτηνῶν καὶ τῶν μαλλίων, ἐμπόριον ὅπερ ἡ κακὴ διοίκησις καὶ αἱ βιαιοπραγίαι δὲν κατισχύσαν ποτὲ νὰ καταστρέψωσιν, ὦν ἔμφυτος τοῦ τόπου ἐκεῖνου πλοῦτος, μὴ μεταβαλλόμενος ἐκ τῆς κακῆς καλλιεργείας, καὶ ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς φυσικῆς ἀφθονίας, ὅπως αὐτομάτου, τῶν βοσκημάτων.

Οἱ χριστιανοὶ, καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες, συνεκεντροῦντο προσέτι κατὰ προτίμησιν πέραν τῶν μεγάλων πόλεων, οἷαι ἡ Θεσσαλονίκη, αἱ Σέρραι, ἡ Ἀδριανούπολις· οἱ δὲ Τούρκοι διοικηταὶ ἠναγκασμένοι ἦσαν πρὸς τακτικὴν ἐπισίτισιν τῶν πόλεων, νὰ ἐπεκτείνωσιν εἰς ἀνάλογον ἀπόστασιν τὴν προστασίαν τῶν ἐπὶ τῆς γεωργίας. Ὅθεν τὰ χριστιανικὰ χωρία τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῇ συμπεριλαμβανόμενα, σπανίως ἐχρησίμευον ὡς ἐπισταθμῖα τῶν στρατευμάτων. Ὁ πληθυσμὸς ἐπίσης τῶν πόλεων κατὰ μέγα μέρος συνεκροτεῖτο ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου· ὁ συνεταιρισμὸς τῶν ἐργατῶν, αἱ συντεχνίαι (larafia), σχεδὸν τὸ τρίτον τῶν διαφορῶν μεταπρατῶν, ὡς καὶ τῶν ἐμπόρων, ἦσαν Ἕλληνες, καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν ἀπῆντων μικρότερα ἐμπόδια ἐν τῇ τυραννίᾳ τῶν Ὀθωμανῶν, ἢ ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τῶν Ἀρμενίων, τῶν Ἑβραίων, καὶ ἰδίως τῶν Φράγκων ἐμπόρων.

Περὶ τὸ δευτέρον ἡμισυ τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ βάμβακος εἰσήχθη εἰς τὴν Μακεδονίαν. Αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ δευτέρου τούτου φυτοῦ ἰδίως ἐτελεσφόρησαν εἰς τὰς κοιλάδας, ἃς βρέχει ὁ Στρυμὼν, καὶ εἰς τὰς ἐκτενεῖς πεδιάδας τὰς πέραν τῶν Σερρῶν. Ἡ ἐπιτυχὴς ἐκβασις τῆς νέας αὐτῆς καλλιέργειας προσέκλυσε, ὡς ἦτο ἐπόμενον, εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη πολλὴν λαὸν, ἔνθα περὶ τὰ 300 χωρία χριστιανικὰ ἰδρύθησαν ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαστήματι· ἦσαν δὲ τόσον πλησίον ἀλλήλων ὥστε, ὡς λέγει παλαιὸς τις περιηγητῆς, μακρόθεν ἐφαίνοντο μᾶλλον ὡς σχηματίζοντα μίαν ἀπεράντων πόλιν. Τὰ χωρία αὐτὰ, πληρόντα ὡρισμένην τινα χρηματικὴν ποσότητα ὡς χρεῖται, καὶ συνηθροισμένα κατὰ 30 ἢ 40, εἶχον τεθῆ, ὡς τὰ τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Ροδόπης, ὑπὸ τὴν προστασίαν Βέρη ἢ Ἀγά τινος Τούρκου. Αὐταὶ αἱ μεγάλαι τῶν βραγιάδων ὁμοσπονδίαί, χάριν τῆς αὐτῆς προφυλάξεως, διετήρουν πλείστους τυχοδιώκτας χριστιανοὺς, Τούρκους ἢ Ἀλ-

θανούς, και οι επί κεφαλῆς αὐτῶν τῶν σωμάτων Βένδης σπανίως ἀνεγνώριζον τὴν ἀρχὴν τῶν Πασάδων. Ἡ πεδιάς τῶν Σερρών και ἡ κοιλάς τοῦ Στρουμόνος, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, συνήθως εἶχον ἐτησίαν συγκομιδὴν, ἀπὸ τοῦ 1787 μέχρι τοῦ 1797, 70 χιλ. δεμάτων βάμβακος (τῶν 100 ἀκ.). Πᾶς τις εὐκόλως ἐννοεῖ πόσοι βραχίονες εἰργάζοντο ὅπως παραγάγῃσι τοσοῦτον γεωργικὸν πλοῦτον, και ὅποια ἐμπορικὴ ἀνάπτυξις ἐπήγαζεν ἐξ αὐτοῦ. Ἄφου δὲ ἐκθέσωμεν και ἄλλα τινὰ θέλομεν ἐπανέλθει εἰς τὰς συνεπειὰς τοῦ γεγονότος τούτου.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς καλλιέργειας τοῦ καπνοῦ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἀπέβη ἥττον ἐπικερδῆς τῷ Ἑλληνι. ἢ ἡ τοῦ βάμβακος, διότι οἱ Τούρκοι, παρατηρήσαντες ὅτι αἱ σπειρόμεναι μὲ καπνὸν ἀντὶ σιτηρῶν γαῖαι ἀπέδιδον διπλασίαν πρόσδοσαν, ἰδιοποιήθησαν σχεδὸν ὅλοσχερῶς τὸν νέον τοῦτον κλάδον τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας· οὐχ ἥττον δὲ οἱ Ἕλληνες ἔμποροι τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρών, τοῦ Γενιτσέ, και λοιπῶν ἄλλων ἀγορῶν εὗρισκον οὐ μικρὰν ἀποζημίωσιν ἀσχολούμενοι εἰς τὴν μετακομιδὴν ἢ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν καλλιεργουμένων καπνῶν.

Πρὸς δυσμάς τοῦ Ἀζιῦ, δυτικοῦ συνόρου τῆς Ρούμελης, ὁ γάλλος Φωριέλ δεικνύει ἡμῖν ἐν ταῖς μᾶλλον ἀποκέντροις αὐταῖς σταθμοῖς, τὰ στρατιωτικὰ ταῦτα σώματα τῶν Ἑλλήνων σπανίως ἐν εἰρήνῃ διατελούντων μετὰ τῶν Τούρκων. Θεωροῦντες ἀπλῶς ὅσα ἀναφέρει περὶ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ὑπάρξεως, περὶ τῶν ἠθῶν και τῶν ἐθίμων, τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν πολεμιτῶν τούτων, ἠθέλομεν πιστεῦσαι ὅτι εἰσὶν οἱ μόνοι κάτοικοι τοῦ Πηλίου, τῆς Ὀσσης, τοῦ Ὀλύμπου και τῆς Πίνδου· ἀλλ' ὅμως ἐν τοῖς αὐτοῖς ὄρεσιν ἔζη ἐπίσης πληθυσμὸς ἐξίσου ἄξιος προσοχῆς ὡς οἱ Κλέφται· ὁ πληθυσμὸς οὗτος, πιθανῶς ὄλως δεδομένος εἰς τὴν ἀσκησιν τῶν ὄπλων πρὶν ἢ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν Τούρκων, ἔκτοτε εἶχε κατὰ πλεῖστον μέρος καταθέσει αὐτὰ, και κατόκει κάμπολλα εὐημεροῦντα χωρία τῆς Θεσσαλίας, ἀσχολούμενα περὶ τὴν βιομηχανίαν και τὸ ἐμπόριον, ὧν γνωστότατα εἶναι τὰ Ἀμπελάκιζ, ἢ Ζαγορά, τὸ Μέτσοβον, κλπ.

Ἀδύνατον ἀκριβῶς νὰ προσδιορίσωμεν κατὰ ποίαν ἐποχὴν ὑπετάγησαν τὰ μέρη ταῦτα, ἢ ν' ἀναφέρωμεν τὰς συνθήκας αὐτῶν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν κατακτητῶν· βέβαιον εἶναι μόνον ὅτι πληρόντες ἐτησίως ὀρισμένον τι χρηματικὸν ποσὸν ὡς χαράτσι, ἀπελάμβανον εἰς ἀνταλλαγὴν τὸ δικαίωμα ν' αὐτοδιοικῶνται ὄλως ἀνεξαρτήτως τῆς Τουρκικῆς ἀρχῆς, ἢτοι χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἐν μέσῳ αὐτῶν Καδῆν, Πασῶν ἢ Τούρκων ἢ Ἀλβανῶν στρατιώτας. Ἦνωμένοι κατ' ἀριθμὸν μᾶλλον ἢ ἥττον μέγαν, ἀνάλογον πρὸς τὴν σημασίαν τῶν χωρίων, εἶχον ὡς ἀρχηγούς τοὺς γνωστὸς Δημογερόντας, κατ' ἐνικαιὸν ἀνάναυμένους, και ἐντολὴν ἔχοντας νὰ δικάζωσι, νὰ διανέμωσι τοὺς φόρους, νὰ ἐπιτηρῶσι τὰ μετὰ τῶν χωρίων συμβόλαια, και νὰ διατελῶσιν εἰς σχέσιν μὲ τὴν Ἀρχὴν διὰ τοῦ Τούρκου πράκτορος, διατρίβοντας ἐπὶ τούτῳ ἐν μέσῳ

αὐτῶν, ἀλλ' ἄνευ ἐξουσίας τινός. Τὰ μικρὰ οὕτως εἶπεῖν δημοκρατικὰ ταῦτα κρᾶτη εἶχον προσέτι και ἐκκλησιαστικὰ τινὰ προνόμια, διότι ἀπ' εὐθείας ὑπετάσσοντο εἰς τὴν Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἔνοπλος ἀντίστασις κατ' ἀρχὰς ἐθεμελίωσεν αὐτὰ· ἴδωμεν δὲ νῦν εἰς ποῖον βαθμὸν εὐημερίας ἀνύψωσεν αὐτὰ τὸ ἐμπόριον.

Ποῖαι ἦσαν αἱ σχέσεις τῶν ἠρωϊκῶν Κλεφτῶν πρὸς τὰς φιλοπόνους ταύτας πολιτείας; Ἄθροισμα στρατιωτῶν Τούρκων ἢ Ἀλβανῶν ἐμισθοδοτεῖτο ὑπὸ τῶν ἐμπόρων ἢ τῶν γεωργῶν τῶν περιχώρων τῶν Σερρών, ὅπως ἦσαν οἱ στρατιῶται, οὓς ἐμισθον, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Βένδων, οἱ ποιμένες τῶν χωρίων περὶ τὸν Αἴμον, τὴν Ῥοδόπην κλπ., ὡς ἦτο ἐπίσης τὸ σῶμα, ὅπερ ἐξησφάλιζε κατὰ τῆς διαρπαγῆς τὰς πλουσίας μονὰς τοῦ Ἄθω, τότε κατοικουμένας ὑπὸ πλεόν τῶν δεκακισχιλίων μοναχῶν. Ἐκάστη ἐπὶ τῶν ὄρεινῶν τούτων πολιτειῶν τῆς Θεσσαλίας και τῆς Ἀκαρνανίας ἐμισθου ἐπὶ ἐν ἔτος σῶμα τι Κλεφτῶν, χρέος ἐχόντων νὰ ὑπερκασιζῶσι τὴν χώραν κατὰ πάσης ἐπιδρομῆς Τούρκων στρατιωτῶν, ὡς και κατὰ πάσης ἀρπαγῆς τῶν Ἀρματωλῶν, οἵτινες, μένοντες ἄνευ τοιαύτης ἀσχολίας, ἠναγκάζοντο νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς ληστείας. Τῷ καιρῷ δ' ἐκείνῳ ἢ ὑπαρξίς τῶν Κλεφτῶν ἢ Ἀρματωλῶν δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς ἐν ὄπλοις διαμαρτυρήσις κατὰ τοῦ κατακτητοῦ.

Ἴδου ὅποιοι ἦσαν κατ' ἀρχὰς, ἢτοι μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ Γραικο-Ρωμαϊκοῦ Κράτους, οἱ ἐμπορικοὶ πόροι τῶν ὄρεινῶν τῆς Ἑλλάδος κατοίκων. Τὰ μέρη τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πηλίου, τῆς Οἴτης, ἐν μέσῳ τῶν ἀφθονωτάτων βοσκημάτων τῆς Ἑλλάδος, ἦσαν κύρια πολυπληθῶν ποιμνίων, και παρεχειμαζον περιπλέον τὰ ποιμνία πλησιοχώρων ἐπαρχιῶν, και αὐτῶν τῶν μακρομεθανῶν Ἀλβανῶν. Τὰ δὲ πρόβατα αὐτῶν ἦσαν ὀνομαστὰ διὰ τὴν ἐκλεκτὴν ποιότητα τοῦ κρέατος και διὰ τὴν λεπτότητα τῆς τριχῆς των. Οἱ κάτοικοι ἐκείνων τῶν μερῶν ἦσαν ὄλως δεδομένοι εἰς τὴν ἐπιστάσιαν τῶν ποιμνίων των, ὡς και εἰς τὴν κατεργασίαν και τὸ ἐμπόριον τῶν μαλλίων· μέρος αὐτῶν ἐπέμπετο διὰ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἄλλο δὲ μέρος εἰς Ἐνετιαν, διὰ τῶν λιμένων τῆς Δαλματίας. Πολλὰ ὄρη, τότε δρυμώδη και γέμοντα παντοίων ζώων, ἰδίως λαγῶν ἐχόντων τρίχα μακρὰν, πυκνὴν και ἀπαλὴν, παρεῖχον διὰ τοῦ κυνήγιου αὐτῶν σημαντικὸν ἐμπόριον γουναρικῶν, τῶν ὀπρίων ἢ Θεσσαλονίκη ἦτο ἡ κεντρικὴ ἀγορά. Οἱ κάτοικοι πολλῶν χωρίων, και πρὸ πάντων τῶν τῆς Πίνδου, ἐταξείδευον πρὸς βιοπορισμὸν, ὡς και σήμερον ἐτι πράττουσιν οἱ κάτοικοι πολλῶν ὄρεινῶν τῆς Εὐρώπης και τῆς Ἀνατολῆς τόπων. Νεοὶ ὄντες, κατέβαινον εἰς τὰς Ἐνετικὰς πόλεις τῆς Ἠπειρωτικῆς παραλίας, μετέβαινον εἰς τὰς νήσους, και ἐκεῖθεν διεσπείροντο εἰς τὰς μεγάλας τῆς Ἰταλίας πόλεις, ἐνίοτε δὲ και τῆς Γερμανίας, μετερχόμενοι παντὸς εἶδους ἐπαγγέλματα· τὸ ἐμφυτον δὲ και εἰς ἄκρον ἀνεπτυγμένον πνεῦμα τῆς τάξεως και τῆς οἰκονομίας, μετὰ παρέλθουσιν χρόναι

τινός, συνετέλει ὥστε σπανιώτατα ὑπέστρεφον εἰς τὴν πατρίδα ἀνευ μικρᾶς περιουσίας, καὶ τὸ βέλτιστον, μετέφερον συνάμα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, νοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ βαθὺν σέβας πρὸς τὰς διαφόρους γνώσεις, ὧν ἦσαν ἐστερημένοι. Ἄλλη πάλιν μερὶς τῶν κατοίκων ἀπλῶς κατεγίνετο εἰς ἐμπορικὰς ἀνταλλαγὰς τῶν προϊόντων των μὲ τὰ ποικίλα ἐμπορεύματα ὧν εὐρίσκοντο ἐφωδιασμένοι αἱ διάφοροι ἀγοραὶ Ἑνετικῶν πόλεων, Πάργας, Πρεβέζης καὶ Βουθρωτοῦ πρὸς δυσμὰς τῶν ὄρεων των, ὡς καὶ αἱ ἀγοραὶ Λαρίσσης, Βιτωλίων, Θεσσαλονίκης πρὸς ἀνατολὰς αὐτῶν.

Τοιοῦτοι ἐν περιλήψει ἦσαν οἱ ἐμπορικοὶ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας πόροι. πρὸ τῆς τακτικῆς τοῦ βῆμβακος καλλιέργειας ἐν τῇ Μακεδονίᾳ. Δύσκολον ὅμως εἶναι νὰ ὀρίσωμεν μέχρι ποίου βαθμοῦ προήχθη ἡ εὐημερία τῶν ὄρειων μερῶν τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων· δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ λάβωμεν ἰδέαν τιὰ ἐκ τῆς ὑπολήψεως ἧς ἐτύγχανον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν χώρῳ ὅπου τὰ πάντα γίνονται καὶ κατορθοῦνται διὰ τῆς προστασίας, μάλιστα δὲ διὰ τῆς μᾶλλον ὀνίου προστασίας, ὅπου ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχει ἀναλογία μεταξὺ τῆς ἐπισημότητος τῶν προστατευόντων καὶ τοῦ πλοῦτου τῶν προστατευομένων. Γινώσκωμεν δὲ ὅτι τὰ ὄρεϊὰ ταῦτα χωρὶα εἶχον ὡς προστατὰς τὰ ὕψιστα πρόσωπα τοῦ Σερραγίου καὶ τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Ζαγορά ἀπέτινεν εἰς τὴν Βαλιδὲ Σουλτάναν ἐνιαύσιον φόρον, ἵνα συγκαταριθμηταὶ εἰς τὰ ὑπ' αὐτὴν κτήματα· τὸ Μέτσοβον εἶχε προστατὴν τὸν Μουφτὴν· αἱ ἀδελφαί, αἱ μεγάλαι γυναῖκες τοῦ Σουλτάνου εἶχον παρομοίαν πελατεῖαν, δι' ἧς ἠῤῥαζον οὐσιωδῶς τὰ εἰσοδήματά των· καὶ ἐπειδὴ ἡ ὀσημέρσι πρόοδος τῶν ἐλευθέρων τούτων κοινοτήτων, ὡς ἦτο ἐπόμενον, διήγειρε τὴν πλεονεξίαν τῶν γειτόνων Πασάδων, τὸ σέβας ὅπερ ἐνέπνεον οἱ ὑψηλοὶ οὔτοι πάτρωνες, ἦσαν ὀπωσοῦν ἐγγύσις κατὰ πάσης προσβολῆς, καὶ καθίστα σχεδὸν ἀνωφελὴ τὴν ἀνδρίαν τῶν Κλεφτῶν.

Ἐνῷ τὰ περίξ τῶν Σερβῶν χωρὶα ἐπλούτου διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ βῆμβακος, τὰ τῆς Ζαγορᾶς ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τῆς φυτείας τῶν συκομωρεῶν καὶ ἐν μικρῷ σχετικῶς διαστήματι, τὰ 24 χωρὶα αὐτῆς προσέφερον εἰς τὴν ἀγοράν τῆς Θεσσαλονίκης τὸ μεῖζον μέρος τῆς ἐκεῖ κατ' ἔτος ἐκποιουμένης μετὰξῆς· ἀρκεῖ πρὸς τούτοις ν' ἀναφέρωμεν βιομηχανικούς τινας καὶ ἀγροτικούς πόρους, συντελοῦντας ὡσαύτως εἰς τὴν πρόοδον τοῦ Ἑλλήνος: τὸ μέλι, τὸ ἔλαιον, τὸ ἄμμιον (σουλουμάς), τὸ ὄπιον, ἡ σταφίς καὶ διάφορα πολύτιμα κόμμεα ἀπετέλουν σπουδαῖα εἶδη συναλλαγῶν. Οὕτω βαθμὴδὸν ἐπανήρχετο ἡ ζωὴ ἐπὶ γῆς, ἧτις ἐφαίνετο προσωρισμένη νὰ μείνῃ ἐσαεὶ ἀφιερωμένη εἰς τὴν λατρείαν τῶν ἐρειπίων. Ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταφορὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἐρυθροδάχνου (ρίζαριου) ἐκ τῶν πεδιάδων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐγενεῖν ἀφορμὴ, κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος, τῆς ἰδρύσεως βαρβακίνων ὑφασμάτων καὶ νημάτων, ἅτινα ἔδοσαν μεγίστην ὄθησιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Θεσσαλίας. Τὰ πλεῖστα τῶν κατερχο-

μένων ὑδάτων ἀπὸ τοῦ Πηλίου, τῆς Ὀσσης, τῆς Πίνδου, τῶν Ἀγράφων, ἐφάνησαν καταλληλότατα ὅπως ἐντυπώσωσιν ἐπὶ τοῦ βῆμβακος τὰ χρώματα τοῦ ἐρυθροδάχνου, καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ πλησιόχωρα αὐτῶν μέρη ἐκλύθησαν ὑπὸ ἐργαστηρίων· ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν, παρέχουσα τὰς ἀρίστὰς πηγὰς, ἐχρησίμευσεν εἰς τὰ περίφημα τῶν Ἀμπελακίων ἐργαστήρια· ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, τοῦ ὁποῦ οἱ κάτοικοι, πλούσιοι καὶ φιλόπονοι, ἀποκλειστικῶς κατεγίνοντο εἰς τὰ βαρβακίων, ὑπῆρχον περὶ τὰ 24 ἐργαστήρια, ἐν οἷς, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐβάρυντο πλέον τῶν 2500 δεμάτων βῆμβακος (τῶν 100 ὀκάδων), ἀμέσως ἀγοραζομένων ὑπὸ ἐμπόρων τῆς Βιέννης, τῆς Λειψίας, τῆς Δρέσδης καὶ ἄλλων πόλεων. Ἡ ἴδρυσις τῶν ῥηθέντων ἐργαστηρίων προηγήθη τῆς τῶν ὀνομαστοτέρων παρομοίων ἐργαστηρίων τῆς Γαλλίας, καὶ βαρβακίαι Ἑλληνας ἐξ Ἀμπελακίων ἤλθον εἰς Μομπελλιέρον περὶ τὰ μέσα τῆς 18ης ἐκατονταετηρίδος, ἵνα συστήσωσι τὰ πρῶτα τοιαῦτα ἐργαστήρια.

Κατὰ τὸ 1790 πάντα τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἀμπελακίων, ἅτινα πρότερον εἶχον ἴδιον πρακτορεῖον ἐν διαφόροις τῆς Γερμανικῆς πόλεσι, συνηταιρίσθησαν πρὸς ἐξαγωγήν καὶ ἀπὸ κοινοῦ πώλησιν τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν· ἀρχηγοὶ καὶ ἐργάται συνεταίρισθέντες ἐσχμάτισαν κεφάλαιον 600 χιλιάδων γροσίων τῆς τότε ἐποχῆς, καὶ τρεῖς διευθυντὰς ἐξελέξαντο ὡς γενικούς ἀντιπροσώπους τῆς ἐταιρίας τῶν Ἀμπελακίων· ἄλλοι τρεῖς συνέταιροι μετέβησαν εἰς Βιένναν ἵνα διευθύνωσι καὶ ἐπιτηρῶσι τὰ συμφέροντα αὐτῆς. Ἡ τῆς ἐργασίας διανομὴ ἦτο τόσον τελεία, οἱ διευθυνταὶ, οἱ ἀντιπρόσωποι, οἱ ἐργάται, πάντες ἐδειξάν τοιαύτην δραστηριότητα, ζῆλον καὶ τιμιότητα ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ σφαιρᾷ, ὥστε ταχέως ἡ ἄξια ἐκάστης μετοχῆς ἐδεκαπλασιασθῆ «Δὲν θέλω ποτὲ λησμονήσῃ, λέγει Γάλλος περιηγητὴς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν θέλω ποτὲ λησμονήσῃς ὅσα εἶδον εἰς τὰ Ἀμπελακία καὶ τὰ περίξ αὐτῶν: πολυανθρωπίαν ἐντελῶς διατηρουμένην ἐκ τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας τῆς, καὶ παρέχουσα ἐν μέσῳ τῶν βράχων τῆς Ὀσσης, τὸ συγκινητικὸν θέαμα οἰκογενεῖς ἀδελφῶν καὶ στενῶν φίλων ἐν ἀγάπῃ καὶ ἀρμονίᾳ ἠνωμένων· βλέπει τις ἐκεῖ τὴν φιλεργίαν συνάμα καὶ τὸν πρὸς τὰ γράμματα ἔρωτα· ἅπαντα τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα, πᾶσαι αἱ ὑψηλαὶ καὶ φιλελεύθεροι ἰδέαι ἀναφύουσιν ἐν ἐδάφει πρὸ αἰῶνων ὑπότακτῶν ὑπὸ τὸν βαρὺν τῆς δουλείας ζυγόν».

Καὶ ἀληθῶς τοιαύτη ἦτο ἡ ἐνέργεια τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς φιλεργίας ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι, δηλαδὴ παντοῦ ὅπου ἠδυνήθη ν' ἀναγεννηθῆ ἡ βιομηχανία. Ἀμα δὲ ὡς ἐφθάνον εἰς σημεῖόν τι προόδου, πάντα τὰ ἐργαστήρια συνίσταν πρακτορεῖα καὶ ἐζήτουν συνεταίρους, Ἑλληνας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, παντοῦ ὅπου ἐπωλοῦντο τὰ προϊόντα των. Οἱ Ἑλληνας οὔτοι, συστηθέντες ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι τῆς Γερμανίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Ὀλλανδίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, δὲν ἠρκέσθησαν μόνον εἰς τὸ νὰ δώσωσιν ἐλευθέρου ἀγωγὴν εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ προσεκάλεσαν νέους εὐφυεῖς,

πλήν πτωχούς, όπως τους εκπαιδεύσωιν ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐν τοῖς μᾶλλον περιβοήτοις Πανεπιστημίοις τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἄνδρες οὗτοι προσέτι μετὰ τῶν ἐν τῇ Τουρκίᾳ πλουσίων συνεφώνησαν ὅπως δι' ἐράνων ιδρύσωσιν ἐν διαφόροις πόλεσι σχολεῖα, καὶ προσκαλέσωσι τοὺς ἰκανωτέρους τῆς ἐποχῆς διδασκάλους καὶ λογίους, καὶ ἐπέτυχον παρὰ τοῦ ὀνόμιου τῶν Μουσουλμάνων νὰ λάβωσι τὴν ἀδειαν νὰ σπεύρωσιν ἐπὶ τὴν γῆν τῆς δουλείας τὸν σπόρον τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῆς. Οἱ κόποι τῶν ἀντημείφθησαν διὰ τῆς ἐπιτυχίας, καὶ τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων, τῶν Κυδωνίων, τοῦ Βουκουρεστίου, τῆς Χίου, τῆς Πάτρας, τῶν Ἀθηνῶν, κλπ. κατέστησαν ἀμαεῖα, καὶ ἀρίστους ἄνδρας παρήγαγον. Πανταχοῦ, πλουτοῦντες ὕλικῶς, καὶ φωτιζόμενοι νοερώς, ἐζήτησαν οἱ Ἕλληνας νὰ ἐπαναγάγωσι τὰ φῶτα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν ἐστία, νὰ δώσωσιν ἐθνικὴν τάξιν εἰς τὴν νοητικὴν ταύτην ὑπεροχὴν, ἣν αἰετοπε διετήρησεν ὁ ἑλληνισμὸς ἀπέναντι τοῦ ὀθωμανοῦ, ἣν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, χάρις εἰς τὸ αἰσχρὸν τῆς διαφθορᾶς σύστημα, ἐπὶ παλλὰ ἔτη ἐξεμεταλλεύετο.

Ἡ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐστρατεία τῶν Ῥώσων τοσοῦτον κατέστρεψεν αὐτὴν, ὥστε ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀπέβη ἀδύνατον νὰ καταταχθῇ καὶ αὕτη ἡ χώρα εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἄλλων, τῶν πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν βαδίζουσῶν διὰ τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς ἐμπορικῆς προαγωγῆς. Ὅτε οἱ Ῥῶσοι ἐφθασαν ἐκεῖ κατὰ τὸ 1770, 50 περίπου ἔτη εἶχον ἤδη παρέλθει ἀπὸ τῆς ἐν Πασσάρωβις συνθήκης, δι' ἧς ὁ τόπος μετέβη ἐκ τῆς δεσποτείας τῶν Ἑνετῶν ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν. Φαίνεται δὲ κατ' ἀρχὰς ὅτι ἡ Πελοπόννησος δὲν ἐζημιώθη ἀνταλλάξασα αὐθéntην, καὶ κατὰ τὰς ἐκθέσεις τῶν Ῥώσων πρακτόρων, οὓς ἡ Αἰκατερίνη εἶχε πέμψει ἵνα ἐπαναστατήσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἀπὸ Καλαμῶν μέχρι Τριπόλεως, ὁμοίᾳ τὰ μέρη ἐκεῖνα πρὸς ἀπέραντον κήπον· τοσοῦτον εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ φυτεία καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς. Οἱ πόροι τῆς Πελοποννήσου βεβαίως ἦσαν ἀρκούντως ἀφθονοί, ἀφοῦ ἡ εἰσβολὴ τῶν Ἀλβανῶν, ἣτις προὐκάλεσε τὴν ὀλεθρίαν τῶν Ῥώσων ὑποχώρησιν, διετηρήθη ἐν αὐτῇ καθ' ὀλόκληρον δεκαετίαν, ἣτις ἦτο δεκαετία διηνεκῶν δηώσεων, διαρπαγῶν καὶ σφαγῶν, ὥστε ἡ Πύλη ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Ἀλβανούς ὅπως τεθῇ πέρασ τῆ λαφυραγωγίᾳ αὐτῶν. Ὁ περιδότης Γαζή Χασσάν, ὁ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Τριπόλεως στήσας πυραμίδα πολλῶν χιλιᾶδων Ἀλβανικῶν κεφαλῶν, δὲν ἦτο ὁ ἀρμόδιος ὅπως, παρὰ τῷ εἰδεχθεῖ τούτῳ τροπαίῳ, ἀνορθώσῃ τὰ εἰρήπια, ὧν τότε ἔγεμεν ἅπασα ἡ χώρα· ἀπ' ἐναντίας τὴν κατέθλιψεν ὑπὸ παντοίας ἀγγαρείας καὶ φορολογίας· ἀπὸ τὸ 1770 μέχρι τοῦ 1780. Ὁ θάνατος ὁ ἀνδραποδισμὸς, ἡ ἐκουσία ἢ ἀκουσία μετανάστασις ἀψήρεσαν ἐξ αὐτῆς πλέον τῶν 100 χιλ. ψυχῶν· προσέτι δὲ ἡ πανώλης μετὰ φοβερᾶς ταχύτητος ἐπετάχυνε τὴν ληψανδρίαν· ὅθεν ἐγένετο πιθανὸν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι ἤθελον ἐπὶ τέλους ἀγκυρασθῆ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν γῆν ταύτην, καταδεδικασμένην εἰς παν-

τελῆ ὀλεθρον, ὅτε ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1789 ἔδωκεν αἴφνης αὐτῇ νέαν καὶ ἀπροσδόκητον ζωὴν.

Εἰς τὸ ἀκουσμα ὅτι μεγάλη σιτοδεία ἐμάστιξε τὴν Γαλλίαν, βιάζουσα αὐτὴν νὰ προμηθευθῇ ἀντὶ ἀδρῶν τιμῶν τὰ γεννήματα τῆς Ἀνατολῆς, ἄπειροι γεωργοὶ κατέλαβον τὰς πεδιάδας τῆς Πελοποννήσου· καὶ οἱ ἀγροί, πρὸ εἰλοασετίας τοῦλάχιστον ἀποχερσωθέντες, ἤρξαντο πάλιν καρποφοροῦντες. Οἱ λιμένες τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τῶν Ἰονίων Νήσων, οἵτινες εἶχαν τότε καταντήσει τὸ ἀκυλον μόνον πτωχῶν ἐλίεων, εἶδον αὖθις ἀναφανέντα ἐμπορικὰ πλοῖα, καὶ συναρτίθησαν ὑπὸ ναυτικῶν καὶ ἐμπόρων, διακοιμασάντων μὲ τοὺς νησιώτας τῶν Ψαρῶν, τῆς Ἰδρας καὶ τῶν Σπετσῶν τὸ μονοπώλιον τῆς μετακομίσεως τῶν σιτηρῶν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Μαύρης καὶ τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης καὶ τῆς Κριμαίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ θαυμαστάς Κορινθιακὸς κόλπος, ὅστις καὶ σήμερον ἔχει λαμπρὸν μέλλον, μετέσχε τῆς ἀναγεννωμένης εὐημερίας· ἡ πόλις τῶν Πατρῶν, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἀπεράντου τούτου ὄρου, δὲν περικλείει παραλίαν ἰκανὴν νὰ παραγάγῃ παντὸς εἶδους καρπούς, καὶ περιζώνει σειρὰ ὅλη ἐπισήμων πόλεων, κατὰ τὰ 20 τελευταῖα ἔτη πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως κατήντησεν ἡ ἐφάμιλλος τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ μετὰ τῶν τουρκικῶν λιμένων τῆς Μεσογείου, ἡ κεντρικὴ αὐτῆς θέσις κατέστησεν αὐτὴν ἐν ἐκ τῶν μᾶλλον συχνάζομένων ἐμπορείων· ἅπαντα τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης διετήρουν ἐκεῖ τότε προξενεῖα καὶ ἐμπορικὰ πρακτορεῖα.

Αἱ Σπέτσαι καὶ ἡ Ἰδρα εἰσὶν, ὡς γνωστὸν, δύο βράχοι πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου ὅλως γυμνοὶ καὶ ἄγονοι, πλην ἔχοντες ἀσφαλεῖς λιμένας, καὶ τούτων ἕνεκα αἱ νῆσοι αὗται ἐγένοντο πολλοῦ λόγου ἀξίαι, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀτυχὴς Χίος. Ὅτε ἐξεβράχῃ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, πρὸ ἰκανῶν ἤδη ἔτων οἱ κάτοικοι τῶν γήσων τούτων ἐπιτυχῶς ἠσχολοῦντο περὶ ἀκτοπλοῖκον ἐμπόριον ἀρκετὰ σημαντικόν· ἡ κομψότης καὶ ἡ ταχύτης τῶν πλοίων των, ὡς καὶ ἡ δεξιότης καὶ ἡ ῥώμη τῶν ἐπ' αὐτῶν ναυβατῶν, ἦσαν γνωσταὶ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θαλάσσαις· ἀπὸ τοῦ 1791 μέχρι τοῦ 1800 οἱ ναυτικοὶ οὗτοι ἐπεσίτισαν τὰς μεσημβρινὰς τῆς Γαλλίας ἐπαρχίας, καὶ οὕτως ἐξησφάλισαν, μετακομίζοντες ζωτροφίας, τὴν πρὸδον τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐν Ἰσπανίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Θαλασσοποροῦντες ὑπὸ ὀθωμανικῆν ἢ βωσικὴν σημαίαν, (διότι εἶχον λάβει τὸ προνόμιον τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1774, μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κουτσουμ-Καναρτσι), οἱ νησιῶται ὠφελούνητο ἐξ ὅλων τῶν φιλικῶν σχέσεων, αἵτινες συνάδειον τὰς δύο ταύτας δυνάμεις μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ἦσαν ἀρκούντως ἰσχυροὶ ἵνα μὴ φοβῶνται τοὺς πειρατὰς τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἡ ἀνδρία των εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς δοκιμασθῆ ἐπιτυχῶς κατὰ τοιαύτων ἐχθρῶν· τὸ ἐξῆς δὲ περιστατικῶν συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' ἀναδειχθῶσιν ἐπὶ μᾶλλον ἐπιτήδειοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι. Ἐπειδὴ ὑπὸ στενὸν ἀποκλεισμὸν διετέλουν τὰ παράλια ἔθνη τοὺς προσηκόντων αἰ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, ἦτο ἀνάγκη ἀφευκτοῦ, ἐν μυριάκις

περιστάσει ν' ἀπατήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν κατὰσκοποῦντων πλοίων, διὰ τῆς ταχύτητος νὰ τὰ διαφύγῃσι, καὶ ἐνίοτε νὰ ναυμαχήσῃσι ἵνα μὴ αἰχμαλωτευθῶσιν ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει, ἢ ἀνδρῖα τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν ἔτι μᾶλλον ἀνεπετροῦτο ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς κινδυνευούσης περιουσίας, διότι ἕκαστος αὐτῶν εἶχε μερίδιον τοῦ φορτίου συχνότατα ἐξήρχοντο νικηταὶ ἐκ ταύτης τῆς πᾶλης, πάντοτε ἀνίσου, εἰσέπλεον διὰ δόλου ἢ διὰ τῆς βίας εἰς τοὺς λιμένας, ἀπεβίβαζον τρόφιμα ἢ ἐμπορεύματα, ἐλάμβανον εἰς ἀντάλλαγὴν ἄλλο φορτίον εἰδῶν λίαν ὑποτετημημένων ἕνεκα τῶν δυσκολιῶν ἢ τῶν κινδύνων τῆς ἐξαγωγῆς, καὶ οὕτως ἐκαρποῦντο, καίτοι ἀντι-σπουδαίων κινδύνων, μεγάλα κέρδη. Αἱ ἐνοχλήσεις, τὰ προσκόμματα, αἱ παντός εἶδους ἀπαγορεύσεις, αἱ ἐπιβληθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ συστήματος εἰς ὅσας κυβερνήσεις εἶχεν ὁ Ναπολέων ἀναγκάζει νὰ συμμαχήσῃσι μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ταῦτα πάντα ἔτι μᾶλλον συνετέλουν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορίας τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν. Οἱ Ἀγγλοὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν μετεκρίνον εἰς τὴν Ἰδρᾶν, εἰς τὰς Σπέτσας, εἰς τὰ Ψαρὰ, εἰς Θεσσαλονικίαν, εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἡπείρου, τῆς Ἀλβανίας, τὰ ποικίλα προϊόντα τῶν, ὧν ἡ εἰσαγωγή πανταχοῦ ἦτο ἀπηγορευμένη, τὰ δὲ ἑλληνικὰ πλοῖα εὗρισκον τὸν τρόπον νὰ μεταφέρωσιν αὐτὰ εἰς τὴν ἀποκεκλεισμένην Ἡπειρον. Πολλοὶ ἔμποροι Ἕλληνες, ὡς ἀντιπρόσωποι ἀγγλικῶν ἐταιριῶν, κατόκησαν τὴν Μελίτην, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, οὐχὶ μικρὰν περιουσίαν ἐκτήσαντο· αἱ τρεῖς ῥηθεῖσαι νῆσοι κατήντησαν κύρια ὄλου τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἐφήρμοσαν εἰς τὰς συναλλαγὰς τῶν τῶν Γαλλικῶν Κώδικα· ἄλλως τε δ' ἦσαν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, καὶ ἀντι-φόρου ἐτησίως ἐχορήγουν τῇ Πύλῃ τὸν ἀριθμὸν 500 ναυτῶν, οἵτινες ἀπετέλουν ἐν τῷ τουρκικῷ στόλῳ τὸ ἐκλεκτὸν μέρος αὐτοῦ· συνάμα στρατιῶται καὶ ἐπιτηδεύοντες ναυτικοὶ, ταχέως καὶ εὐκόλως ἐφθάνον εἰς τὸν βαθμὸν τὸν προωρισμένον εἰς τὸν ἀτρόμητον χαρακτῆρά των, τὴν ἕξιν των εἰς τὰ τῆς θαλάσσης, τὴν ἀγγινοῖαν καὶ τὴν δραστηριότητά των, κατὰ πολὺ ὑπερέτερον τῶν Τούρκων ναυτῶν. Πλείστοι τῶν Ἰδραίων ἦσαν ἀρχηγοὶ πληρώματος, ναύκληροι, πηδαλιούχοι, πλοίαρχοι ἐνίοτε μικρῶν σκαφῶν, καὶ ἐν γένει ἀντικαθίσταν τοὺς Τούρκους εἰς ὅσας ὑπηρεσίας ἀπῆτουν γνώσεις καὶ ἀρετὰς ξένας εἰς τοὺς τελευταίους. Ὁ τῆς Ἰδρᾶς πληθυσμὸς ἐλογίζετο τότε περὶ τὰς 35 χιλ. ψυχῶν, ὁ δὲ τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν ἦτο κατώτερος.

Ὁ ὁσημέραι αὐξάνων τῶν νησιωτῶν πλοῦτος ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως τοὺς ἔξῃ ἐν μεγίστῃ ὑπολήψει ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις, τιμῶσα αὐτοὺς διὰ τῆς προσήγορίας οἱ Ἐπίκουροι, ἐνῶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας ἀπεκάλει πάντοτε διὰ τῆς ὑβριστικῆς ὀνομασίας τοῦ βεργιά. Ἐπὶ τῶν βράχων τούτων ἐπὶ πολὺν χρόνον θεωρουμένων ἀκατοικήτων, μακρὰ μὲν μέγαρα ἀντικατέστησαν τὰς πενιχρὰς τῶν ἀλιέων καλύβας· πλήρης βιωτικῆ ἀνεσίας, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ Εὐ-

ρωπαϊκὴ πολυτέλεια, παρεισήχθη παρὰ τοῖς νησιώταις, λαβούσα καὶ τινα ἀπόχρωσιν τῶν Τουρκικῶν ἡθῶν.

Ἡ ἀνάμιξις αὐτῆ τῶν ἀδρῶν τρόπων καὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ Εὐρωπαϊοῦ μετὰ τῶν μελλθκῶν ἔξεων, τόσον προσφιλῶν τῷ Ἀσιατῷ, ἥτο μᾶλλον διακεκριμένη παρὰ τοῖς Χίοις. Ἐξ ἀπασῶν τῶν νήσων, τῶν ἀπὸ τῶν παλαιάτων χρόνων εὐκλεῶν, ἄτε δὲ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Φράγκων ἐπὶ πολὺ διατελέσασα, ἡ Χίος ἦτο ἡ μόνη μέχρι τοῦ 1821 ἐκφυγοῦσα τὴν Ὀθωμανικὴν βαρβαρότητα, καὶ ὤφειλε τοῦτο εἰς τὴν ἐμπορείαν τῆς. Τὰ πλοῖα καὶ οἱ ναῦται αὐτῆς τότε δὲν ἐφημίζοντο τόσον ὅσον οἱ τῆς Ἰδρᾶς καὶ τῶν Ψαρῶν, ἀλλ' ὑπερεῖχον αὐτῶν διὰ τε τῆς εὐφορίας, τῆς ἐπιμελοῦς καλλιέργειας καὶ τῆς ποικιλίας τῶν διαφορῶν αὐτῆς προϊόντων, πάντων ἀρίστης ποιότητος. Ἡ νῆσος ἀπασα ὁμοιάζεν εὐκλῆει κήπῳ· οἱ λόφοι τῆς παρήγον πάντοτε τοὺς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος περιφήμους αἶνους· ὁ βράχος τῶν ἀγρῶν τῆς ἡμιλλᾶτο κατὰ τὴν ποιότητα πρὸς τὸν βράχον τῶν Σερρών, καὶ αἱ συνομωρέαι τῆς ἐπρομήθευον μετὰξιν οὐδόλως ὑποδεεστέραν τῆς Ζαγοράς. Καὶ αὐταὶ αἱ ῥοδιωναὶ τῆς, ὧν τὰ μύρα ἦσαν σπουδαῖον ἐμπόριον, οὐδὲν ἐν τῇ τρυφῇ αὐτῆς ἔμενον ἀχρηστον. Πολλὰ χωρὶς ἀποκλειστικῶς ἐκαλλιέργουν τὸ πολύτιμον δένδρον τῆς Μαστίχης. Οἱ Τούρκοι διετήρουν ἐκεῖ Πασᾶν καὶ φρουρὰν, ἀλλ' ἡ νῆσος, ὡς ἡ Ζαγορὰ καὶ ἄλλα τῆς Θεσσαλίας μέρη, εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βασιδῆ Σουλτάνας, προστασίαν λίαν προσοδικὴν εἰς ταύτην, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐπωφελεῖ εἰς τοὺς κατοίκους. Ἡ Χίος διετήρει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐδιδάσκοντο ἐπιτυχῶς καὶ αἱ ἐπιστήμαι· ἠκροῦντο δὲ τῶν μαθημάτων τούτων καὶ πολλοὶ ξένοι σπουδασταί. Τοῦτο εἶχεν ἀποκτήσει βιβλιοθήκην, τυπογραφεῖον, σπουδαστήριον τῆς φυσικῆς καὶ ἐργαλεῖα τῆς ἀστρονομίας· ὅθεν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι ἐξ ἀπάντων τῶν σχολείων τῶν τότε ἰδρυθέντων καὶ ὑπὸ τοῦ ἐμπορίου διατηρουμένων, τὸ τῆς Χίου ἦτο τὸ πλουσιώτατον, καὶ τὸ παρέχον τοῖς σπουδασταῖς τὰ πλείοτερα καὶ ἐντελέστερα μέσα ἐκπαιδεύσεως.

Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ Πύλη ἐβλεπε μετ' ἀδικοφροίας τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν συρρέοντα εἰς τὰ σχολεῖα, καὶ μετὰ ζέσεως καὶ ἀπληστίας ἀκροώμενον τῶν μαθημάτων ξένων διδασκάλων· δὲν συνησθάνετο τὸν κίνδυνον τὸν προκύφοντα ἀπὸ καταστημάτων, ὧν ἡ ἰδρυσις καὶ ἡ ὑπαρξίς ἔφερον αὐτῇ πολλὰ χρήματα καὶ ἀσφαλῆς προσόδους· δὲν ἐνόει ὅτι ἡ διέδοσις τῆς παιδείας, χάριν τῆς ὁποίας μείζων ἀριθμὸς βεργιάδων εὐ-ἡγμένων ἠδύνατο νὰ χορηγήσῃ τὴν ὑπηρεσίαν του εἰς τε τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὰ προξενεῖα ἐν τῷ ἔξωτερικῷ, ἔμελλεν ἡμέραν τινα νὰ στραφῇ κατ' αὐτῆς.

Ὁ πλοῦτος καὶ τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων Ἑλλήνων τραπεζιτῶν, ὄντα συνδεδεμένα μετὰ τὰς μεγάλας τοῦ Φαναρίου οἰκογενείας, ἐξήσκουον ἄξιζον λόγον ἐπιφόρον ἐν Κωνσταντινουπόλει, διότι τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ, ἐπὶ τῶν πῶρων ἐκείνων ἐστηρίζοντο ὅλα τὰ οικονομικὰ μέσα καὶ ὅλη ἡ χρηματικὴ ὑπόλη-

φικ τῆς Ὄθωμανικῆς κυβερνήσεως, παρὰ τῆ ὑποῖα ἡ ἐπιστημύτης τῶν Ἑλλήνων τραπεζιτῶν ἦτο ἀρκετὰ ἀρχαία, πλὴν τεραστίως ἐμεγαλύνθη ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Πύλη παρεδέχθη τὸ σύστημα τοῦ πλειστηριάζειν ἐν τῷ Διβανίῳ τὰ δημόσια ἀξιώματα καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἀρχηγίας. Κατ' ἀρχὰς οἱ Φαναριῶται τραπεζίται ἐχρησίμευον ὡς ἐγγυηταὶ ἢ μεσίται μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν βέηδων, οἵτινες ἀπέβλεπον εἰς ἀξιώματι· ἀλλὰ μετὰ καιρὸν ἐπαρβουσιάζθησαν πλειστηριασταὶ δι' ἰδίον των λογαριασμόν, καὶ προετιμήθησαν τῶν Τούρκων ὡς πλουσιώτεροι καὶ ἔχοντες στερεωτέραν περιουσίαν πρὸς τοῦτοις ἢ ἰκανότης των, τὰ μέσα των ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, καὶ ἰδίως ἡ ἀκρὰ ἐχευμθία, ἐπιβαλλομένη αὐτοῖς ὑπὸ τῆς ὑποταγῆς των, παρεῖχον τὸ ἀσφαλέστατον ἐχέγγυον. Ἀλλ' οἱ χριστιανοὶ τραπεζίται ἀγοράζοντες τὰ ἀξιώματα μετεπώλουν αὐτὰ εἰς εὐγενεῖς Ὄθωμανοὺς, μὴ δυναμένους νὰ τὰ λάβωσιν ἀπ' εὐθείας. Ὁ Ὄθωμανός, ὁ ἀξίων νὰ κυβερνήσῃ ἐπαρχίαν τινὰ, νὰ διοικήσῃ φρούριόν τι, ἢ ζητῶν ἄλλην τινὰ δημοσίαν λειτουργίαν, εὗρισκε παρὰ τῷ φαναριώτῃ τραπεζίτῃ *φιρμάνια* ἀνοικτὰ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ποικίλην εἶχεν ἐκλογὴν· τότε ὑπεχεροῦτο, εἴτε ὡς συνεταιρὸς τοῦ τραπεζίτου, εἴτε ὡς ψευδώνυμός του, ἢ ἀντὶ ὠρισμένης ἀντιμισθίας νὰ μεταβῇ ὡς εἰσπράκτωρ εἰς τὸ *πασαλίκι*, τὴν ἐπαρχίαν ἢ τὴν κοινότητα τῆς ἐκλογῆς του, καὶ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν διετῶν φόρων, οὓς ὁ τραπεζίτης εἶχεν ἤδη ἀποτίσει εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Κυβερνήσεως. Οὗτος οὐδὲν ἄλλο ἀπῆται· παρὰ τοῦ Ὄθωμανοῦ διοικητοῦ, αὐτῷ γενομένου συνεταιρίου του, ἢ δραστηριότητά· ὅσον δ' ἀπέβλεπε τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν καλὴν τάξιν, τοῦτο ἦτο ἔργον Ἑλληνοσ γραμμικτέως, σταλλομένου παρὰ τῷ διοικητῇ, καὶ ἐνεργοῦντος ἐν ὀνόματι αὐτοῦ. Ὁ Ὄθωμανός ἀπλῶς ἐχρησίμευεν ὡς ἀναίσθητον φρόνητρον, προωρισμένον νὰ ἐμπνέῃ τὸν τρόπον εἰς τοὺς Τούρκους ἐπίσης καθὼς καὶ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ νὰ καταθλίβῃ ἀδικαικρῶς ἄμφοτέρους, ὅπως εἰσπράξῃ ὁ τραπεζίτης τὰ προπληρωθέντα χρήματα μετ' ὠφελείας.

Ἐπιτροχάδην ἐξεθέσαμεν τίνι τρόπῳ συνεβιβάζοντο αἱ παρόμοιαι ὑποθέσεις μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν τῆς Πύλης καὶ τῶν Χριστιανῶν τραπεζιτῶν· σχεδὸν δὲ τὸ αὐτὸ ἐπεκράτει σύστημα ἐν πλείστασι ἄλλαις λεπτομερείαις, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ταπεινοτάτας διοικητικὰς βαθμίδας. Ὁ Κωνσταντινουπολίτης τραπεζίτης, ἄμεσος τραπεζίτης, ἄμεσος ἐπιστάτης τῶν ἰδιαιτέρων συμφερόντων τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν μεγιστάνων τῆς Αὐλῆς, διετήρει ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀνταποκριτὰς, εἶδος ὑπενουκιστῶν τῶν προσόδων (*λιταϊάμιδες*), οἵτινες διὰ λογαριασμόν του ἠγόραζον θέσεις βέη, ἀγά, καθῆ, ἵνα τὰς μεταπωλήσῃ εἰς Τούρκους κατωτέρας τάξεως. Ὅσῳ δ' αἱ ἐξ αὐτῶν ὠφελείται ἦσαν μείζονες, τόσῳ οἱ δευτερεύοντες δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἠναγκασμένοι νὰ ἐκπληρώσωσι βχυρτάτας ὑποχρεώσεις, ἔπρεπε νὰ φανῶσιν ἐπιτηδειότεροι εἰς κακώσεις ἐν αὐτοῖς, ἢ τραχύτης καὶ αὐτῆ ἢ ἀπῆνεια, εἶχον κατανήσει ἰδιό-

τητες τοῦ ἐπαγγέλματος· ἐπὶ τοιούτων βάσεων ἐν μέρει ἠρείδετο τὸ ὅλον κυβερνητικὸν σύστημα, διότι ἐπὶ τέλους ἡ ἀληθὴς οὐσία, ἐξ ἧς οὗτοι ἐκκαρποῦντο, ἦσαν ἡ ἐργασία καὶ οἱ ἰδρώτες τοῦ λαοῦ· ἡ δὲ ἀπληστία τῶν πρακτόρων τῆς τυραννίας οὐδενὸς ἐφείδετο οὔτε Μουσουλμάνου, οὔτε Χριστιανοῦ.

Ἀδύνατον νὰ παρατηρήσωμεν εἰς ποῖον βαθμὸν ἐξευτελισμοῦ καὶ ἐξοχρειώσεως περιήλθεν ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν ἀπελευθέρων αὐτῆς Φαναριωτῶν, Ἀρμενίων καὶ Ἰουδαίων· πλὴν ἡ ἀπάθεια αὐτῆς ὑποκειμένη εἰς φρενητώσας ἐξεγέρσεις, πολλάκις κατέστησεν αὐτὰς τὰς μεγάλας περιουσίας των αἰτίαν σπουδαιωτάτων κινδύνων. Αὐτοὺς ἐπιδαρύνουσα διὰ μείζονος ἔτι εὐθύνας ἢ τῆς κεκτημένης ἐπιβροχῆς, ἀφῆρσεν ἀπ' αὐτῶν πᾶν μέσον ἵνα ποτὲ χωρίσωσι τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα ἀπὸ τῶν συμφερόντων τῆς Πύλης. Ἡ δουλεία τῶν Ἑλλήνων ἦτο ὁ ὅρος τῆς ἑαυτῶν ὑπάρξεως· κατὰ συνέπειαν εὐκόλως ἔνοσεν τις πόσον ζωηρὰ πρέπει νὰ ἦτο ἡ ἀντενέργειά αὐτῶν εἰς τὰς διανοητικὰς τοῦ ἔθνους προόδους, ὧν ὁ σκοπὸς ἦτο τόσον φανερός. Ὁ πολιτισμὸς, στενοχωρούμενος κατὰ τὴν ἀνάπτυξίν του, συνήψε πόλεμον μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ὄθωμανικῆς τυραννίας, ἴσως ἦττον δραματικὸν ἢ τὴν ἐνοπλιον πάλην τῶν Κλεφτῶν, καὶ ὅμως ἀποφασιστικόν. Οἱ ἔμποροι, ὅσοι διετηρήθησαν καθαρὸι πάσης μετὰ τῶν Τούρκων συγκαουρηγίας, ἐπιτυχῶς μετεχειρίσθησαν τὸ ὄνιον αὐτῶν, καὶ ὑπερίσχυσαν τῶν ἀντιπάλων των ὑπερπλειστηριάζοντες. Τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ, ὅπερ ἐν ταῖς ἡνωμέναις ταύταις προσπαθείαις μέχρις ἀξιοθυμιάστου σημείου ἀνεπίστυστο παρ' αὐτοῖς, πολλῶν καὶ σπουδαίων πλεονεκτημάτων ἐπέτυχεν ἐπὶ τοῦ πικνούργου καὶ εὐστράφου πνεύματος τῶν Φαναριωτῶν. Κεφάλαια ὑπὸ ἐμπόρων ἀφιερωμένα εἰς φρόνιμον σύστημα βελτιώσεων, ἐχρησίμευον εἰς ἱδρῶσιν νοσοκομείων, προκατάρκτικῶν σχολείων, καὶ εἰς ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα· προσέτι, εἰς λύτρωσιν τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς ὁμογενῶν, εἰς περίθαλψιν τῶν ὄσων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαγορασθῶσιν, εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀπόρων νέων· οἱ Τούρκοι ἀντὶ ὑψηλῆς τιμῆς ἐπώλουν τὴν ἀνοχὴν των, ἀλλ' ἡ ἀπρονοησία των δὲν εἶχεν ὄρια, καὶ οἱ Ἑλληνας ὠφελοῦντο τῆς ἀκρῆς ταύτης ἀδιαφορίας ἀγοράζοντες καθεκάστην νέας καὶ πικνοτάτας χορηγίας.

Ἐμποροὶ τινες καὶ λόγιοι, ἅμα ὡς ἀνεφάνησαν σημεῖα τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔβηξαν πᾶν ἐνοπλιον κίνημα, φρονούντες ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἔθνους ἠδύνατο νὰ καταστραφῇ ἐκ διαλειμμάτων, καὶ διὰ λανθανούσης οὕτως εἰπεῖν προσπαθείας, ἢ Ὄθωμανικῆς δεσποτείας· ἄλλοι ὅμως πάλιν ἐθεώρησαν καλόν, καὶ μάλιστα ἀνγκαλιόν, νὰ ὑποστηριχθῶσι τὰ ἐπαναστατικὰ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Πελοποννήσου κινήματα. Κατὰ τὴν ἀπόπειραν τῆς ἐν ἔτει 1770 ἐπαναστάσεως, διάφοροι νησιῶται παρεσκευάσαν πλοῖα, συνέπραξαν τοῖς Ῥώσοις, καὶ ἐπήνεγκον μεγάλας ζημίας εἰς τοὺς Τούρκους. Μετὰ δέκα ἔτη ὁ περίφημος Ἀλέμπρος Κατσώνης εὖρε βοηθούς μεταξὺ τῶν πλοιαρχῶν τῆς

Υδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν· ἀλλ' ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἐπειδὴ τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον ἐν τῇ Μεσογείῳ σημαντικῶς ἐξηπλώθη, οἱ Ἕλληνες ἔχοντες σπουδαῖα συμφέροντα νὰ προφυλάξωσι, καὶ δικινηδυνεύοντες τότε σημαντικώτερας περιουσίας, ἐδείχθησαν ὀλιγώτερον πρόθυμοι νὰ δικυβεύωσι τὰ πάντα ἐν ἐπαναστάσει.

Ὅπως δὲ καὶ ἂν ἔχωσιν αἱ ἀτυχεῖς αὗται ἀπόπειραι, καὶ ἂν διάφορα σχέδια ἔμειναν ἀνεκτέλεστα, βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ πεφωτισμένη, πλουσία, καὶ φιλόδονος τάξις, ἦν ἀνέπλασεν ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ ἡ ἐμπορία καὶ ἡ βιομηχανία, σταθερῶς ἔτεινεν ἀπ' ἀρχῆς, διὰ τῶν παντοειδῶν προόδων τῆς νὰ διαλύσῃ τὴν ἰσορροπίαν, οὕτως εἶπεῖν, ἣτις ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ τῶν καταθλιπτικῶν μέσων τῶν κατακτητῶν καὶ τῶν μέσων τῆς ἀντιστάσεως τῶν ὑποδουλωμένων. Ἐμελλεν ὁμως ἡ μεταβολὴ αὕτη καὶ ἡ προϋῦσα ἀναίμακτος ἐπαναστάσις νὰ φθάσωσιν εἰς σημεῖόν τι, ὅτε ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε ν' ἀλλάξωσι φάσιν καὶ νὰ λήξωσιν εἰς πόλεμον ἐξοντώσεως, ὃ ἐστὶν ὅτε οἱ Τούρκοι, ἐξερχόμενοι τῆς βαθείας νύκτης, καὶ ἐγειρόμενοι πρὸ τῆς ἀβύσσου, ἤθελον ἀναγκασθῆναι ν' ἀναγνωρίσωσι πρὸς ζημίαν τῶν, τὴν ἐξῆς τρανοτάτην ἀλήθειαν, ὅτι διὰ τοὺς ὑποδουλωμένους λαοὺς βῆμα μόνον χωρίζει τὴν δικνοητικὴν καὶ ὑλικὴν ἐπίδοσιν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως. Αἱ ἐσπευμέναι πράξεις μελῶν τινῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας πολὺ ἐπετάχυναν τὴν στιγμὴν ταύτην, καὶ ἡ πρόωρος καὶ ἐπιδεικτικὴ ἐναρξὶς τῆς ἐν ταῖς Παριστοῖσι Ἡγεμονίαις ἐπαναστάσεως ὀλοσχερῶς ἀπεφάσιεν αὐτήν· μίκα μόνη ἐλείπετο ἐκλογὴ τῇ Πύλῃ, ἡ ἐξολόθρευσις ἢ ἡ ἀπελευθερώσις δούλων, ἢ ἡ ἐπιφόβωσις, καὶ φυσικῶς ἐξελέξατο ὅ,τι ἔπρεπε νὰ προσδοκῆ τις ἐκ θηριώδους καὶ φανατικοῦ ἐγωῖσμου. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις περιβλήθη μέγιστον τρόμον, καὶ οὕτως ἐπέσπευσε τὸ κίνημα ὅπερ ἐβούλετο νὰ καταστείλῃ.

Προσεπαθήσαμεν ν' ἀποδείξωμεν τινὲς τρόπων ἢ ἀνάπτυξιν τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐζωίας διὰ τοῦ ἐμπορίου προητοίμασε τὴν πολιτικὴν ἀναβίωσιν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους· ἀναντιρρήτως αὕτη δὲν εἶναι ἡ μόνη αἰτία τῆς θαυμασίας καὶ ὅλως τεραστίας ταύτης μεταβολῆς· ἐὰν δὲ δὲν μᾶς τυφλοῖ ἡ φιλοπατρία, τὸ παραδείγμα τοῦτο ὀλοκλήρου λαοῦ ἐξαγροχζόμενου μακρᾶς δουλείας διὰ τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς συνέσεως, εἶναι ἐν τῶν λαμπροτάτων καὶ ὠφελιμοτάτων μαθημάτων, ἅτινα δύναται ποτε νὰ δώσῃ ἡ ἱστορία πρὸς ἐκείνους ὧν χάριν γράφεται.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως παρέστησεν ἡμῖν καὶ κακίας· ἀλλὰ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰ παραπτώματα τῶν πατέρων μας δέον ν' ἀποδοθῶσιν ἐν μέρει εἰς τοὺς καιροὺς καὶ εἰς τὰς περιστάσεις ἐκείνας, ἐν μέρει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἡ φυσικὴ μακρᾶς καὶ κτηνώδους δουλείας ἀπόρροια, καὶ ἄλλα πάλιν, κακῆ μοίρα, ὡς ἀρχαῖον καὶ προγονικὸν κληροδόμημα. Τὸ σῶμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ σήμερον ἔτι συνίσταται ἔθνη μὲν ἐκ στοιχείων γεγη-

ρακότων καὶ θάνατον ἐπαπειλούντων, ἔθνη δ' ἐκ στοιχείων νεαρῶν καὶ ζωτικῶν. Ἐλπίζομεν ὅτι, τῇ θεῷ συνάρσει καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ συνεργείᾳ, θέλουσιν ὑπερισχύσει κατὰ μικρὸν τὰ νεαρὰ καὶ ζωτικὰ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους στοιχεῖα, ἐρειδόμενα ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς καὶ δικνοητικῆς ἀναγεννήσεως αὐτοῦ· ἀλλὰ μὴ ἀπατώμεθα ὁμως, ὁ μέγιστος καὶ θανάσιμος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχθρὸς εἶναι ἐσωτερικὸς μᾶλλον ἢ ἐξωτερικὸς, ὡς ἐνεδρεύον ἐν αὐτοῖς ταῖς σπλάγγνοις αὐτοῦ. Οὐχ ἦττον ἀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οὐδέποτε, ἐν οὐδεμίᾳ ἄλλῃ γενεᾷ, ἀνεφάνησαν τόσον ζωηραὶ καὶ θερμουργοὶ ἢ φιλοπατρία, ἢ μεγαλοφροσύνη καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, ὅσον ἐν τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, ἣτις ὑπέστη τοσοῦτον γενναίως καὶ καρτερικῶς ἐπὶ ἑπτὰ ὄλα ἔτη ταιαύτην ἀνισον πάλιν.

Περαιῶν ἤδη τὸν λόγον, ἐκφράζω τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι, ἐὰν ἐμμένωμεν πιστῶς προσκεκολλημένοι εἰς τὰς ἀρχαίας ἡμῶν ἐθνικὰς παραδόσεις, τὸ ἀφεθὲν ἀτελείωτον ἔργον τῶν πατέρων μας θέλει συμπληρωθῆ. Καλὸν πρὸς τοῦτοις θεωρῶ ν' ἀνακαλέσω τοὺς ἐπομένους λόγους τοῦ μεγάλου τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς ἱστορικοῦ λέγοντος: «Ἀκριβῶς σταθμίζων τὰ πράγματα, ἐν πάσῃ συνειδήσει δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἔθνῶν, εἰς ὁμοίαν ἢ παρεμφερεῖς περιεθὸν συμφορᾶς, ἀνεδείξεν ἢ πλείονα καρτερίαν ἢ πλείονα δραστηριότητα· ἐὰν πολλοὶ δολεασθέντες ὑπὸ τῶν δῶρων τοῦ νικητοῦ ἐξιλαμίσθησαν, ἐὰν ἕτεροι, οὐκ ὀλίγοι, ἀθυμήσαντες ἀπεδημήσαν, καὶ ἡ ἐξεφραγκίσθησαν ἢ ἐξεφρώσισθησαν, ἡ μεγάλη τοῦ ἔθνους ὁμὰς ἐνέμεινε πιστὴ εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτῆς, εἰς τὰς παραδόσεις καὶ εἰς τὴν θρησκείαν αὐτῆς, εἰς τὸ ὄνομα αὐτῆς, εἰς τὸ μέλλον αὐτῆς.»

Ἐν Μασσαλίᾳ,

Σ. Α. Β.

ΑΝΥΠΑΡΚΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ

Ἡ βυζαντινὴ παιδεία δὲν ἐγέννησε βεβαίως ἀριστουργήματα· ἀλλ' ἐξ ἔσου ἀναντιρρήτον εἶνε, ὅτι ἡ δημοσίευσις τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων δὲν ἤξιώθη τῆς ἐπιμελείας ἐκείνης καὶ ἀκριβείας, ἣτις κατεβλήθη καὶ καταβάλλεται περὶ τὴν ἐκδοσιν τῶν συγγραφέων τῆς ἐκκρίτου ἀρχαιότητος καὶ τῶν ἔργων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ γράμματα τῶν λαῶν τῆς ἐσπερίας καὶ ἀρκτύας Εὐρώπης. Οὕτω δὲ τὸ μὲν αἰ γραφογνωστικαὶ δυσχέρεια, τὸ δὲ ἡ παράλειψις ἀντιβολῶν διαφορῶν κωδίκων τοῦ αὐτοῦ συγγραμματος, τὸ δὲ τέλος οὐ σπανίως ἢ ἀγνοία τῶν ἰδιωμάτων τῆς βυζαντινῆς γλώσσης, ἀπεχούσης, παρὰ πάντα αὐτῆς τὸν κόμπον, πῆς μεμετρημένης ἐκείνης καὶ σώφρονος ἀτιθῆδος, παρηγάγον συνεχέστατα μὲν εἰς ἀτελεστάτας ἐκδόσεις, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τερατώδη παραπτώματα ἀνάξια ἀνδρῶν λογίων.

Πλείστα τούτων τῶν ἐλαττωμάτων θὰ δυνηθῶ νὰ καταδείξω ἐπιεικῶς κατὰ τὴν δημοσίωσιν τῆς ὕλης ἢν ἐπὶ διετίαν συνέλεξα ἐν ταῖς κυριωτάταις τῶν βιβλιοθηκῶν ἐνθα ἐναπόκεινται κώδικες ἑλληνικοί· σήμερον δὲ θεωρηθῆτω ἐπαρκῆς πρόχειρός τις ἐξέλεγχις τῆς ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν, καὶ αὐτῶν πολλάκις τῶν μεγαλυνομοτάτων, μικρᾶς γνώσεως τῆς βυζαντιακῆς καὶ νέας ἑλληνικῆς γλώσσης. Συνέλεξα δὴλα δὴ παραδοξότατά τινα καὶ μονοῦ γελοῖα κύρια ὀνόματα, μάλιστα συγγραφέων, ἐκ τῶν βυζαντιακῶν καὶ ἔπειτα χρόνων, ὧν ἡ ὑπαρξίς ὀφείλεται εἰς τὴν ἄνω σημειωθείσαν ἀγνοίαν τοῦ πνεύματος, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ γράμματος τῆς γλώσσης, ἧς ἐπεχειροῦν οἱ ἀλλόγλωσσοι νὰ καταγράψωσιν ἢ καὶ νὰ ἐκδώσωσι τύποις τὰ μνημεῖα.

Καὶ πρῶτον ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσω τοὺς ἀνυπάρχτους ἐκεῖνους συγγραφεῖς, οἵτινες ἐνομιόσθησαν ζήσαντες διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἔργων βυζαντινῶν τινῶν, ὧν τοσοῦτον ὥστε νὰ προκαλῆ τὴν ἀπιστίαν· ἐντεῦθεν δ' οἱ τοιοῦτοι πολυγράφοι ἐχωρίσθησαν ὑπὸ τῶν γραμματολογούντων εἰς δύο καὶ τρεῖς ὁμωνύμους. Ἀλλὰ πολλάκις ἡ κριτικὴ ἐπανόρθοι τὸ λάθος, ἀποδίδουσα πάλιν εἰς ἓνα τὰ νομιζόμενα ἔργα τῶν πολλῶν καὶ ἀπαλείφουσα ἐκ τῶν καταλόγων τοὺς μὴ ὑπάρξαντας ὁμωνύμους. Τρανότατον τοῦ τοιοῦτου παραδείγμα ἔστω ὁ Μιχαὴλ Ψελλός, ὃν ἀποκατέστησεν ὡς ἔδει ὁ κ. Κ. Σάθας.¹

Ἄξια δὲ σημειώσεως εἶνε καὶ ὀνόματά τινα συγγραφέων, ἐθνικὰ τὰ κατ' ἀρχὰς ἢ σημαντικὰ ἀξιωματίων ἢ τέχνης, ἅτινα κατ' ὀλίγον ἀποβαλόντα τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐνίοτε ἐκλαμβάνονται ἀντ' οἰκογενειακῶν. Τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ τοῦ Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Γεωργίου Μοραχοῦ, Λέοντος τοῦ Διακόνου, Νικήτα Ἀιομινάτου τοῦ Χωνιάτου, Νικολάου Μυρεψοῦ, Παύλου τοῦ Σιλεντιαρίου, Πρόβλου τοῦ Διαδόχου, Στεφάνου τοῦ Βυζαντιοῦ, Θεοδώρου τοῦ Ἀγαγνώστου, Θεοφίλου τοῦ Πρωτοπαπαθάρου, Γεωργίου τοῦ Συγκέλλου καὶ ἄλλων ὁμοίων. Ἀλλ' ἡ ἀντίληψις τῶν τοιοῦτων ὀνομάτων ὡς οἰκογενειακῶν δὲν εἶνε λίαν παράδοξος ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι καὶ παρ' ἡμῶν ἔτι τινὰ τῶν αὐτῶν τούτων ἢ ἄλλα ἀνάλογα ἀπέβησαν ὀνόματα γενῶν.

Ἀνάλογα δὲ εἶνε τὰ ὀνόματα Στουδίτης καὶ Ἀγιοκλίτης. Καὶ τὸ μὲν Στουδίτης, σημαῖνον τὸ κατ' ἀρχὰς πάντα καλόγηρον τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου, τελευτῶν ἔμεινεν ὡς ἐπάνωμον τοῦ μοναχοῦ Θεοδώρου, τοῦ γνωστοῦ εἰκονοφίλου τοῦ ἀκμάσαντος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου. Τὸ δὲ Ἀγιοκλίτης εἶνε ὄνομα ὅλως ἀνυπάρχτον, προελθὸν ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως τῆς λέξεως ἀγιοκλίτης, ἧτοι μοναχὸς ἐκ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἡλίου, ἀγνωστον ἦς τινος τῶν ὁμωνύμων. Ἀνεγνώσθη δὲ οὕτω κακῶς ὑπὸ τοῦ Hardt, τοῦ τὸν κατάλογον τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς ἐν Μονάχῳ βιβλιοθήκης συντάξαντος, ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν III κώδικος² περιέχοντα δ' αὐτόθι ὑπὸ

¹ Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη. Τόμ. Δ' ἐν τῷ προλόγῳ.

² Ign. Hardt Catalogus codicum Mss. bibliothecae regiae bavaricae. Monachii 1806 I, 17 καὶ 19.

τοῦ ἀγιοκλίτου τούτου Ἰωάννου γεγραμμένα μαρτύριον τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Βασιλείου πρεσβυτέρου τῆς ἐν Ἀγύρῳ ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, πρὸς δὲ βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικήτα ἡγουμένου μονῆς τοῦ Μηδικίου. Μετὰ δὲ τὴν ἀποκτάστασιν τοῦ ὄρθου ἐν τούτῳ τῷ ὀνόματι, ἦν εἰσηγήσατο πρῶτος ὁ Laubmann,¹ ἐπικυροῖ δὲ καὶ ἡ ἐμὴ αὐτοψία τῆς λέξεως ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μονάχου, διορθωτέον ὀριστικῶς καὶ τὸ ἐν τοῖς Ἐπιμερισμοῖς τοῦ Ψευδρωδιανοῦ² ἀγιοκλίτης εἰς τὸ ἀγιοκλίτης ὡς ἦδη εἶχε προτείνει καὶ ὁ Κοραῆς³.

Ἐνταῦθα κατατακτέα καὶ δύο ὀνόματα ἐπ' ἴσης προελθόντα ἐκ παρανοήσεως, ὧν τὸ μὲν εἶνε πατρωνυμικόν, τὸ δ' ἐπίθετον ὕμνητικόν. Aristobulus Apostolides καλεῖται ὁ μὲν καὶ Παρεῦφημος ὁ ἕτερος. Ἀλλ' ὁ Ἀποστολίδης οὗτος εἶνε υἱὸς [Μιχαὴλ] τοῦ Ἀποστολίου ὁ Ἀρσένιος εἶτα κληθεὶς καὶ ὡς Ἀρσένιος Μονεμβασίας γνωστότατος· ἄπορον δὲ πῶς ὁ Ἰσπανὸς Jriarte ἠγνόησεν αὐτόν⁴.

Τὸν δὲ Παρεῦφημον κατηρίθμησεν ὁ κλεινὸς λατινόφων, ἀλλ' Ἕλληνα Ἀλλάτιος ἐν τοῖς Νικήταις,⁵ γράφων «*Nicetae Paneuphemi magistri epistolae Graecae.*» Τοῦτο δὲ τὸ σφάλμα ἐπηνώρθωσεν ἡδὴ ὁ καρδινάλιος Μάξις ἐκδίδων τοῦ μαγίστρου τὰς ἐπιστολάς, σημειῶν ὅτι τὸ παρεῦφημου δὲν εἶνε θηλωτικὸν γένους, ἀλλ' ἐξηγητέον διὰ τοῦ illustrissimi.⁶

Ἀλλὰ πολλῶ ἀτοπώτερον εἶνε νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς κύρια ὀνόματα συνήθη τινὰ ἐπίθετα ἅτινα προσελάμβανον ὡς δεῖγμα μετριοφροσύνης οἱ βυζαντινοὶ κληρικοί. Εἶνε δὲ τοιαῦτα τὸ Ἀμαρτωλός, Πακέρδύτης, Θύτης καὶ τὸ ἐπίρρημα Τάχα, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν τε τίτλοις συγγραφῶν καὶ συνεχέστερον ἐν τοῖς ἱαμβείοις, ἐν οἷς σημειοῦνται οἱ βιβλιογράφοι καὶ οἱ κτήτορες τῶν κωδίκων.

Καὶ τὸ μὲν Ἀμαρτωλός εἶνε γνωστὸν ἀπὸ τοῦ οὕτως ἐπικαλουμένου χρο-

¹ Ἐν τοῖς: Jahrbücher für Philologie und Pädagogik. 1870. σ. 821.

² Ἐρωδιανοῦ Ἐπιμερισμοί. E codd. Parisinis editit Jo. Fr. Boissonade. Londini. 1819. σ. 181. «τὰ διὰ τοῦ ἰτης ὀνόματα εἴτε ἀρσενικά εἴτε θηλυκά διὰ τοῦ ἰ γράφονται· οἷον πολιτής, λυχνίτης . . . ἀγιοπαντίτης, ἀγιοκλίτης» κτλ.

³ Αὐτόθι σ. 297. «Non novi quid sit ἀγιοπαντίτης incola forsan urbis cui nomen Ἄγιοι Πάντες; et qui sequitur nomen ἀγιοκλίτης explicandum simili modo videtur. Corayus putat posse legi ἀγιοκλίτης, monachus nempe in monasterio ἁγίου Ἡλίου, vel incola urbis sic vocatae.» «Οὗ δὲ βεβαίως μοναχὸν νοητέον δηλοῦσι καὶ τὰ ὁμοιοκατάληκτα Στουδίτης, Πάντοκρατορίτης, Νεαμονίτης κτλ., ἀπὸ τοῦ τελευταίου δ' ἔχομεν καὶ ἐπίθετον νεαμονίτικον. Οὕτως ἐν ἑλληνικῷ κώδικι 765 τῆς ἐν Παρισίοις ἐθνικῆς βιβλιοθήκης ἐν τῷ ἀνέγνωσα· νεαμονίτικον ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.»

⁴ Jriarte. Regiae Bibliothecae Matritensis codices Graeci. Mss. Matriti 1769. σελ. 32. περιγραφόμενου τοῦ ὑπ' ἀρ. XIII κώδικος, περιέχοντος τὴν τραγωδίαν τοῦ Δυκόφρονος, ἦν ἐξέγραψεν ὁ Ἀριστόδουλος Ἀποστολίδης, . . . hoc est «Aristobulus Apostolides.»

⁵ Allatius, de Nicetis ἐκδομένον ἐν: Bibl. Patrum Novae tomus sextus. Romae. 1853. μέρ. 6'. σ. 24.

⁶ Αὐτόθι σελ. 439—444. Πρβλ. σ. 24.

νογράφου Γεωργίου, ὃν συνεχέστατα εὐρίσκει τις παρὰ τοῖς ἰστοροῦσιν οὕτως ἀπλῶς ὀνομαζόμενον Ἄμαρτωλόν, λησμονηθέντος ἢ ἀγνωσμένου τοῦ ἀληθοῦς νοῦ τοῦ ὀνόματος.

Τὸ δὲ *Ραικενδύτης* ἐδήλου τὸ κατ' ἀρχὰς ἰδίαν μοναχῶν τάξιν, εἶτα δ' ἐγένετο κατὰ χερσὶς τοῦ ὀνόματος ἐπὶ τῇ ἐννοίᾳ καλογήρου καθ' ὅλου. Συνεχῶς δ' ἐνομήσθη ὄνομα γένους καὶ ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσῃ τοῦ πίνακος τῶν κυρίων ὀνομάτων ἐν τῇ Bibliotheca Bibliothecarum τοῦ κλεινοῦ Montfaucon, ἐνθα ἐπ' ἴσης φαίνεται ἀποδοθεῖσα τοιαύτη ἐννοία εἰς τὸ ἐπίθετον.¹

Θύτας δ' ἀπεκάλουν πολλὰκις ἑαυτοὺς οἱ βυζαντινοὶ καὶ νεώτεροὶ ἱερεῖς ἐπὶ τὸ σοφιστικώτερον, τὴν δὲ προσωυμίαν ταύτην συχνότατα ἐξέλαβον ἀντὶ ἐπώνυμου οἱ λόγιοι ἐπὶ τὸ ἀμαθέστερον. Τῶν δὲ πολλῶν παραδειγμάτων ἀρκείτωσαν δύο τάδε. Ἐν τινὶ κώδικι τῆς Μαδρίτης γέγραπται: «ἐγγράφη διὰ χειρὸς θύτου Θωμᾶ» ὁ δὲ Jriarte μετέφρασεν ἐν τῷ καταλόγῳ «descriptus est manu Thyti Thomae.»² Ἐν δὲ τινὶ τῶν κωδίκων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου περιλαμβάνεται καὶ ποίημα περὶ τῆς ἀγίας πόλεως καὶ ἐξηγήσεις τοῦ ἀγίου ὄρους Σικᾶ οἷς προσέγραπται: *χειρ Δακίηλ θύτου, αρχζα'*. Ὁ δὲ τὸν κατάλογον τούτων τῶν κωδίκων δημοσιεύσας Γερμανὸς Bethmann ἐξέλαβε τὸ θύτης ὡς ἐπώνυμον τοῦ συγγραφέως καὶ γράφει τοῦτον Daniel Thytos!³

Τί δὲ νὰ εἰπώμεν περὶ τοῦ μοναχοῦ *Τάχα*; Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν κωδίκων τῆς μεδικείας βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ Bandini ἀπαντᾷ: «ἔστι δὲ ἡ παρούσα βίβλος Γαλακτιανὸς τάχα ἱερομονάχου» ὅπερ ὁ Ἰταλὸς λόγιος μεταφράζει: «Galactionis Tacha hieromonachi.»⁴ Τοῦτο δὲ καί τοι ὁ Δουκῆγιος εἶχεν ἤδη γράψῃ ὀρθῶς: «vox praemitti solita a Graeculis nomini dignitatis in demissi animi ac humilitatis argumentum» καὶ εἶχε καταλεῖξει ἱκανὰ παραδείγματα.⁵ Ἐκτοτε δὲ καὶ ἐν τῇ διδοσίῳ ἐκδόσει τοῦ Θεσαυροῦ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου ὁ Dindorf κατέγραψε τοῦτον τὸν νοῦν τῆς λέξεως, κατὰ τὰ τοῦ Δουκαγγίου. Ἀλλ' ὅμως καὶ πάλιν ἐπανέληφθη τὸ παχύτατον λάθος ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τῆς Νέας Βιβλιοθήκης τῶν Πατέρων (Nova Bibliotheca

¹ Montfaucon, Bibliotheca bibliothecarum nova. Parisiis. 1739.

² Jriarte, Regiae bibliothecae Matritensis codices Graeci Mss. σ. 160.

³ Bethmann Handschriften des Patriarchats von Jerusalem in Konstantinopel in Pertz's Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde. Hannover. 1847. Τόμ. Θ'. σ. 650.

⁴ Bandini, Catalogus codicum Ms. bibliothecae medicae Laurentianae. I, 38, α.

⁵ Du Fresne du Cange, Glossarium mediae et infimae Graecitatis ἐν λ. τάχα. — Εἰς τὰ γνωστὰ παραδείγματα πρόσθετος καὶ τὴν ἐξῆς ἐκ τοῦ ἐν τῷ Baroccianus 91 (ἐν Ὁξωνίῳ) ἀναγνωστικοῦ σημείωσιν, ἣν δημοσιεύει αὐτογράφως. «Ἐτελεῖσθη τὸ παρὸν ἀναγνωστικὸν ἦγον ὁ θαυμαστικὸς δὴα χειρὸς ἐμοῦ τοῦ τρισαθλίου καὶ τριπλοῦ ἑξαλλώτου τάχα καὶ ἱερέως τῷ ἐπίκλιν ὀνομα Νηκίτας. Καὶ μὴ μεθῶ διὰ τῷ πληθὸς τοῦ σωληνησμοῦ καὶ βαρβαρισμοῦ ὁ ταλίπερος ἔτος τρέχοντος, ζωσῆ'. ἐν ἰνδ. ιγ'.

Patrum), ἧς ὁ ὀνόμας πόμος περὶ αὐτοῦ δι' ἰάμβων εἰς τὰ ἔργα Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου ὑπὸ τινος μοναχοῦ. Τὸ ποίημα τελευτᾷ διὰ τοῦ στίχου:

καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ τάχα μονοτρόπου

ἐξ οὗ ἐπανελήφθη ἡ λέξις *τάχα* ἐν τῷ πίνακι ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν, μεταφρασάντων ὡς ἐξῆς: «etiam pro me Tacha monacho.»¹ Κατ' ἀλήθειαν δὲ τοῦτο τὸ *τάχα* οὐδὲν διαφέρει τῶν ἄλλων ταπεινωτικῶν, τοῦ οἰκτροῦ καὶ ἀνάξιου, ἅτινα συχνὰ ἐπιγράφουσιν ἑαυτοῖς οἱ βυζαντινοὶ μονοτρόποι.

Ἀλλὰ καὶ *Τάλα* ἱερομονάχου ὄνομα εὐρίσκομεν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρουνδελιανῶν καὶ βορνεϊανῶν κωδίκων τοῦ βρεττανικοῦ μουσείου², ἐνθα τὸ *τάλα* κακῶς ἀνεγνώσθη, ἴσως διὰ τὴν ἀμυδρότητα τῆς γραφῆς, ἀντὶ τοῦ *τάχα*.

Ἐξ ἀναλόγου ἀμυδρότητος ἴσως προῆλθε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοδώρου Ποτακίου. Σώζεται δὲ τοῦτου μονωδία εἰς Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, ἧς μέρος ἐξεδόθη ὑπὸ Σάθα³. Καὶ οὕτω μὲν εὐρίσκουμεν γεγραμμένον τὸ ὄνομα ἐν περὶ βιενναίῳ κώδικι ἐξ οὗ τὸν λόγον ἀτελῆ ἐξέδωκεν ὁ Σάθας καὶ ἐν τῷ ὄξωνιανῷ, καθ' ὃν πλήρη θὰ ἐκδώσω αὐτὸν προσεχῶς. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν φαίνεται τι σημαῖνον ἐν τῇ ἑλληνικῇ, πρὶν ἢ θεωρηθῇ ἐν τῶν πολλῶν βαρβαρικῶν ὀνομάτων τοῦ βυζαντιακοῦ κόσμου, ἠδύνατο ἴσως νὰ νομισθῇ πιθανόν ὅτι ἦτο ἐν τῷ ἀρχετύπῳ κώδικι γεγραμμένον Ποτάμιος, ὅθεν διεφθάρη εἰς Ποτάκιον ἀμυδρὰς καταστάσεως τῆς οὐρᾶς τοῦ μ. Καὶ δὴ ἀναφέρεται τις Θεόδωρος Ποτάμιος, ὅστις μάλιστα κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους πρέπει νὰ ἔζησε, διότι αἱ μνημονευόμενα αὐτοῦ ἐπιστολαὶ εἶνε καταγεγραμμένα ἐν τῷ κώδικι μετ' ἄλλων ἔργων συγγραφέων ἀκμασάντων ὑπὸ τοῦς Παλαιολόγους.⁴ Διὸ ὀρθῶς ἤδη ὁ Σάθας ἐξεδήλωσε ταύτην τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἴσως ὁ Ποτάκιος εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Ποτάμιος.⁵

Ἐπ' ἴσης ἀνύπαρκτον εἶνε τὸ ὄνομα *Ἀμαθίου* Μακρεμβολίτου οὗ μνημονεύει ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Χρυσάνθος ὡς συγγραφέως τῶν καθ' Ἰσμενὴν καὶ Ἰσμινίαν.⁶ Τὸ Α προῆλθεν ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως τοῦ ΕΥ, ἡ σύγχυσις δ' αὕτη δὲν εἶνε δυσχερὴς διὰ τοὺς κωδικίους μάλιστα τοῦ ιγ' καὶ ιδ' αἰῶνος. Ὡστε *Εὐμάθιον* θὰ ἐπέγραφε μᾶλλον τὸν συγγραφέα ὁ κώδιξ. Ἄλλο δὲ ζήτημα εἶνε, ἂν καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐσφαλμένως φέρουσι τινες τῶν κωδίκων ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *Εὐστάθιος*, ὡς ὕστατος πάντων ἀπεφάνθη ὁ νεώτατος τῶν ἐκδοτῶν τοῦ ἐρωτικοῦ τούτου δράματος.⁷ Μᾶλλον δὲ νομίζω πρέ-

¹ E. Miller Nouvelle Bibliothèque des Pères ἐν τῷ Journal des Savants. 1874 σ. 556.

² Ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Cod. Burneian 20.

³ Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη. Τόμ. Α'. σ. 196 κ. ε.

⁴ Χρυσάνθου πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κατάλογος τῶν ἐν Ἀθῶνι βιβλιοθηκῶν παρὰ Σάθα, ἐν Μεσ. βιβλ. Α'. 282.

⁵ Σάθα. Μεσαιων. Βιβλ. Α'. ρλε'.

⁶ Αδελφί, Α'. 274.

⁷ Εὐσταθίου πρωτονοβελισσίου τὰ καθ' Ἰσμινὴν καὶ Ἰσμινίαν Ed. Hilberg. Vindobonae. 1876.

πον να εξετασθῆ ἐκ νέου τὸ πρᾶγμα, συνεξεταζομένου πάλιν καὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐγράφη τὸ ἔργον, καὶ θὰ λάβω πρὸς τοῦτο ἀφορμὴν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως ἀνεκδότου ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου Θεοδώρου τοῦ Βαλασαμῆνος πρὸς τὸν ἑπαρχον Εὐμάθιον τὸν Μακρεμβολίτην.

Ἐκ δ' ἀμικρτημάτων γραφογνωστικῶν προήλθον πλεῖστα ἀνύπαρκτα ὀνόματα, ὧν, τό γε νῦν ἔχον, ἀναγράφω μόνον τρία, τὸ τοῦ κατεπάνου Ἰταλίας πρωτοσπαθαρίου Βασιλείου τοῦ Βίο, τὸ τοῦ Πρίκιου καὶ τὸ βαρβαρικώτατον Ἐμπτικής.

Τὸ Βίο τοῦτο ἔγραψεν ὁ ἄλλως περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν ἑλληνικῶν περιγραμνῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας δεινότητος Πασχάλης Βάφης ἐν τῇ λατινικῇ ἐξηγήσει ἑλληνικῆς περιγραμνῆς ἐν ἣ ἀναφέρεται ὁ Ἕλληνας κατεπάνος Βοιωῶ=Βοιωτῶννης (Βοιωδιανῆς), ἀγνοήσας ἢ παραδραμῶν τὴν παρά Βυζαντινοῖς συνήθη σύμπτυξιν εἰς ῶ τοῦ ὀνόματος Ἰωάννης¹.

Διὰ παρανόησιν ἀναλόγου συμπτύξεως ἀναγινώσκειται δις Μιχαὴλ Πρίκιω ἀντὶ Πατρικίω ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρουνδελικανῶν κωδίκων².

Ὁ δὲ Ἐμπτικής τοῦ ξ' μνημονεύεται ὡς κτήτωρ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 366 ἑλληνικοῦ κώδικος τῆς ἐν Μονάχῳ βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ Hardt³.

Ἐν φύλλῳ 241, 6 τούτου τοῦ κώδικος ἀναγινώσκει ὁ Γερμανὸς λόγιος τὰδε:

«Ἡ βίβλος αὕτη τοὺς δὲ τοὺς λόγους φ. μου ὑπάρχει τοῦ Ἐμπτικής τοῦ ξ' Θεὸς φυλάξει τοὺς ταυτὴ οἰκοῦντας ἀπὸ τῶν ἐναντίων βλάβης.»

Ἄλλ' ἀντὶ τρῶτων ἀνέγνωσα ἐγὼ τὰ σωζόμενα τῶν γραμμάτων ἄνευ μεγάλης δυσχερείας ὡς ἐξῆς:

Ἡ βίβλος αὕτη τοὺς δὲ τοὺς λόγους φέρει] μονῆς ὑπάρχει τῆς σεπτῆς τοῦ Ξ[ενόφου;] Θεὸς φυλάξει (sic) τοὺς ἐν ταύτῃ οἰκοῦντας ἀπὸ τῆς ἐξ ἐναντίων βλάβης. Ἄμην.

Οὕτω δ' ἀποκτῶμεν τέσσαρα ἰαμβικὰ τρίμετρα, οὔτε καλλίω οὔδὲ χείρω τῶν συνήθων πᾶρὰ Βυζαντινοῖς. Καὶ ὁμοίως ὁ Hardt μετέφρασε τοὺς κεικῶς ἀναγνωσθέντας στίχους «liber hic, sermones continens, meus est Emptnis.»

Πολλῶ δὲ τούτων ἀτοπώτερον εἶνε ὡς κύριον ὄνομα ἐκληφθὲν τὸ Κῦρος, μακρότατον χρόνον νομισθὲν ὡς προσωνομία μάλιστα τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου, καὶ δὴ ἡμικρτημένη ἀναγνώσει ἀντὶ τοῦ κυρός. Σημαίνει δὲ τοῦτο, ὡς ἄλλως καὶ τὸ κῦρος καὶ κῦρ πᾶρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ὃ τι καὶ παρ' ἡμῶν ἢ πλήρης λέξις κύριος. Τοῦτο δὲ παρετήρησαν ἐνωρὶς ἤδη ὁ Lambecius καὶ ὁ

Δανὸς Henrichsen¹. Ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὸ Κύρος παρεφθάρη τὸ Κυρός. Οὕτως ἀπαντῶμεν παρὰ τῷ Montfaucon «Prodomi Cyri poemata varia»²; ὑπονοητέα δ' ἐνταῦθα πάντως τὰ ποιήματα τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου.

Ἀπέκτησε δ' ἡ βυζαντικὴ γραμματολογία καὶ δύο ἀλλοκότους συγγραφεῖς, οὓς δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν ἀδελφοὺς, τοὺς Μελατίους, Μαῦρον καὶ Κόκκινον. Καὶ ἐκεῖνος μὲν εὑρηται ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς ἐν Ὁξωνίῳ βιβλιοθήκης ὑπὸ Cox'e ἔνθα ἀναφέρονται ὡς περιεχόμενα ἐν τῷ κώδικι λθ' ἐκ τῆς τὸ πρότερον βιβλιοθήκης τῶν κανονικῶν μοναχῶν Praescriptiones variae ex Melanio Mauro, οὕτω δὲ μεταφράζει ὁ Cox'e τὸν τίτλον σημειώσεώς τινος ἐπιγραφομένης σκουασία μελανίου μαύρου καὶ ἀρχομένης διὰ τῶνδε: κικιδιον μαῦρον, μικρὰν, βαρὺ κτλ.³ Τὸν αὐτὸν δὲ καὶ ἐν τοῖς πίναξι τῶν συγγραφέων κατέταξεν ὁ Ἄγγλος βιβλιοθηκᾶριος γράψας: Melanios Maurus. Praescriptiones ex eo⁴. Ὁ δὲ Μελατίος Κόκκινος εὑρηται ἐν τῷ πίνακι τῶν ἀνεκδότων συγγραφέων, οὓς καταλέγει ὁ Δουκάγγιος ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ τῆς μέσης καὶ νεωτέρας ἑλληνίδος ὡς παρασχόντας αὐτῷ τὴν ὕλην τοῦ ἔργου. Γράφει δὲ Melanii Cocini excerpta iatrica ex Cod. Reg. Ms⁵ 1261 hoc titulo. «Ἐρμηνεία πᾶνου ὀφέλιμος (sic) εἰς τὸν πυρετόν. Γράφεται δὲ οὕτως μετὰ μελανίου Κοκίνου⁶.»

Ὡστε τὸ μελάνιον τῇ γήθησιν ῥάβδῳ τῶν ἀλλοθρόων μετεμορφώθη εἰς ἱατρὸν κόκκινον καὶ μαῦρον.

Ἄλλὰ, πρὸς τοῦ μέλανος, ἴδωμεν καὶ τὸ χεῖρον, τὸν Γάδαρον γενόμενον ἄγιον. Ἐν τῷ βιενναίῳ ἑλληνικῷ κώδικι τῷ κατὰ τεταγμένῳ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὑπ' ἀριθμὸν 244, ἐξ οὗ ἐξεδόθησαν πλεῖστα ἄξια λόγου ποιήματα Δημόδη, περιέχεται, κατ' ἀκολουθίαν λόγου ὡς καὶ τὰλλα γεγραμμένον ἄνευ διακρίσεως στίχων, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Wagner τὸ πρῶτον δημοσιευθὲν Συναξάριον τοῦ τιμημένου γαδάρου⁶. Ὁ δὲ Lampecius, παρέχων τὸν πίνακα τῶν ἐν τῷ κώδικι περιεχομένων, γράφει περὶ τούτου τοῦ στιχουργήματος τὰδε⁷: «Anonymi cujusdam auctoris synaxarium, sive narratio succincta de quodam Gadaro, sanctitate vitae claro» τουτέστιν· Ἄνωμόμου συγγραφῆς Συναξάριον ἢ βραχεῖα διήγησις περὶ τινος Γαδάρου, ἐπιφανοῦς ἐπὶ ἀγιότητι βίου.»

Νομίζομεν ὅτι ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ ἐκκλησία δὲν εὐχαριστεῖ τὸν Λαμπέκιον ἐπὶ τῇ φροντίδι ταύτῃ τῆς ἐξαγιώσεως τοῦ Γαδάρου.

¹ Über die politischen Verse bei den Griechen, übersetzt von P. Friedrichsen. Leipzig, 1839, σελ. 106.

² Bibliotheca bibliothecarum. I, 504, A.

³ Cox'e, Catalogi Codd. MSS. bibliothecae Bodleianae. Pars tertia. Oxonii, 1854. σ. 42.

⁴ Cox'e, αἰτ. Τόμ. Α' 944.

⁵ Ducange. Glossarium mediae et infimae Graecitatis ἐν τῷ index script. ined.

⁶ W. Wagner. Carmina graeca mediæ aevi. Lipsiae, 1874. σελ. 122—123.

⁷ Lambecius, Comment. de augustissima Bibliotheca caesarea Vindobopensi liber quintus. Ed. Kollar. Vindob. 1778 σ. 551.

¹ Σπ. Ζαμπελίου, Ἰταλοελληνικά. Ἐν Ἀθήναις. 1865. σελ. 95.

² Ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 509.

³ Hardt. Catalogus Cod. Mss. Tom. IV s. 87.

Ἄλλ' ἔχομεν καὶ ἄλλα ὀνόματα ἀνάλογα. Οὕτως ἐν τῷ σελδηνικῷ κώδικι ἰδ' τῆς ἐν Ὁξωνίῳ βιβλιοθήκῃ περιέχεται κατὰ τὸν κατάλογον τοῦ Coxe ¹ φυσιολογικὴ διήγησις τοῦ ὑπερτίμου κρασοπατέρος κυρίου Πέτρου τοῦ Ζυφομούστου² καὶ οὗτος ὁ Petrus Zyrhomust κόσμωσεν τὸν πίνακα τῶν συγγραφέων. Ἄλλ' ἐν μὲν τῷ κώδικι ἀναγινώσκειται τέλειον τὸ ὄνομα Πέτρου τοῦ Ζυφομούστου ³ ἢ δὲ φυσιολογικὴ διήγησις εἶνε καταλογάδην καταγεγραμμένον ποίημα ὑπὲρ τοῦ οἴνου ⁴, τὸ αὐτὸ ἔπερ ἐκ τοῦ ἀνω μνήμονευθέντος βιενναίου κώδικος ἐξέδωκεν ὁ Legrand ἐν τῇ αὐτοῦ Συλλογῇ δημοτικῶν ᾠδῶν ὑπὸ τὸν τίτλον φιλοσοφία κρασοπατέρα ⁵. Δικαίως δ' ἐξαιρεῖ τὸ ποίημα τοῦτο ὁ Γάλλος ἐκδότης ὡς ἐν τῶν ἀρίστων ἔργων τοῦ μέσου ἑλληνισμοῦ, θαυμάζων δὲ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀποπνεύσαν ζωὴν καὶ δύναμιν, δὲν διστάζει νὰ ποδώσῃ αὐτὸ εἰς Θεόδωρον τὸν Πρόδρομον ⁶. Καὶ ἴσως μὲν φανῆ τὸ πρῶτον ἀναίτιος ἢ ἀπόδοσις αὐτῆ, ἀλλ' οὐχ ἦττον φαίνεται δικαιολογούμενη ὑπὸ τοῦ ὁξωνικανοῦ κώδικος, ἐνθα πρὸ τούτου τοῦ ποιήματος εὑρηται ἀμέσως ἢ ἐν τῷ βιενναίῳ χειρογράφῳ ἀδῆσποτος Διήγησις τοῦ Πωρικολόγου ⁷ ἐνταῦθα ῥητῶς ἀναφερομένη ὡς ἔργον τοῦ Πτωχοπροδρόμου. Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρῶτον, εἴτε τοῦτο τὸ ποίημα εἶνε ἔργον τοῦ Προδρόμου, εἴτε μὴ, βεβαίως ὁ γράψας αὐτὸ δὲν ἐκαλεῖτο Ζυφομούστου, ἀλλὰ μόνον ἐχαριεντολόγησεν ἐπονομάσας ἐαυτὸν Ζυφομούστιν αὐτός, ἢ ὁ βιβλιογράφος ἡμιλλήθη πρὸς τὸ ἄλλας τῶν στίχων ἐπονομάσας οὕτω τὸν φακιδρὸν κρασαλόγον.

Τελειώνω μὲ τὸν Φιλόχρηστον καὶ Ρουφέτιον.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐξεσκάφη ἐν τῷ δημοσίῳ κήπῳ τῆς Μασσαλίας λίθος, ἐξ Ἀνατολῶν ποτε κομισθεὶς προφανῶς, φέρων τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν, ὡς ἐξεδόθη ἐν τῷ παραρτήματι τῆς Προβιγκιακῆς Ἐφημερίδος ⁷. «*Ἡ παρούσα οἰκοδομὴ γέγονε διὰ δαπάνης καὶ συνδρομῆς τοῦ Φιλοχρήστου Ρουφέτιου τῶν Μπακαλίδων εἰς μνημόσπον αὐτῶν καὶ ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας καὶ εὐτυχίας τῶν τῆδε προτευνότων αὐτοῖς Ἰωάννης Ἀργυροῦ καὶ Δημητρίου Μουστάκα ἐν ἔτει ΙΑΨ δεκεμβρίου καὶ ἡγουμενεύοντος Νικηφόρου.*»

Βρίθει δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ἀμαρτημάτων, ὧν τινὰ μὲν ἀποδοτέα εἰς τὴν ἀμαρτίαν τοῦ γλύφαντος, τὰ δὲ εἰς τὴν ταῦ ἐκδότου, ὅστις καὶ μετέφρασεν ὧδε.

¹ Pars prima. 1858. σελ. 593.

² Οὕτως ἀναγνωστέον ὡς ἀπ' ὀνομαστικῆς Ζυφομούστου κατὰ τὸ ἐν τινι τῶν στίχων τοῦ ποιήματος φιλομούστου.

³ Συνηθέστατα ἐν τοῖς κώδιξι τὰ ποιήματα εἰρηται γεγραμμένα κατ' ἀκολουθίαν λόγου, ἐντεῦθεν δὲ προήλθον ἐν ταῖς δημοσιεύσεσι τῶν ἀλλογενῶν ἀμαρτήματα δεινότερα, περὶ ὧν ἔλλοτι διὰ μακρῶν.

⁴ Em. Legrand. Recueil de chansons populaires Grecques. Paris. 1873.—σελ. 2 κβ.

⁵ Αδρ. σελ. XII.

⁶ Δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ Σάθα εὑρηται νῦν προχείρως παρὰ Wagner, Carmina Graeca σελ. 199 κ. ε.

⁷ Journal de Provence, Supplement τῆς 12 Μαρτίου 1785. σ. 288 κ. ε.

«*Le present édifice a été construit aux frais et par les soins de Philochreste, de Ruphétius, changeant ce lieu humide en un monument protégeant et le commerce de laines et son succès, commandant en cette ville en chef pour eux Jean fils d'Argyre et Moustaka fils de Démétrius; en l'année de Jésus-Christ 964, aux calendes de Décembre sous l'empereur Nicéphore.*»

Οἷα ἀκολουθία ἀμαρτημάτων! Τὸ φιλόχριστον ρουφέτιον ἤρκεσεν εἰς κατασκευὴν δύο ἀνδρῶν, μονοῦ τῆβεννοφόρων, τοῦ Φιλοχρήστου καὶ τοῦ Ρουφέτιου. Πῶς δ' ἐνοήθησαν τὰλλα τῆς ἐπιγραφῆς διδάσκει ἡ ἀντιβολὴ τῆς μεταφράσεως πρὸς τὰ γράμματα τοῦ λίθου.

Μετὰ δὲ τριάκοντα ἔτη ἐπιληφθεὶς τῆς ἐπιγραφῆς ὁ πολὺς Villoison, ἠθέλησε νὰ ἐλέγξῃ δικαίως τοῦ πρώτου ἐκδότου τὴν θρασυτητα καὶ νὰ ἐρηνηνεύσῃ τὸν λίθον ὀρθότερον καὶ ἐν μὲν τοῖς πλείστοις ἔτυχε τοῦ ὀρθοῦ, ἀλλ' ὁ Ρουφέτιος ἔμεινεν ἀκέραιος καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἐπεξεργασίᾳ. Ὁ Villoison μεταφράζει ὧδε: «*cet édifice a été construit aux frais et aux dépens de Rufétius, personnage très pieux, de la famille des Bacalides.*» Καὶ προτείνει μὲν ὡς χρονολογίαν τὸ ἔτος 6961 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἴσως οὐκ ὀρθῶς, γράφει δὲ περὶ τῶν Μπακαλίδων, ὅτι δύναται νὰ ἦνε ὄνομα κύριον, σημαίνει δ' ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ ὅτι τὸ épicier ἢ charcutier, ἀλλὰ περὶ τοῦ Ρουφέτιου οὐδὲ γρῶ λέγει, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν διστάζει ὅτι ἄνδρα ἔχει μεγαλόδωρον πρὸ αὐτοῦ.

Ἄλλὰ τίς τῶν παρ' ἡμῖν δύναται νὰ διστάσῃ περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ λίθου; Καὶ ὁμολογῶ μὲν ὅτι δὲν ἤκουσά ποτε τὴν λέξιν ρουφέτιον (γραπτέον πιθανώτατα ρουφέτιον) ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ἐράνου ἢ θιάσου, ἀλλ' ὁ νοῦς εἶνε προφανῆς ἐνταῦθα. Δῆλα δὲ συνάφεια παντοπωλῶν, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, οἰκοδομήσασα ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας μονὴν τινα, ἧς ἡγούμενος ἦτό τις Νικηφόρος, ἢ ἴσως ξενῶνα ἢ ἄλλο τι κτίριον παρὰ τινι μονῇ, προὐκάλεσε τὴν ἀνόητον ἐκδοσιν τῆς προβιγκιακῆς ἐφημερίδος καὶ τὰ ἐν τῇ γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν σοφὰ ὑπομνήματα τοῦ Villoison ¹.

Τὰ ἀμαρτήματα ταῦτα ἀνδρῶν ἄλλως σοφῶν ἔστωσαν σήμερον ἀρκετὰ ἄλλοτε δὲ περὶ ἄλλων ἀτόπων.

Ἐν Βενετίᾳ, 40 Ἰουνίου 1877.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑἰΔΗΨΙΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

Πρὸς τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς Εὐβοίας εἰς ὠριαίαν περίπου ἀπόστασιν δυτικώτερον τοῦ πολυχίου ἢ Αἰδηψῶς κείνται τὰ ὀμώνυμα ἰαματικά ὕδατα.

¹ Histoire et mémoires de l'Institut Royal de France. Classe d'histoire et de littérature ancienne. Tome I. Paris 1815. σελ. 124 κ. ε.

Αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων τούτων ἀναβρῦσιν εἰς τὰς ἀμέσους ὑψοφείας τῶν ἐκ μαρμαρυγιακοῦ σχιστολίθου, ὄφιτου καὶ τιτανολίθου συνισταμένων καὶ παρκακισμένων ὄρεων ὕψους 120—150 μέτρων, ἡ δὲ περιοχὴ τῶν πηγῶν τούτων περιλαμβάνεται ἐντὸς τῆς ἐκτάσεως τῆς περιοριζομένης πρὸς ἄρκτον ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο διερχομένου χειμάρρου, ἐκβάλλοντος εἰς τὴν παρκακισμένην θάλασσαν, πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης ἐπίσης ἐκτεινομένου ὄρους, πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ σειρᾶς λόφων καταφύτων καὶ ἐστολισμένων ἐκ πλατάνων, πιτύων, κοτίνων, κομάρων, δαφνῶν, σχοίνων, λιγῶν, ἐλελισφάκων καὶ ἄλλων μυροβόλων θάμνων καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

Τὸ κατὰ μέσον ὄρον μῆκος τῆς ἐν λόγῳ ὑδατοῦχοῦ ἐκτάσεως ὑπολογίζεται ἀπ' ἄρκτου πρὸς νότον μέχρι τῶν χιλίων πεντακοσίων, τὸ δὲ πλάτος αὐτῶν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς περὶ τὰ ὀκτακόσια μέτρα, ἡ δ' ὅλη ἐπιφάνεια περὶ τὰ χίλια στρέμματα.

Ἡ θέσις τῶν ἐν χρήσει λουτρῶν ἀπέχει τῆς πλησιαιτάτης ἀκτῆς περὶ τὰ ἑκατὸν μέτρα, εἶναι δὲ αὕτη ὑψηλότερα τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης κατὰ εἰκοσιτέσσαρα περίπου μέτρα.

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς εἰρημένης ὀλικῆς ἐκτάσεως εἶναι κατώφερής πρὸς τὸ δυτικὸν τῆς θαλάσσης μέρος, εἰς δ' ἀπολήγουσα σχηματίζει ἀκτὰς ἀποτόμους τριῶν μέχρις ἐξ ἑπτὰ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, ἀποκλίνουσα δὲ βαθμηδὸν ἢ ἐν λόγῳ ἐπιφάνεια πρὸς ἄρκτον σχηματίζει ἐντεῦθεν καὶ πέραν τοῦ ἀνωτέρου διαληφθέντος χειμάρρου μικρὰν τινὰ πρὸς τὴν θάλασσαν κλίσιν ἔχουσαν ἑκτασιν προχωροῦσαν μέχρι τῆς κώμης τῆς Αἰδηψοῦ. Τὸ ἔδαφος τῆς παρκακισμένης ἐκτάσεως εἶναι πετρώδες τιτανώδους καὶ χαλικοῦχου φύσεως, παρουσιάζον τοῦ μὲν ἀνυψώματα σχηματισθέντα ἐξ ἰζημάτων ἐκ τῶν κατὰ καιροῦς ἐπ' αὐτοῦ διαφρυσάντων ἰζηματικῶν ὑδάτων, τοῦ δὲ ἐπίπεδα προσκλινῆ βραχώδους ἐπικαλύμματος φαλακρὰ μέρη καὶ κεχρωματισμένα ἐρυθρόφαια καὶ κιτρινωπὰ ὡς ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου ἐνεργείας τῶν ἐν λόγῳ ὑδάτων.

Ὁ περιπατῶν πολλαχοῦ ἐπὶ τοῦ τοιούτου ἐδάφους αἰσθάνεται ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτοῦ τοιοῦτον ὑποχθόνιον ἠχηρὸν δοῦπον, ὡσεὶ ἔβαινεν ἐπὶ εὐρυχώρου θολωτοῦ μέρους, ἐξ οὗ εἰκάζεται ἐναργῶς, ὅτι ὑπάρχουσι αὐτῷ ἐπὶ ὑπόγεια σπηλαιώδη κενὰ διαστήματα.

Αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων πάμπολλαι οὖσαι, εἰσι διεσπαρμέναι ἐν διαφόροις θέσεσι μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχούσαις, τὸ δ' ἀναβλύζον ἐξ αὐτῶν καὶ ἐνιαχοῦ ἀναβρυχόμενον ὕδωρ, τοῦ μὲν ἀφθονοῦ διαυγές καὶ ἐν εἴδει πίδακος ἀνυψούμενον, τοῦ δὲ ἀναβρῦον ἠρέμα καὶ κοχλάζον ῥέει σχηματίζον μετὰ μακρὰν ἐργασίαν κυματοειδῆ καὶ σκληρὰν τὴν ὑπ' αὐτοῦ καλυπτομένην ἐπιφάνειαν φέρουσαν τοὺς χρωματισμοὺς τῶν ἐν τοῖς ὕδασι ὑπαρχόντων μεταλλικῶν ὀξειδίων.

Αἱ σπουδαιότεραι τῶν πηγῶν εἰσι:

1) Αἱ ἐντὸς τοῦ λουτήρος τοῦ καταστήματος ἀναβρῦσσαι θερμοκρασίας 34⁰R.

2) Αἱ πρὸς βορρᾶν καὶ παρὰ τὸν χειμάρρον ἀναβλύζουσαι ἐν ἀφθονίᾳ θερμοκρασίας 62⁰R τῆς ὑψίστης πασῶν τῶν πηγῶν, ἧς τὰ ὕδατα μετὰ τῶν ὑδάτων τῶν δύο ἐτέρων πηγῶν, τῆς μὲν, 2^η ἀπεχούσης τῆς πρώτης, θερμοκρασίας 58⁰R, τῆς δὲ, 0,4^η εἰς ἀπόστασιν ταύτης, θερμοκρασίας 46⁰R, ἐκβάλλουσι εἰς τὸν αὐτὸν χειμάρρον.

3) Αἱ βορειοδυτικῶς τοῦ ὀρμίσκου τῶν λουτρῶν ὑπάρχουσαι θερμοκρασίας 58⁰R, τῶν ὁποίων τὰ καπνίζοντα ὕδατα ἀπὸ τοῦ ἄρκρου τῆς ἀποτόμου ἀκτῆς ἐκ τριῶν συνεχόμενων εὐρείων χασμάδων μεθ' ὀρυθῆς καὶ πατάγου ἐκρέοντα καταπίπτουσι ἐν εἴδει καταβράχτου ἐντὸς τῆς θαλάσσης ἢ ἐκ τῶν πηγῶν τούτων ποσότης τοῦ ἐκρέοντος ὕδατος, ὑπολαμβανομένης τῆς διατομῆς τῶν ὀπῶν ἴσης πρὸς τρία τετραγωνικὰ ὑποδεκάμετρα καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ὕδατος πρὸς δέκα μέτρα ἀνὰ πᾶν πρῶτον τῆς ὥρας λεπτόν, ἐκτιμάται εἰς πενήτηντα περίπου κυβικὰ μέτρα, ἧτοι τεσσαράκοντα χιλιάδας ὀκάδων τὸ ἡμερονύκτιον.

4) Αἱ πρὸς μεσημβρίαν ὑπάρχουσαι καὶ ἐντὸς τοῦ ὄρου τῶν λουτρῶν ἐκβάλλουσαι θερμοκρασίας 50⁰R.

5) Ἡ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἐν χρήσει λουτήρος ἀναβρῦσσαι θερμοκρασίας 58⁰R, καὶ ἐτέρα τις πλησίον, ταύτης θερμοκρασίας 42⁰R, ὧν τὰ ὕδατα ἐν μέρει μὲν διακλαδιζόμενα ἐκβάλλουσι ἀμέσως εἰς τὴν θάλασσαν, ἐν μέρει δὲ συλλεγόμενα ἐντὸς τῆς παρὰ τῷ καταστήματι ὑπαρχούσης δεξαμενῆς ἀποψυχραίνονται, ὅπως δι' αὐτῶν συγκρασηθῆ ἢ τῶν 34⁰R θερμοκρασία τῶν ὑδάτων τοῦ λουτήρος καὶ ἀποτελεσθῆ ἢ ἀναγκαίᾳ εἰς τοὺς λουομένους θερμοκρασία τῶν 26⁰, 27⁰, 28⁰, 29⁰, καὶ 30⁰ R.

6) Αἱ βορειοανατολικῶς τῶν προηγουμένων δύο ἕτεραι πηγαὶ θερμοκρασίας 42⁰ καὶ 40⁰ R.

7) Ἡ μεταξὺ τοῦ στρατῶνος καὶ τοῦ παντοπωλείου παρὰ τῷ καταστήματι ὑπάρχουσα ἕτερα πηγὴ θερμοκρασίας 40⁰R, ἧς τὸ ὕδωρ χρησιμεύει πρὸς κάθαρσιν τῶν χυτρῶν, λεβήτων καὶ πινακίων τῶν φοιτητῶν.

8) Πρὸς τὸ βόρειον μέρος καὶ ἐντεῦθεν τῆς ἀριστερᾶς τοῦ χειμάρρου ὄχθης ἀναβρῦσιν ἐπίσης ὕδατα ἐκ τριῶν πηγῶν θερμοκρασίας 32⁰, 36⁰ καὶ 42⁰ καὶ ὀλίγα τινὰ βήματα ἀνατολικώτερον τούτων ἕτεραι τρεῖς πηγαὶ θερμοκρασίας 23⁰R, ἐξ ὧν ἐκλύεται ἀφθονοῦ ἀέριον παρουσιάζον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ζωηρῶς κοχλάζουσαν. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι τὸ φαινόμενον τῆς ἀναβλύσεως θερμοτάτου καὶ σχετικῶς πρὸς τοῦτο ψυχροτάτου ὕδατος ἐξ ὀπῶν μὴ ἀπεχουσῶν μεταξὺ των ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἑλαττον τοῦ ἐνὸς ὑποδεκαμέτρου· τὸ τοιοῦτον παρατηρεῖται ἐν ταῖς πηγαῖς 3 καὶ 8.

Οὐδεμίᾳ μέχρι τοῦδε ἐγένετο ἀκριβῆς ποσοτικὴ ἀνάλυσις καὶ ἐξέτασις τῶν ὑδάτων ὄλων τῶν εἰρημένων πηγῶν· ἐκ δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀκαμάτου καὶ γνωστοῦ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον κ. Ἐ. Ἀνδρερ γενομένης ἀναλύ-

σεως τοῦ ὕδατος ἐκ τινος τῶν μνημονευθεισῶν πηγῶν θεωροῦνται εἰς μίαν λίτραν ὕδατος κύρια συστατικὰ ἐν αὐτῷ τὰ ἀκόλουθα :

Χλωροῦχον νάτριον (μαγειρικὸν ἄλας)	68,000 κόκκοι
Ὡς πᾶς τις ἐκ τε τῆς πόσεως καὶ τῆς γεύσεως τοῦ ὕδατος δύναται περὶ τῆς ἀφθονοῦ ὑπάρξεώς του νὰ βεβαιωθῆ, καθὼς καὶ ἐκ τοῦ λευκοῦ καταλοίπου, ὅπερ διὰ τῆς ἐξατμίσεως του τὸ ὕδωρ τοῦτο ἀφίησιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐφ' οὗ ἐξαπλοῦται.	
Χλωροῦχον μαγνήσιον	3,500 »
Τίτανον	2,000 »
Θεικὴν μαγνησίαν	5,700 »
Θεικὴν σόδαν	1,500 »
Ἀνθρακικὴν τίτανον . . . . *	0,800 »
Ἀνθρακικὴν σόδαν	2,400 »
Ἰωδοῦχον νάτριον	0,500 »
Βρωμιούχον μαγνήσιον	0,480 »
Πυριτικὸν ὄξύ	0,900 »

Ἐλεύθερον ἀνθρακικὸν ὄξύ 2 κυβικῶν δακτύλων

Ἵδροθειωμένον ἀέριον $\frac{1}{2}$ κυβ. δακτύλου καὶ τέλος ἴχνη ἀζώτου.

Οὐδόλως ἀμφιβάλλοντες περὶ τῆς ἀκριβείας μεθ' ἧς ἡ ἀνάλυσις αὕτη ἐγένετο, οὐχ ἦσαν, ἐπειδὴ αὕτη θεωρεῖται μονομερῆς, δὲν θεωροῦμεν ἀποσκοποῦ νὰ συστήσωμεν ὡς πρωτίστην ἀνάγκην τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν καὶ τῶν λοιπῶν ὑδάτων, ὅπως πλὴν τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν συστατικῶν τῶν γίνωσι γνωστὰ καὶ αἱ λοιπαὶ φυσικαὶ αὐτῶν ιδιότητες καὶ κανονισθῆ ἡ χρῆσις αὐτῶν.

Τοιαύτη τις ἐξέτασις ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς κατὰ τὸ προσεχές ἔτος Παγκοσμίου ἐν Παρισίοις Ἐκθέσεως, εἰς ἣν ὑπεσχέθη νὰ λάβῃ μέρος καὶ ἡ Ἑλλάς, ἀνετέθη τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἀξιότιμου προέδρου τῆς ἐπὶ τῆς εἰρημένης ἐκθέσεως ἐν Ἀθήναις κεντρικῆς ἐπιτροπῆς κυρίου Θεοδώρου Δηλιγιάννη, τῷ ἐπὶ ἐπιστημονικῇ ἱκανότητι διακρινομένῳ καθηγητῇ τῆς χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ κυρίῳ Ἀναστασίῳ Χρηστομάτῳ, ἐξ ἧς ἐργασίας προσδοκᾶται ἡ ἐκτέλεσις σπουδαιότητος ἀποστολῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν ἐν γένει συλλογὴν καὶ ἐξέτασιν τῶν σπουδαιοτέρων ἑλληνικῶν ἱαματικῶν ὑδάτων, ὧν εὐμοιρεῖ ἡ Ἑλλάς. Τὰ ὕδατα τῶν διακηρυσθεισῶν ἀνωτέρω πηγῶν δὲν περιέχουσιν, ὡς ἐκ διαφόρων ἐξωτερικῶν φαινομένων συμπεραίνεται, τὰ αὐτὰ συστατικὰ, ἐξαίρεσις τοῦ χλωροῦχου νατρίου καὶ τῆς τιτάνου, ἅτινα φαίνονται μετ' ἄλλων ὑπάρχοντα ἐν ἀπάσῃ, ὡς καὶ ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦσαν ἔκλυσις ἀερίου.

Καθὼς δὲ διὰ τῆς γεύσεως διακρίνεται ἡ τοῦ χλωροῦχου νατρίου ὑπαρξίς, οὕτω καὶ διὰ τῆς ἰδιορρυθμοῦ ὀσμῆς τοῦ Ἵδροθειωμένου ἀερίου καὶ διὰ τοῦ

ἐρυθροφασίου καὶ ὑποκίτρινου χρωματισμοῦ τοῦ περὶ τὰς πηγὰς ἐδάφους δηλοῦται ἢ ἐν ταῖς ὕδασι ὑπαρξίς τοῦ θείου καὶ τοῦ σιδήρου.

Ἐκ δὲ τῶν περὶ τὰ στόμια τῆς ἐκροῆς τῶν πηγῶν παρατηρουμένων σχηματισμῶν συμπαγοῦς λευκῆς ἢ καὶ ἐρυθροφασίου ἀσβεστοπέτρας, ἐξηγεῖται ἡ δι' ἐλευθέρου ἀνθρακικοῦ ὀξέως ἐνυπάρχουσα τοῖς ὕδασι διαλελυμένη ἀσβεστόπετρα, ἥτις, ἐκρέοντος τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ἀτμοσφαιρᾷ καὶ συνεπῶς ἐκλυομένου τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρακικοῦ ὀξέως, καθίζανει περὶ τὸ στόμιον τῶν πηγῶν ἢ ἀνθρακικὴ τίτανος ἀφθονος ἀποτελοῦσα κυρίως τὴν εἰς τὰ πέριξ αὐτῶν ἐπίστρωσιν τοῦ ἐδάφους καὶ ἰδίως τὰ περὶ τὰ κράσπεδα τῆς ἀποτόμου ἀκτῆς παρατηρούμενα σφαιροειδῆ στρώματα, τοὺς σταλακτίτας καὶ τὰ παρόμοια.

Εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν κατὰ καιροὺς περὶ τὰ στόμια τῶν πηγῶν παρατηρουμένων ἰζημάτων τῆς ἀνθρακικῆς τιτάνου, ἧς ἕνεκα μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν ἐμποδίσθη ἡ εἰς τὰ μέρη ταῦτα περαιτέρω ἐκροή καὶ διέξοδος τῶν ὑδάτων, δέον ν' ἀποδοθῆ ὡσαύτως ἢ ἐν εἴδει κρατήρων πληθὺς τῶν ἀρχαιοτέρων, μήπω ἐν ἐνεργείᾳ τανῦν παρατηρουμένων πηγῶν, καὶ ἡ εἰς τὰ πέριξ ἢ ἀπώτερον τούτων πρὸς τὰ βαθύτερα μέρη ἐκ νέου ἐμφάνισις των ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀνθρακικῆς τιτάνου σύγκεινται καὶ τὰ πετρώδη περιβλήματα τῶν ἀνθοδεσμῶν, στεφανῶν, ἢ καὶ ἄλλων οἰωνοδήποτε ἀντικειμένων ἄτινα, δίκην ἐνθυμίων ἢ παιδιῶν, ἐντιθέμενα ἐπὶ 4 ἢ 5 ἡμέρας ἐντὸς τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν καταπιπτόντων θερμοτάτων ρεῖθριων, περιβάλλονται διὰ πετρώδους λευκοῦ περικαλύμματος.

Ἡ ἱαματικὴ δύναμις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὑδάτων ὡς ἐκ τῶν καλῶν αὐτῶν ἀποτελεσμάτων θεωρεῖται θαυμασία.

Ἰδίως δὲ παρατηρήθη ὅτι οἱ πάσχοντες ἐκ χρονίας ἀρθρίτιδος, ρευματισμῶν, ἰσχυαλγίας, καὶ πάσης ἄλλης φύσεως νευρικῶν παθήσεων καὶ τοῦ ἥπατος θεραπεύονται ἐντελῶς διὰ τῆς χρήσεως ὀρισμένου ἀριθμοῦ λουτρῶν ἐν ὀρισμένη θερμοκρασίᾳ.

Τὰ ὕδατα τῆς Αἰδηψοῦ ἔχουσι μεγάλην τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ τοῦ Kissingen, Homburg καὶ Kreuznach.

Πλὴν τῆς χρήσεως τῶν ὡς εἴρηται λουτρῶν χρῶνται τινες τῶν νευραλγούντων καὶ τῇ παρὰ ταῖς πηγὰς τῶν ὑδάτων ἀποταμιευομένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μελαίνῃ ἰλίῳ (λάσπῃ). Ταύτην συλλέγοντες ἐπιθέτουσιν ἐπὶ τῶν ἀλγούντων μερῶν τοῦ σώματος, ὡς ἔχει, θερμὴν, ἐν εἴδει ἐμπλάστρου. Ἀνορύττουσι δ' ἐνίοτε ἐπὶ τόπου λάκκον ἐν ᾧ ἐντίθενται τὰ πεπονήθота μέρη.

Ἡ ἐν λόγῳ ἰλίς κατὰ Λάνδσερ περιέχει ἐν μιᾷ λίτρᾳ βάρους

Πυριτικὸν ὄξύ	10,000 κόκκους
Ἀνθρακοῦχον ὕλην	20,000 »
Ἀνθρακικὴν τίτανον	42,000 »

Θεικὴν τίτανον	12,000	κόκκους
Ἀνθρακικὴν Μαγνησίαν.	8,200	»
Ἰωδοῦχα ἑλαττα.	1,800	»
Ὄξειδιον μαγγανησίου.	0,500	»
Ὄξειδιον σιδήρου.	2,000	»

Ἡ τοποθεσία τῶν λουτρῶν οὕσα παράλιος καὶ περιστοιχιζομένη ὑπὸ τῶν παρακειμένων καὶ συνεχομένων καταφύτων λόφων εἶναι τερπνοτάτη, ἣ δ' ἐν ὄρα τοῦ ἕαρος διαμονὴ ἐν αὐταῖς ἐν ἀπόψει μάλιστα τῆς στερεᾶς καὶ τῶν χιονοσκεπῶν τοῦ Παρνασσοῦ κορυφῶν, εἶναι λίαν εὐάρεστος καὶ ὑγιεινὴ.

Ἄξιον λόγου λεπτομερῶν περιγραφῶν ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς περὶ τῶν λουτρῶν τούτων τῶν καλουμένων τὸ πάλαι *λουτρά τοῦ Ἡρακλέους* στερούμεθα. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ Σύλλας πάσχων ἀλγῆμα ναρκῶδες μετὰ βάρους εἰς τοὺς πόδας, ὃ ὁ Στράβων λέγει «ποδάγρας ψελλισμὸν», μετεχειρίσθη τὰ θερμὰ ταῦτα ὕδατα.

Σῶζεται δ' εἰσέτι χωρὸς τις τετειχισμένος καὶ διὰ σταυροβολίου ἐστεγασμένος, βορειοδυτικῶς τῶν σημερινῶν λουτρῶν καὶ εἰς 600 περίπου μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τούτων, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι δύο λουτήρες καλῶς διατηρούμενοι τετειχισμένοι καὶ οὗτοι, ὡν χρῆσιν, ὡς λέγεται, ἐποιήσατο ὁ εἰρημένος Ῥωμαῖος στρατηγός. Ἄξια παρατηρήσεως ἐν τῇ θέσει ταύτῃ εἶναι ἡ πετρώδης διάστρωσις ἢ σχηματισθεῖσα περὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους τοῦ κτιρίου τῶν δύο λουτήρων. Τὰ διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν διαβάσεως καὶ ἐπενεργείας τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων κατακρημνίσματα περιέβαλον τοὺς ῥηθέντας τοίχους διὰ βραχύδους στρώματος ἰκανοῦ πάχους οὕτω πως συνεχομένου μετὰ τοῦ ἄλλου στερεοῦ σώματος τοῦ βράχου, ὥστε εἶναι ἀδύνατον ἐξωτερικῶς νὰ φαντασθῇ τις ὅτι εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὑπάρχει χειροποίητον κτίριον.

Ἐπι μείζον ἐνδιαφέρον παρέχει ἡ σχηματισθεῖσα ἀπὸ τῆς ὀπῆς τῆς ἐκροῆς τοῦ μεταλλικοῦ ὕδατος ἐν τῷ ῥηθέντι λουτήρι κυλινδροειδῆς λιθίνῃ κατακόρυφος στήλη ἀποπερατουμένη μέχρι τοῦ πυθμένος αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου, γνωστῶν οὐσῶν τῶν διαστάσεων τῆς στήλης, τῆς διαμέτρου τῆς ὀπῆς καὶ τῆς χρονικῆς διαρκείας τῆς ἐκροῆς τοῦ ὕδατος, ἠδύνατό τις εὐκόλως νὰ προσδιορίσῃ τὸ ποσὸν τῆς λιθίνης οὐσίας τῆς σχηματισθείσης ἐν ὀρισμένῳ χρονικῷ διαστήματι.

Μεταγενέστερον βεβαίως τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν τὸ κτίριον τοῦτο ἐκτίσθη εἶναι τὸ παρακείμενον καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν διευθυνόμενον ἐπίμηκες τείχισμα, περιεζωσμένον ὡσαύτως διὰ τοῦ συνήθους πετρώδους καθιζήματος καὶ μαρτυροῦν τὴν διοχέτευσιν καὶ τὴν μηχανικὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀφθῶνων ἰαματικῶν ὑδάτων εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ὑδραυλικοῦ τροχοῦ τοῦ ὑπάρχοντος αὐτόθι ὑδρομύλου.

Μικρὸν τι πρὸς ἄρκτον ἐκ τῶν ὡς εἴρηται ἔργων, ἐπιπολαίας τινὸς ἀνεκκα-

φῆς γενομένης πρὸ τριστίας ἀνεκαλύφθησαν δύο ὀγκώδη τεμάχια μαρμάρων διαστάσεων τὸ μὲν

μήκους 1,30 μ

πλάτους 0,50

πάχους 0,60

καὶ φέρον ἐπὶ μιᾶς μὲν τῶν ἐδρῶν τοῦ πρίσματος τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν

ΕΣΤΙΕΩΝ Η

ΠΟΛΙΣ

ἧς ἡ ἀρχὴ ἐφαρμομένη διὰ σμίλης.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἀντιστοίχου ἐδρας

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΑΙΣΑΡΑ

ΣΕΠΤΙΜΙΟΝ ΣΕΥΗΡΟΝ

ΠΕΡΤΙΝΑΚΑ ΣΕΒΑΣΤΟΝ

ΑΡΑΒΙΚΟΝ ΔΙ

ΑΒΗΝΙΚΟΝ ΜΕΠΕΤΟΝ

ΕΣΤΙΕΩΝ Η ΠΟΛΙΣ

ΕΚ ΤΩΝ ΑΥΤΗΣ ΠΟΡΩΝ ΕΠΙ

[ΗΓ] ΟΥΜΒΟΝ

Τὸ κάτωθεν καὶ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς ἐφαρμομένον.

Τοῦ δ' ἐτέρου τεμαχίου αἱ διαστάσεις

μήκος 1,00 μ

πλάτος 0,60

πάχος 0,60

καὶ ἐπιγραφὴ ἐπ' αὐτοῦ

[ΚΑΙΣΑ]ΡΑ ΤΡΑΙΑΝΟΝ

ΑΔΡΙΑΝΟΝ ΚΑΙΣΑΡΑ ΣΕ

ΒΑΣΤΟΝ ΟΛ ΠΟΝ

ΣΩΤΗΡΑ ΚΑΙ ΚΤΙΣΤΗΝ

Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΕΣΤΙ

ΔΙΩΝ ΕΠΙΜΕΛΗΘΕΝΤΟΣ

ΑΝΟΟΥΙΟΥ ΟΗΓΑΤΟΥ

Περὶ δὲ τῶν σημερινῶν καταστημάτων τῶν λουτρῶν καὶ περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς διαμονῆς τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων φοιτῶντων, πᾶν ὀλίγον καὶ ταῦτα μικροῦ λόγου ἄξια ἔχομεν ν' ἀναφέρωμεν.

Καὶ πρῶτον τὸ κυρίως λεγόμενον κατάστημα ἔχει σχῆμα τετραγώνου εἰς ἐκάστην τῶν πλευρῶν τοῦ ὁποίου εἰσὶ κατεσκευασμένα ἰσόγεια δωμάτια χωρητικότητος οὐχὶ ἀνωτέρας τῶν 10 μέχρι 12 μέτρων τετραγωνικῶν ἑκαστον.

Ἡ ἐσωτερικὴ διασκευὴ τῶν τρωγῶν τούτων εἶναι λίαν κακόζηλος καὶ

νον εις νάνους θύραν, παράθυρον κατέναντι αὐτῆς κουφώματος τοῦ ἐνὸς ἔκτου τοῦ τετραγωνικοῦ μέτρου, πᾶνωμα καὶ ὀροφὴν ἐξ ἀκατεργάστων πευκίνων σανίδων καὶ τοίχους πολυσυνθέτου καμπυλότητος.

Τὰ ἐπιπλα τῶν δωματίων εἰσὶ μικρὰ ξυλινὴ τράπεζα, σκαμνίον καὶ δύο τρίποδα ξυλινὰ ἐτοιμόρροπα καὶ ταῦτα καὶ τρεῖς ἀπλάνιστοι σανίδες.

Τοιαῦτα δωματῖα ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρᾶς εἰσὶ δέκα, ἐπὶ αὐτὰ εἰς τὴν ἀντιστοιχοῦσαν ταύτης καὶ ἀνὰ ἕξ εἰς ἑκατέραν τῶν ἐτέρων δύο.

Ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῆς κύλης ὑπάρχει χώρος λιθόκτιστος καὶ ἐστεγασμένος ὑποδιαίρουμένος εἰς δύο, ἐν ἑκάστη δὲ ὑποδιαίρει εὑρίσκει εἰς κοινὸς λουτῆρ δι' ἕκαστον φύλον χωριστὰ καθὼς χωριστὴ εἶναι καὶ ἡ εἰς ἕκαστον λουτῆρα εἴσοδος. Ὑπαρχουσὼν δὲ τῶν πηγῶν τοῦ ὕδατος ἐντὸς τοῦ εἰς τοὺς ἀνδρας προωρισμένου λουτῆρος, ἡ συγκοινωνία τοῦ ὕδατος ἐνεργεῖται δι' ὀπῶν κατασκευασθεισῶν ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ διαχωρίσματος καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πλήρους ὕδατος λουτῆρος, ἐξαίρειται μίξ τῶν ὀπῶν, ἀφεθείσης, ὡς μὴ ὄφειλε, κατὰ ἐν ὑποδεκάμετρον ὑπεράνω αὐτῆς.

Ὡς ἐκ τῆς μεγάλης σφύρῃς τῶν φοιτητῶν τῶν λουτρῶν κατασκευάσθησαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ ἀρχικοῦ καταστήματος λιθόκτιστα κατὰ τι ἀνετώτερα ἕξ δωματῖα καὶ τσοαῦτα ξυλινὰ παραπήγματα.

Εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐπικρατοῦσιν οἱ καύσωνες τουτέστι κατὰ τοὺς μῆνας τῆς ἐπιτιμέσεως καὶ τῆς χρήσεως τῶν λουτρῶν μόνον τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ἔχοντα παράθυρα δωματῖα εἰσὶ κατοικήσιμα· ἡ ἐν τοῖς λοιποῖς δωματῖοις διαμονὴ ἀπ' ἐναντίας εἶναι παρεμπερῆς τῇ Μενδρεσεΐῳ.

Πρὸς εὐκολίαν τῶν εὐσεβῶν φοιτητῶν τῶν λουτρῶν ὑπάρχει αὐτοῦ καὶ ναΐδιον εἰς μνήμην τῶν ἁγίων Ἀναργύρων ὑπεράνω τῆς θέσεως τῶν καλουμένων λουτρῶν τοῦ Σύλλα καθὼς καὶ παντοπωλεῖον πλησίον τοῦ καταστήματος διὰ τὴν προμήθειαν τῶν τῆς πρωτίστης ἀνάγκης χρεωδῶν· προσέτι δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν λουτρῶν διατηρεῖται ἐν ἰδίῳ στρατῶνι φρουρὰ ἐκ πέντε χωροφυλάκων καὶ πέντε στρατιωτῶν τῆς γραμμῆς ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐνὸς δεκανέως καὶ ἐνὸς ἐνωματάρχου.

Μόλις δ' εἰς ἀπόστασιν χιλιόμετρον ἐκ τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος καὶ πρὸς βορρᾶν τούτου ὑπάρχει καφενεῖον ἐφωδιασμένον μὲ ἀρτοποιεῖον, καφέ καὶ λουκούμα. Ψυχρότατον δὲ καὶ διαυγὲς ὕδωρ ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος αὐτοῦθι φρέατος καὶ ὑπὸ τὴν παχέαν σκιάν τῶν πλατάνων προσφέρεται τοῖς προσερχομένοις.

Τὸ μέρος τοῦτο ὅσον εἶναι τερπνόν πρὸς ἀναφυγὴν τῶν διχμενόντων ἐν τοῖς λουτροῖς φοιτητῶν ἐν καταλλήλῳ ὥρᾳ, τῶσον μετὰ προφυλάξεως πρέπει τις νὰ φοιτᾷ εἰς αὐτὸ καὶ νὰ μὴ διαμένῃ ἐπὶ πολὺ ἕνεκα τῆς εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὑπαρχούσης ὑγρασίας καὶ ἀπογείου αἰθρᾶς.

Εἰς ποίαν δὲ κατάστασιν εὕρομεν κατὰ τὴν α' τοῦ Μαΐου μηνὸς ἐνεστῶτος ἔτους, ἡμέραν καθ' ἣν προσήγγισε τὸ ἀτμόπλοον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀτμο-

πλοικῆς εταιρίας εἰς τὸν ὄρμον τῶν λουτρῶν, τὰ ὡς ἀνωτέρω περιγραφέντα καταστήματα παραλείπομεν ν' ἀναφέρωμεν, ἀρκούμενοι νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ὅσα ὁ πολυμαθέστατος καθηγητῆς τοῦ Ἑθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου κ. Θεόδωρος Ἀφεντούλης ἐν τῇ Φαρμακολογίᾳ αὐτοῦ (τόμ. Γ', σελ. 379) διὰ τοῦ γλαφυροτάτου κλάμου του περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν λουτρῶν τῆς Αἰδηψοῦ ἀναφέρει αὐτολεξεῖ ταῦτα :

«Ὁ ἐν Αἰδηψῷ λουτῆρ εἶναι τοσοῦτον ἄθλιος ὥστε δύναται μᾶλλον νὰ ἐκληφθῇ ὡς τύπος αἰσχρότητος καὶ βυπαρίας. Φαίνεται ὡς εἰ ὁ λύθρος τοῦ Σύλλα ἐν αὐτοῖς ἀπολουσθέντος μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ εἶναι κρῖμα τῷ ὄντι, ὅτι αἱ ἐν Αἰδηψῷ θερμαὶ εἶναι τοσοῦτον παραμειλημένοι, ἐνῶ ἡ περιστοιχοῦσα φύσις εἶναι ἀειθαλῆς καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίαν ἐρασιμία. Βουνὰ πέριξ κατὰφυτα ὑπὸ σχοίνων εὐωδῶν καὶ κοτίνων καὶ κομάρων καὶ δαρυνῶν καὶ πιτύων, βύαξ παρρέων καὶ κελαριζῶν καὶ εἰς πολυπληθεῖς μικροὺς καταρράχτας ἠχηνέντως κατακυλινδούμενος, ἀνωθεν δὲ καὶ πέριξ κατασκεπόμενος πολλαχοῦ ὑπὸ πλατάνων ἑκατέρωθεν καὶ περιφρουρούμενος ὑπὸ νηρίων.

Ἐποφίς πρὸς τὸν κατέναντι Παρνασσὸν ἐξισία, ὅθεν ἐν ἑρῆι καταπνέει αἰθρα ποντιαῆς ἡδυτάτη. Ὑδωρ πόσιμον ψυχρὸν καὶ διαυγές. Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις παντοῦαι ἀπὸ τῶν κατέναντι Θερμοπυλῶν καὶ ἀπὸ τῆς πατρίδος τοῦ Ὀδυσσεῦς τοῦ Ἀνδρούτσου. Πάντα ταῦτα ἀφθόνῳ τῇ χειρὶ ἐπιδαφιευθέντων ὑπὸ τῆς φύσεως τῷ παγκάλῳ τόπῳ, ἀποτελοῦσιν ἀξιοδάκρυτον εἰρωνίαν πρὸς τὴν ἀγροικίαν τῶν περιόικων, ἐνῶ ἡδύνατο ἡ φιλεργία καὶ ἡ πρόνοια νὰ καταστήσῃ τὴν Αἰδηψὸν οὐ μόνον ὑγίασμα περισπούδαστον ἀλλὰ καὶ ἐντρυφήμα περιπόθητον τῶν ἀρρώστων.»

Περαιόντες ἐμφράζομεν μετὰ τὸν σοφὸν καθηγητὴν καὶ ἡμεῖς τὴν ἐνδόμυχον εὐχὴν ὅπως ληφθῇ ταχίστη πρόνοια περὶ τῆς εἰς τὸ προκείμενον μέρος κατασκευῆς εὐρυχώρου καὶ ἀξιοπρεποῦς καταστήματος ἀναλόγου τῆς ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων θαυματουργοῦ τῶν ἱαματικῶν αἰδηψίων ὑδάτων ἀξίας· ἔχομεν δ' ἀκράδαντον τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐφαρμοζομένων καὶ ἐνταῦθα καθῶς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἐσπερίας εὐρώπης εἴθισται τῶν πεφωτισμένων καὶ ἐλλόγων περὶ τὴν χρῆσιν τῶν λουτρῶν μέτρων τῆς διοικήσεως, ὅχι μόνον ἀρδὴν θέλει ἐκλείψει ὁ κίνδυνος ὃν διατρέχουσιν οἱ φοιτηταί, ὡς γὰρ νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα ἀντὶ ἰσσεως τῆς ὑφισταμένης νόσου νὰ προσκλήσῃ νέαν ἀνιατωτέραν, ἀλλὰ θέλουσι μάλιστα προσκλήσει παγκόσμιον φήμην καὶ ἀποφέρει πρόσδοον οὐχὶ τὴν τυχοῦσαν καὶ τιμὴν θέλουσι περιποιήσει μεγάλην εἰς τοὺς ὀπωδήποτε πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπὸν συντελέσαντας.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 20ῴν Ἰουνίου 1877.

Η. ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΑΝ ΕΚΔΟΣΙΝ

ΤΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ

Τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τῶν *Ἱστορικῶν Ἀναμνήσεων* φιλοπονήσας πρὸ πολ-
λοῦ ἀνέβαλον ἐπίτηδες, εἴ ποτε μετὰ τὴν εὐμενῆ ἐπιδοκιμασίαν τοῦ τύπου
ἐδημοσιεύοντο καὶ λεπτομερέστεραι ἐπιστασίαι. Ἐὰν γινωμόνουν δὲ τόσῃ
μᾶλλον διὰ τοῦτο ὅσῃ ἡ βιβλιογραφία καὶ οὐχὶ ἡ κομητοῦ δίκην ἐπιφανο-
μένη ἐν Ἑλλάδι βιβλιοκρισία, συγκρίνεται συνήθως ἐκ διθυράμβων ἢ ἐκ σίλ-
λων· διότι, κατὰ τὸ εὐφυῆς λόγιον πολυμαθοῦς καθηγητοῦ, οὐχὶ ὑπολή-
ψεις ἀλλὰ προλήψεις ὑπάρχουσι παρ' ἡμῶν ἐκ προλήψεως ἐπαινοῦμεν καὶ
ἐκ προλήψεως ψέγομεν· οὐδ' ἐπιχωριάζει ἀλλαχοῦ ὅσον ἐνταῦθα ἢ παρ'
ἄξιαν δόξαν. Ἄλλως τε καὶ ὡς συνεθισθέντες εἰς χαμαιζήλους, ἰδιοτελεῖς
καὶ σοφιστικὰς συζητήσεις, κατέστημεν ἀνεπιτήδευοι εἰς ὀρθὰς κρίσεις.
Ἄλλ' εὐτυχῶς τοῦ κανόνος τούτου ἐξήρηθησαν αἱ *Ἀναμνήσεις*, ἀξιωθεῖσαι
οὐχὶ ἀπλῶν ἐγκωμίων ἢ ὀνειδισμῶν, ἀλλ' ἐπιστήμονος ἀναλύσεως. Τρεῖς ἐφη-
μερίδες τῆς Ἑομοπόλεως, ἡ *Πατρίς*, ἡ *Ἐξέγερσις* καὶ ἡ *Παρόπη*, ὁ *Νεο-
λόγος* τοῦ *Βυζαντίου*, ὁ ἀειπόθητος τῆς Κεφαλληνίας σοφὸς Θ. Καρούσος
διὰ τοῦ *Αἰῶνος*, ἕτερος πολυῖστων ἀνώνυμος διὰ τῆς *Νέας Ἡμέρας*, ὁ ἐν τῷ
Πανεπιστημίῳ εὐκαίριετος καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Ἱστορίας κ. Σωκράτης
Τσιβανόπουλος ἐν τῇ περὶ τῆς διανοητικῆς προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους
ὀλυμπιακῆ ἐκθέσει, ὁ ἐν Παρισίοις μακρίων De Queux de Saint-Hilaire, ἴσως
δὲ καὶ ἄλλοι διέλαβον πλατύτερον περὶ αὐτῶν. Ὁ δὲ ἀνώνυμος καὶ ἐνδιατρί-
βων ὑπὲρ τοῦ λοιποῦ εἰς τὰ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐπιδοκιμάζει τὸ πόνημα
καὶ τὸ φιλάλθες ἐπαινεῖ, κατακρίνει δὲ μόνον ὡς ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐξαίρον
τὴν φιλοπατρίαν τῶν ἀθλοφόρων, λησμονῶν ἴσως ὅτι ἡ φιλοπατρία τῶν χρό-
νων ἐκείνων εἶχεν ἄλλοιαν τὴν σημασίαν. Σήμερον μὲν τὸ ὄνομα τοῦ φιλο-
πατρίδος διαψιλευόμεθα πρὸς πάντα τὸν νομίζοντα ὅτι εὐεργετῆ τὴν πατρίδα
δίδων ψυχία τινα ἐκ τῶν πιπτόντων ἐκ τῆς πλουσίας τραπέζης αὐτοῦ, τότε
δὲ φιλόπατρις ἐκαλεῖτο ὁ καὶ ὀλόκληρον τὸν ἄρτον ἀποσπῶν ἀπὸ τοῦ στόματος
τῶν ἰδίων τέκνων χάριν τῆς σωτηρίας τῆς Πατρίδος. Μαστίζει δὲ πρὸ πάντων
ἀνιεῶς ἓνα τῶν πρωταθλητῶν, ὡς μὴ φυλαξάμενον ἐν τῇ πολιτείᾳ τὸ ἄγαν
καὶ οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ μεῖζον τὸ κακὸν σχόντα. α' Ἐπιμελῶς, λέγει, καὶ μετὰ
τῆς δυνατῆς εἰς ἐμὲ ἐπιστάσιος μελετήσας τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τῶν
διαφόρων τῆς Ἐπαναστάσεως προσώπων, ἐπέισθη ἀδιστακτικῶς ὅτι ὁ Μαυρο-
κορδάτος προσέφερον εἰς τὸν Ἀγῶνα παλυτίμους ὑπηρεσίας ἐξωτερικῶς καὶ
διπλωματικῶς, ἐσωτερικῶς ὅμως ὑπῆρξεν ὁ ὀλέθριος τῆς Ἑλλάδος δαίμων

ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους». Ὁ συγγραφεὺς ὅμως, καθὼς ὁμολογεῖ χάριταξάντι
τῆς ἐπιδοκιμασίας, οὕτω θὰ ὁμολόγει καὶ διὰ τὴν κατάρκισιν ἂν ἐγίνωσκε
τοῦ τῆς ἱστορίας ἢ ἐκ τίνων ἀσφαλῶν μαρτυριῶν ἠρώσθη ὁ ἀνώνυμος τὴν
ἀδίστακτον πεποιθήσιν ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος ἀνέτρεψε τὸν ἐν Βερβαίνους θρό-
νον τοῦ Ὑψηλάντου, ἢ ἀντέπραξεν εἰς τὴν ἀναγρόρευσιν τοῦ Κυβερνήτου, ἢ
«δὲν ἐφρίξεν ἐνώπιον τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ ἐθνικοῦ στόλου». Διότι ἐνῷ ὁ
ἐπικριτὴς στιγματίζει αὐτὸν ὡς τὸν κακὸν δαίμονα τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς
μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος, τούναντιον ἢ κοινὴ συνείδησις, ἢ ἀληθὴς αὕτη
ἱστορία, κατὰ πάσας τὰς κρίσιμους περιστάσεις, ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ
1854, αὐτὸν μόνον ἐδακτυλοδείκτησεν ἱατρὸν καὶ διαιτητὴν τῶν πολιτικῶν
ἀποριῶν καὶ αὐτοῦ τὴν φιλοπατρίαν ἐπέκαλεσθη. Ὁ δὲ Κυβερνήτης, οὐ τινος
τὰς ἀρετὰς θαυμάζει· ὁ ἀνώνυμος ὅσον καὶ ὁ συγγραφεὺς, οὐδέποτε ἀπέδωκε
ῤῥῶς τῷ κατακραυνοδολουμένῳ τὸ κακούργημα τῆς πυρπολήσεως, ὡς προκύπτει
ἐκ τῶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ Δ' Δημοσίων ἀποδείξεων. Ἡ ἂν ἔδει νὰ ἐπαναλά-
βωμεν καὶ σήμερον ὅσα ἐξηκάντισε κατὰ τοῦ ἀνδρός ὁ ἐπὶ τὰ ἐπίσημα φιλῶν
τηδῶν φθόνας, διατὶ νὰ μὴ ἐπαναληφθῇ καὶ ὅτι ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς Ἡλο-
ποννήσου εἰς τὸν Ἰσραῖμ, ὅτι ἠθέλησε νὰ πωλήσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Ἀγ-
γλίαν, ὅτι ὑπεκίνησε τὴν δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου, ὅτι καὶ τὴν θρησκείαν
τοῦ ἔθνους ἐπροσπάθησε ν' ἀνταλλάξῃ;

Καὶ ἐγὼ μὲν φρονῶ ὅτι διεφώνησε πρὸς τὸν συγγραφέα ὁ ἐπικριτὴς, οὐχὶ
ἐκ προαιρέσεως πονηρᾶς, ἀλλ' ὡς τηλεσκοπήσας πᾶρῶθεν καὶ ἐξ ἀπόπτου,
ἐνῷ ἐκεῖνος ψηλαφήσας ἰδίᾳ χειρὶ ἐπέισθη, ὅτι διὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐξεβ-
ράγη ἡ παράβολος πάλη, που ἔστι μετὰ μακρότατον, λιμεῶνα καὶ θανατη-
φόρον ζυγόν, διὰ τὸν ἐπίσης παράβολον τρόπον καθ' ὃν συνελήφθη, ἐκυφο-
ρήθη, εἶδε τὸ φῶς καὶ ἠνδρώθη, καὶ τὴν ἠθικὴν ἀγωγὴν τῶν ὀργάνων δι' ὧν
διεξήχθη, δὲν ὑπάγειται ἀπολύτως εἰς τοὺς συνήθεις κανόνας τῆς ἱστορικῆς
κριτικῆς· διὸ καὶ κατέδειξε τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐν προουμίῳ, ὀνομάσας δι-
καιοσύνην ὅτι σήμερον ἐκλαμβάνεται ἐπιείκεια ἢ συμπάθεια, καὶ αἰτιολο-
γήσας τὴν γνώμην αὐτοῦ· οὐδὲ διστάζει νὰ κηρύξῃ τὴν πεποιθήσιν, πεποι-
θήσιν ἀνθρώπου «οὐκ ἀκοὴν λέγοντος ἀλλ' ἱστορίαν», ὅτι οὔτε αἱ περιστά-
σεις αἱ ἀνακοντίσασαι εἰς τὴν σκηνὴν τὴν τραγωδίαν τὴν κατ' ἐξοχὴν ἐπι-
κληθεῖσάν Ἀγῶνα, οὔτε τὸ ἦθος τῶν ἀγωνιστῶν, οὔτε αἱ ποιίλαι καὶ ἀμεί-
λικτοι περιπέτειαί τῆς διεξοδικῆς πάλης ἐμελετήθησαν ἐν ἐπιγνώσει ἢ ἐ-
σταθμίσθησαν ἐν δικαιοσύνῃ· διότι ἐκ τῶν ἱστορησάντων τὰ τῆς ἐπαναστά-
σεως, οἱ μὲν ἀποβλέποντες ὡς οἱ ἀρχαῖοι εἰς μόνον τὰ τοῦ πολέμου, καὶ
διὰ τοῦτο παραμελήσαντες τὰ τῆς διοικήσεως, ἐπεσήμανον ἐξαιρέτως τὰ
στρατιωτικὰ ἔργα. Τίς φέρ' εἰπεῖν, διέλαβε καὶ ἐν παρόδῳ πῶς εἶχον τὰ
τῆς δικαιοσύνης, τὰ τῆς παιδείας, τὰ τῆς ἐκκλησίας, ἢς ἀληθῶς μόνος ὁ
ἀοιδίμος Οἰκονόμος ἐσκιαγράφησε τὴν κατάστασιν; διότι καὶ μεταξὺ τῆς
ἐπαναστατικῆς ἐκείνης ἀκοσμίαις καὶ παραλύσεως ὑπῆρχον ἔγνη οἰαδήποτε

αὐτῶν, καθὼς και πρόνοιά τις περί κανονικωτέρας διατάξεως. Οἱ δὲ, οἱ ἐν τῶν ξένων μάλιστα, τραπόμενοι ἐπὶ τὰ ἐτοῖμα, ἀντέγραψαν ἀταλαιπώρως τὰ προϊστορηθέντα, ἢ ἐπανελάβον ἀνεξετάστως ἀκούσματα, ὡς ἐπ' ἐσχάτων ὁ ἐκ Γερμανίας Κόρολος Μένδελσον Βαρθόλδης, ὁ πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀκριτομυθίαις εἰπὼν τὸν μὲν Οἰκουμηνικὸν Πατριάρχην ἔχοντα τὸ δικαίωμα τοῦ και εἰς θάνατον καταδικάζειν, τὴν δ' ἐν Σαλώνοις ψηφισθεῖσαν ἀμφορτον και ποικίλην ταῖς ἐπιπτυχαῖς τῶν βακίων νομικὴν διάταξιν, ἀρμόζουσαν μᾶλλον εἰς κράτη πεπολιτισμένα και πρὸ πολλοῦ ἐλευθερα.

Ἐνεκα δὲ τῆς ἀτελοῦς ταύτης μελέτης και τῆς ἀνεπιστάτου διακρίσεως τοῦ χρόνου τῶν πεπραγμένων και τοῦ χρόνου τῶν κρίσεων, τοῦ χρόνου τῆς ἀκμῆς και τοῦ χρόνου τῆς ἀνατομίας τῶν προσώπων τοῦ δράματος, πρὸς τούτοις δὲ και ἔνεκα τῆς ὀλιγορίας περὶ τὸ ἀνελίσσειν, πρὸς ἀνίχνυσιν τῆς ἀληθείας και τὰ ἐνδόμυχα τῆς μνήμης τῶν ἐπιζώντων ἀθλητῶν, ἀπαγγέλλονται ἐνίοτε ἐτυμηγορία ἡμαρτημένοι και ἄδικοι. Καὶ ὅμως «τίνας ἂν τις κριτὰς ἰκανωτέρους ποιήσαιτο και πιστοτέρους τῶν πραχθέντων, ἢ τοὺς ἐν αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις παραγενομένους;» κατὰ τὸν ἡμέτερον Ἰσοκράτην. Ἄλλὰ και ἕτερος ἱστορικὸς ἀπεφώνητο οὐ πρὸ πολλοῦ ὅτι, pour bien écrire l'histoire contemporaine, il ne suffit pas de compulsier les pièces diplomatiques, les journaux, les rapports, les documents imprimés; il faut savoir aussi feuilleter les vieillards. Ἡτοι. «Πρὸς εὐδόκιμον συγγραφήν τῆς συγχρόνου ἱστορίας δὲν ἀρκεῖ ἡ ἔρευνα τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, τῶν ἐφημερίδων, τῶν ἐκθέσεων, τῶν ἐντύπων, ἀλλὰ και ἡ τῆς μνήμης τῶν γερόντων.» Ὅθεν και περ ἔχων ἀξιοπίστον μαρτυρίαν τὴν τῆς αὐτοπροσώπου ἀντιλήψεως και τὴν τῶν σημειώσεών μου, δὲν ἀπηξίωσα νὰ συμβουλευθῶ και ἄλλους πρεσβυτέρους ἔμοῦ «οὐκ ἐκ τοῦ παρατυχόντος πυνθανόμενος τὰ ἔργα τῶν πραχθέντων,» ἀλλ' ἐκ τῶν μετ' ἐπιστασίας ἀπομνημονευσάντων τὰ τῆς ἡλικιώτιδος ἱστορίας, οἱ Σ. Τρικούπης και Ι. Φιλήμων, οἱ τινες ἀμφοτέροι ἐπεκύρωσαν τὸ ἀκίβδηλον τῶν Ἀναμνήσεων. Ὁ δεύτερος τούτων μάλιστα, καθήμενος ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν εὐθαλῶν δένδρων και περὶ τὴν διαυγῆ πίδακα τῆς Πλατείας τοῦ Συντάγματος, ὅπου συνείδηζε νὰ φέρῃ φιλοσοφικῶς τὸ βαρὺ βῆμα κατὰ τὴν πλήρη πικρίαν ἐσπέραν τοῦ πολυμύχθου βίου αὐτοῦ, ἀνεζωογονεῖτο τερπόμενος ἐπὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῶν ὑπ' ἔμοῦ ἐπαναλαμβανόμενων. Καί ποτε τοῦ νότου ἐκρηπίσαντος βιαϊότερον πρὸς ἡμᾶς τὰς δροσερὰς ψεκάδας τῆς καλλιχόρου πηγῆς, αὐτὸς γελάσας εἶπεν· «ἔσφαλεν ὁ ἀνεμος, διότι ψυχρολουσίας ἀνάγκη δὲν ἔχει ἡ κεφαλὴ σου».

Ἄλλ' ἂν και χαίρω ὅτι παρέσχον ἀφορμὴν τῷ ἀνωμόνῳ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸν Ἀγῶνα, φοβοῦμαι μὴ ἀκούσω παρ' αὐτοῦ τὴν πρὸς τοὺς ταλαιπώρους πρέσβεις τῶν Σαμίων ἀστείαν ταύτην ἀπόκρισιν τῶν Σπαρτιατῶν· «Τὰ μὲν πρῶτα ἐπιλελάθαμε, τὰ δὲ ὕστερα οὐ συνήκαμε διὰ τὸ τὰ πρῶτα ἐπιλελάσθαι»· διότι φαίνεται λησιμόνησας τὸ ἐν προοιμίῳ ῥηθὲν ὅτι οὔτε γράφω

οὔτε συγκρίνω, οὔτε ἀνυψοῦμαι ὡς ἱστορικὸς εἰς τὰ αἴτια, ἀλλ' ὡς ταπεινὸς χρονολόγος ἐμφιλοχωρῶ εἰς λεπτομερείας και περιγραφὰς ἀνακαλούσας εἰς τὴν ζωὴν κόσμον παρελθόντα μετὰ τῶν ἡθῶν, τῶν παθῶν, τῶν ἔξεων αὐτοῦ και τῶν προλήψεων. Ἐπειδὴ δὲ δυσχερεστάτη ἡ ἔρευνα τοῦ ἡθους και τῶν πράξεων τῶν πολιτευομένων ἰδίως, νομίζω σοφὸν τὸ μὴ σπεῦδειν εἰς τὰς κρίσεις πρὶν ἢ συμπληρωθῇ ὁλόκληρος ὁ δημόσιος αὐτῶν βίος· διότι και μὲν «καὶ δεῖπνον αὐτῶν και κοίτη και γάμος και παιδιὰ και σπουδὴ πᾶσα πολυπραγμονοῦνται», ὡς λέγει που ὁ Πλούταρχος, δὲν ἰδιάζει ὅμως και πρὸς πάντας ἢ ἐκτίμησις τῶν ἔργων αὐτῶν, οὐδὲ πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι τὰ ἔργα κρίνονται ἐκ τῶν καρπῶν και ὅτι ὡς ἐπιδρῶντα ἐπὶ τοῦ μέλλοντος ἐνίοτε δὲ και μεταβάλλοντα αὐτὸ, μόνον μετὰ τὴν καρποφορίαν ζυγοστατοῦνται δικαίως. Ἀνάγκη δὲ και τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἤκμασαν, και τὰς περιστάσεις αἱ τινες ὑπεβοήθησαν αὐτοὺς ἢ πρὸς ἃς ἐπάλασαν νὰ μελετῶσιν οἱ κριταί, και τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ χρόνου νὰ παραθέτωσι πρὸς τὸ ἱστορικὸν ὄνομα τὸ ῥηθὲν μετὰ τῆς θυέλλης, πολλὰς δὲ και ἀναρπασθὲν ὑπὸ τῆς ἀκαταμαχῆτου δυνάμεως τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἀνάγκη πρὸς τούτοις ν' ἀποσκυβαλλίζωσι τὰς φωνασκίας τῶν φατριῶν, ν' ἀποτινάσσωσι τὸν κοινορτὸν τῆς κολακείας, τὸν διεγειρόμενον ὑπ' ἀνθρώπων ἐκ μᾶς μόνον ὀρωμένων ἀρχῆς, τῆς ἀρχῆς τῆς ματαιότητος και τοῦ συμφέροντος, και νὰ καταφρονῶσι τὰς ἀντιφάσεις τῶν ἐφημερίδων· διότι, τούτων μὴ γινόμενων, πᾶν ὄνομα παρίσταται εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς τὸ αἶνγμα τῆς Σφιγγὸς παρὰ τὰς πύλας τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Θηβαίων. Ἀποδείξεις δὲ ἔστωσαν τὰ καθ' ἡμᾶς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὄλας ἀμάξας βλασφημιῶν και ἀρῶν κατεσκευάσαμεν κατὰ τοῦ Κυβερνήτου και τοῦ Ὁθωνος, τούτων μὲν ἀποβαλόντες ἐκείνων δὲ ἀποκτείναντες· ἀλλὰ σήμερον, ὅτε παρήλθεν ὁ χειμὼν και ἐκόπασεν ἡ καταιγὶς τῶν παθῶν, τὰ δ' ἔργα παραμείναντα καρποφοροῦσι, τὰς μὲν ἀρετὰς και τὰς ἐλλείψεις τοῦ πολιτεύματος τῶν ἀναθεματισθέντων διαγινώσκομεν εὐκρινέστερον, τὰς δὲ προαιρέσεις τῶν δύο θεμελιωτῶν τοῦ διοικητικοῦ οἰκοδομήματος ἐκτιμῶμεν δικαιοτέρον· και σήμερον μόνον ὁμολογοῦμεν ὅτι πρότερον μὲν ὑπῆρχεν ὕλη ἀκατέργαστος και χάος βαθύ, πρῶτοι δὲ αὐτοὶ, ἀληθεῖς εὐεργέται τῆς πατρίδος, ἔτυξαν, διέπλασαν και εἰς κόσμον μετέβαλον τὴν ζοφερὰν ἄβυσσον.

Τῶν κριτικῶν δὲ τούτων ὄρων ὄντων ἀπαρκαβάτων, νομίζω τολμηρὰν τὴν περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀπροσωποληψίας τοῦ ἱστοριογραφοῦντος ἀπόφασιν, πρὶν ἢ ἐξερρευθῶσι κατ' αὐτοὺς τὰ τῶν δικαζομένων.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ζητῶ τὴν ἄδειαν νὰ εἰσβάω εἰς ξένην χώραν, και παρεκβαίνων χάριν ἀκριβολογίας νὰ παρενείρω γλωσσικὴν τινα παρατήρησιν, τὴν ἐξῆς· Αἱ λέξεις ἀμερολήπτος, μερολήπτης, μερολήπτῳ και αἱ ἐξ αὐτῶν παραγόμεναι ἦσαν ἄγνωστοι τοῖς ἀρχαίοις, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι ἀμνηστέρας μερίδος γενόμενος πολίτης ἐθεωρεῖτο διὰ νόμου ἄτιμος. Καὶ δικαί

ἐθεωρείτο ἄτιμος; διότι καθὼ ἀμόριον τῆς πόλεως μετέχον κρίσεως καὶ ἀρχῆς» ὄφειλε «μὴ ἀπαθῶς μὴδ' ἀναισθητῶς ἔχειν πρὸς τὸ κοινὸν ἐν ἀσφαλεῖ θέμενος τὰ οἰκεῖα, καὶ τῷ μὴ συναλγεῖν μὴδὲ συννοσεῖν τῇ πατρίδι καλλωπιζόμενος, ἀλλ' ἐντεθεὶν τοῖς τὰ βελτίω καὶ δικαιοτέρα πράττουσι προσθέμενος, συγκινδυνεύειν καὶ βοηθεῖν μάλλον, ἢ περιμένειν ἀκινδύνως τὰ τῶν κρατούντων». Ἄρα ὡς μόριον τῆς πόλεως καὶ ὁ γράφων, οὔτε ὑπῆρξεν, οὔτε ὑπάρχει, οὐδὲ δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἀμερόληπτος, ἤγουν διαδρασαιπολίτης, κχωρισμένος πάσης μερίδος μεριμνώσης περὶ τῶν τῆς πατρίδος.

Ἄλλ' ὁ ἀμερόληπτος διατελεῖ τάχα ὢν καὶ ἀπροσωπόληπτος;

Ἡ ἀπροσωποληψία ἔχει ποικίλην τὴν ὄψιν καὶ ἀντιθέτους τοὺς χαρακτῆρας. Τοῦ μάρτυρος, λόγου χάριν, ἡ ἀπροσωποληψία διαφέρει τῆς τοῦ δικαστοῦ, τοῦ φιλοσόφου, μύστου θεωριῶν, αἱ δόξαι ἀντίκεινται εἰς τὰς τοῦ ἱστορικοῦ, ποριζομένου τὰς ἑαυτοῦ ἐκ πραγμάτων. ὁ καταβάς εἰς τὴν παλαιστραν τῶν μερίδων, ὁ ὑποκύψας εἰς τὰς ὠδίνεας ἀποτυχοῦσας φιλοδοξίας, ὁ σπαρχοθεῖς ὑπὸ τῆς συκοφαντίας ἢ τοῦ φθόνου, ὁ ὑπὸ τῆς τύχης ἀφοπλισθεὶς βέκτης πολιτικῆς, στεροῦνται τῆς ἀπροσωποληψίας τοῦ πρόβουθεν θεωμένου τὰ γενόμενα, ἢ τῆς τοῦ οὐρανοβάμονος ἀσκητοῦ, τοῦ πῆξαντος τὴν φωλεὰν ἐπὶ τῶν νώτων πέτρας ἀπροσίτου εἰς τὰ ἐγκόσμια πάθη.

Καὶ ἕτερα ἀέ τινα προσιδιάζουσι τῇ ἀπροσωποληψίᾳ, οἷα ἡ ἀνεξήγητος φυσικὴ συμπάθεια, ἡ πρὸς εὐεργεσίας εὐγνωμοσύνη, ἡ διὰ τοῦ χρόνου διασκέδασις τῆς ἐπισκοτιζούσης τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀγλύος, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα. Καὶ πρόδηλον μὲν εἰς τίνας τῶν κατηγοριῶν τούτων τάσσει ὁ κριτὴς τὸν κρινόμενον διαβεβαιῶ ὅμως ὅτι πρὸς πάντας τοὺς καθ' οἰομένηποτε τρόπον ἐργασθέντας ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς πρὸ αἰώνων ἐξαφαισθείσης οἰκοδομῆς, ἦν, μέγα φρονούντες ἐπ' αὐτῇ καλοῦμεν πατρίδα, πρὸς τε τοὺς ἀρχιτέκτονας καὶ τοὺς πλινθουργοὺς, τὸν Κανάρην, ὡς εἰπεῖν, καὶ τοὺς ἀτρόμους κωπηλάτας τοὺς ὀδηγήσαντας ἐν μέσῳ τρικυμιῶν καὶ μύδρων τὸν κεραυνοβόλον ἐκείνου βραχίονα, τὸν Καραϊσκάκην καὶ τοὺς δαρυφόρους αὐτοῦ, τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τοὺς περὶ τοῦτον ἀποστόλους, τοὺς γενομένους τοῖς πᾶσι τὰ πάντα ἵνα τοὺς πάντας κερδήσωσιν, ἐν λόγῳ πρὸς πάντας ἀνεξαίρετως τοὺς χορηγησαντάς ἡμῖν τὸ ἔνδοξον δικαίωμα τοῦ μεθ' ὑπερηφανείας ἀναφωνεῖν Terra quam calco mea est, αἰσθάνεται εὐγνωμοσύνην ὁ χαράζας τὰς Ἀναμνήσεις, καὶ ἀποδίδων ἐκάστῳ τὸ προσήκον, δὲν λησμονεῖ ὅτι οὐδὲ θαλλοῦ στέφανος ἀπενεμήθη τῷ Μιλτιάδῃ, τῶν Ἀθηναίων εἰπόντων αὐτῷ, «ὅταν μόνος ἀγωνισάμενος νικήσῃς τοὺς βαρβάρους, τότε καὶ τιμᾶσθαι μόνος ἄξιός σου.»

Ἄλλὰ οὐδ' εὐνοίας, οὐδὲ χάριτος δεσμοὶ παρέτρεψαν τὸν κάλαμον τοῦ συγγραφέως, καθόσον ἐν χρόνοις ἐν οἷς ἕκαστος ἐδημιούργει ἰδίαις χερσὶ τὴν τύχην αὐτοῦ, αἱ εὐμοιρήσαντες πρὸ πάντων πνευματικῆς τινος παιδεύσεως, ἦν προϊόντες ἐπεκράτουν οὐχὶ διὰ βιβλίων ἢ δι' ἐφημερίδων, ὢν ἐστεροῦντο παντελῶς, ἢ ἀναστροφῆς μετ' ἀνυπάρχων σοφῶν, ἀλλὰ δι' ἀσθέτου ζήλου

καὶ διηνεκοῦς τριβῆς καὶ ἀνεξαρτήτου σκέψεως καὶ ἐνεργείας, οὐδέποτε ἐπέζητουν, ἀλλ' ἐπέζητοῦντο μετ' ἐπιμονῆς· διότι οἱ διοικούντες καὶ τότε καὶ ἐπὶ ἔτη μετὰ ταῦτα, μάλλον εὐσυνείδητοι τῶν νῦν κυβερνητῶν, ἀπελάκτιζον τὴν ἰδέαν τῆς ἐξαχρειώσεως τῶν κοινῶν δι' ἀναθέσεως τῆς ὑπηρεσίας εἰς ἀδελφίους ἢ δυσάπονίπτους χεῖρας οἰκειῶν, ἀσυμφόρου ἄλλως τε καὶ αὐτοῖς, τῆς ἀμαθείας ἢ τῆς ἰδιοτελείας ἀνάπηδώσης εἰς τοὺς ἐπιζητούντας.

Συμπάθεια ἄρα ἢ ἀντιπάθεια, εὐγνωμοσύνη ἢ ἀχαριστία, φιλία ἢ ἔχθρα, οὐδὲν ἠλλοίωσε τὰς δόξας, ἀς διετύπωσεν ὁ συγγραφεὺς, ἐκμελετήσας οὐ μόνον τὸν δημόσιον ἀλλὰ καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν ἐξαικονισθέντων, διότι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐζῶμεν ἐν ὑπαίθρῳ διαφανεῖς. Τίς τῶν ἱστορησάντων, παραδείγματος χάριν, τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἀνηρέυνε τὰ ἀληθῆ αἰτία τὰ παρορμήσαντα εἰς τὸν φόνον τοὺς τολμητίας; Πάντες καὶ ἐπίψευσαν καὶ διεκῆρυξαν μόνον λόγον, τὴν ἀπὸ τοῦ κεκρυφαίου τυράντου, ὡς δυσεβῆς ἐπέκλήθη τότε, ἀπαλλαγὴν τῆς Πατρίδος. Καὶ καὶ μὲν δὲν μεταβάλλεται ἡ φύσις τοῦ τολμήματος, γνωστὸν ὅμως ὅτι καθὼς ὁ ποινικὸς νόμος οὕτω καὶ ἡ ἀδέκαστος ἱστορία ἔχει βαθμολογίαν. Τίς δὲν ἐπίστευσεν, ἢ δὲν ἔγραψεν ὅτι ὁ Κυβερνήτης ὑπεσκέλισεν, ἵνα βασιλεύσῃ αὐτός, τὸν Λεοπόλδον, ἢ ὅτι, καταργήσας τὸ φιλελεύθερον δημοτικὸν σύστημα ἀνεπλήρωσε δι' ἄλλου δεσποτικῷ; Ἡ μήπως αὐτὸς τοῦ πελοποννησίου στρατάρχου ὁ υἱός, ὁ Γενναῖος, δὲν ἐκήρυξεν ὡς ζωηρᾶς φαντασίας ἐπίνοιαν τὴν πραότητα, ἣν χάριν τῆς ψυχάρραγούσης Πατρίδος ἀντέταξεν ἐκεῖνός πρὸς τὸν ἐξυδρίσαντα αὐτὸν λάβρον ὑπάρχον τῆς στερεᾶς ἐν ἔθνικῃ συνελούσει; Καὶ ὅμως ἡ ἀρετὴ αὐτῆ, ἴση τῇ τοῦ Θεμιστοκλέους πρὸ τοῦ Εὐρυβιάδου, ἐπέζηγεῖ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τὸ μέγεθος τῆς πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπης τοῦ γέροντος ἀρχηγοῦ.

Καὶ τοῦτο τὸ πλεονέκτημα ἔχουσι τὰ ὑπομνήματα ὅτι, ἀνασκαλεύοντα θερμὴν τὴν τέφραν παρελθόντος βίου, ζωογονοῦσι τοὺς σπινθῆρας τοῦ πυρός, ὑφ' οὗ τὴν ἀκτινοβάλον λάμψιν ἐσπλαγχνασκοπήθησαν ἀσπαίροντα ἦθη τε καὶ ἔργα μετὰ τῶν λεπτομερειῶν καὶ τῶν ἐπεισοδίων αὐτῶν, καὶ χρησιμεύουσιν ἀντὶ λαμπάδος καὶ βάρου τῇ ἱστορίᾳ, ἢ τις, χωριζομένη τοιούτων βοηθημάτων, τὰ μὲν γεγεννημένα παρερμηνεύει, πλανᾶται δὲ περὶ τὰ συμπεράσματα. Ὁ μὲν ὑπομνηματογράφος ὁμοιάζει πρὸς χειρουργὸν ἀνατέμνοντα παλλούσας σάρκας, ὁ δὲ μεταγενέστερος ἱστορικὸς πρὸς τὸν λαβόντα ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ ἐντολήν νὰ ἐνεργήσῃ αὐτοψίαν ἐπὶ ἀσάρκου σκελετοῦ.

Καὶ ἀναγνωρίζει μὲν ἀπολύτως ὁ ἐπικριτὴς τὸ ἀπροσωπόληπτον τοῦ συγγραφέως, ὑποπτέων ὅμως ὅτι συγκερᾶται ἐνίοτε ἡ πικρία τῆς ἀληθείας, ἐπικαλεῖται τὴν ἑλληνικὴν ἐκείνην συνήθειαν, τὴν ἀγαπῶσαν νὰ συγκαλύπτῃ τὰς ἀμαρτίας διὰ τοῦ πέπλου τῆς φιλοπατρίας τῶν ἀμαρτωλῶν.

Ὅτι δὲ ἡ πατροπαράδοτος αὕτη συνήθεια, ἡ διαπερικαιθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ζημιῶ ἱστορίαν τε καὶ ἠθικὴν οὐδεὶς ὁ ἀντιφάσκων, ὑπεδῆλώθη δὲ καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ Γ' τῶν Ἀναμνή-

σεων· οὐδὲ οἷα φυλὴν ῥέπουσαν πρὸς τὸ ἀμνηστεύειν ἀσμενέστερον τῆς ἡμετέρας, ἢ τις καὶ χρηστότατον ῥητὸν ἐκολόβωσαν, ὅπως ἐπαναλαμβάνη ἀποφθεγματικῶς «ὁ ἀποθνῶν δαδικαίωται.» Δαδικαίωται λοιπὸν καὶ οἱ τῶν Σκαιρωνίδων λησται καὶ οἱ κκοῦργοι τοῦ Δηλίου!

Καὶ ταῦτα μὲν ὀρθά· ἀλλὰ τί γενήσεται τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, ἂν πρὸς τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν τοῦ Θεμιστοκλέους παραθεώσωμεν τὴν καταφυγὴν αὐτοῦ ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ἀσπονδοτάτου τῶν ἐχθρῶν τῆς ἰδίας Πατρίδος, ἢ τὴν τοῦ ἐναρέτου μαθητοῦ τοῦ Σωκράτους πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας «ὅς καὶ παρώξυνε πέμψαι Γύλιππον εἰς Συρακοῦσας καὶ θραῦσαι τὴν ἐκεῖ τῶν Ἀθηναίων δύναμιν· κινεῖν δὲ τὸν αὐτόθεν πόλεμον εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ, τὸ μέγιστον, ἐπιτειχίσαι Δακίλειαν οὐ μᾶλλον οὐδὲν διειργάσατο καὶ κατοικοφθόρησε τὴν πόλιν;» Τί γενήσεται τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα τοῦ νεωτάτου ἡμῶν ἀγῶνος ἂν στηλιτεύσωμεν τὸν Μικαούλην ἐμπρήθαντα ὡς ἐχθρὸν τὸν περιμάχητον ἔθνικὸν στόλον, τῇ ἐπινεύσει μάλιστα κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν δόξαν, τοῦ πολυμνήτου Λαζάρου Κωντουριώτου, τὸν Καραϊσκάκην συνεννοούμενον μετὰ τῶν πολεμίων, τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Ζαΐμην ἀναφλέγοντας, κινδυνεύουσης τῆς Ἑλλάδος τὸν ἔσχατον κίνδυνον, στάσεις ἐμφυλίου, τὸν Μαυρακορδάτον διασεύοντα τὰ καθεστῶτα; Τίς λοιπὸν ἐθυσίασε περιουσίαν, ζῶν, τέκνα, τίς προέταξε τὰ στήθη ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, τίς ἐλύτρωσεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς δουλείας; Καὶ σημειωτέον ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετρέφθησαν ἐλευθέρως ἐν τῇ ἐλευθερωτάτῃ καὶ εὐνομωτάτῃ τῶν ἀρχαίων πόλεων, οὗτοι δὲ εἶδον τὸ φῶς φέροντες περὶ τὸν τράχηλον ἐκ γενετῆς κλαυθὸν δουλείας σιδηροῦν καὶ τυραννίδας ἀμειλίχτου καὶ βαθυβρίζου ἐξαχρειώσεως. Φέρων δὲ ὁ ἐπικριτὴς τὴν πλάστιγγα καὶ εἰς τὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ὀθωνος, ἀπορεῖ πῶς «τὰ γεγονότα δὲν φαίνονται πλήρη καὶ ἄρτια, αἱ σάρκες τοῦ ὕλου ἱστορικοῦ σώματος ἰσχυαίνονται, τὰ χρώματα ὠχρίωσι, τὰ ἀνέκδοτα ἐλαττόνονται, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ φιλοσκώμμων καὶ εὐτράπελος ἀστείότης μᾶς ἀποχαιρετῆ.»

Καὶ ἴσως μὲν ἡ ἀνάμνησις ὅτι δὲν ἔγραφον συνεχῆ ἱστορίαν θὰ ἔλυε τὴν ἀπορίαν, ἴσως δὲ θὰ ἐπελύετο καὶ ἄλλως ἂν, ἀνατρέχων εἰς τὴν 3 Σεπτεμβρίου, ἐφίστα μικρὸν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς πρὸ τοῦ Παλάτιου σκηνῆς, καθ' ἣν ἔντρομος ἀνεμνήσθη τὸ πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου παρακλητικοῦ τούτου ἐπιφωνήματος τοῦ γέροντος Κολοκοτρώνη· «Παναγία μου! συγχώρησέ μας· ἐπήραμεν τοὺς χριστιανούς εἰς τὸν καιμὸν μας.» Μὴ ἔρα τὸ σύνταγμα, ὑπὲρ οὗ καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐμόχθησε, θ' ἀπέβαινε ὅποσον διεσάλπισεν αὐτὸ ὁ βλάσφημος ἐκεῖνος δραπέτης τῶν δεσμοτηρίων;

Καὶ δὲν ἦτο παράλογος ὁ φόβος μου, καλῶς εἰδότες τὴν συνταγματικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο δὲ λέγων δὲν ἐννοῶ τὴν τῶν τριῶν πολιτευμάτων τῆς Ἐπικρατοῦσας, διότι καὶ προαιρέσεως καὶ δυνάμει καὶ ἐπιστήμῃς ἂν ἠυπεροῦμεν, ἀνέφικτος ἦν ἡ ἐφαρμογὴ διὰ τὰς περιστάσεις. Οὐδὲ τὴν

ἐπὶ Κυβερνήτου συνταγματικὴν σημαίαν συγκαταβαίω ν' ἀναπτύξω, καθὼ σημαίαν φιλαρχίας, ἰδιοτελείας, αἵματος. Καὶ ζηρὰν τὴν λέξιν σύνταγμα ἂν ἤκουε μετὰ τὸ 1830 ἔτος ὁ λαὸς ἔφοιττεν ὄλος, τὴν δὲ φρίκην αὐτοῦ μόνος ὁ παραστάς μάρτυς δύναται νὰ κατανοήσῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ περιγράψῃ καὶ εὐγραφέστατον ἂν ἔχη τὸν κάλαμον.

Ἡ λέξις σύνταγμα ἀντήχει ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς χώρας ὡς ἀπαίσιον σύμβολον τρόμου, ὡς σατανικὸς γόος ἐξαγγέλλων ἀρπαγὰς, πυρκαϊὰς, ἀτιμώσεις, φόνους. «Ὅταν ἦλθε τὸ σύνταγμα» ἢ, κατὰ τὴν εὐφυῆ παρωδίαν τοῦ λαοῦ, «τὸ σντερριμμα» καὶ «εἰς τὸν καιρὸν τοῦ σντάγματος» ἔλαγον ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ ῥῆγος κελτικὸν περιεχεῖτο εἰς τὰς φλέβας, ἐνῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυβερνήτου ἐπέτρεχεν ἠδὺ εἰς τὰ χεῖλη πάντων, ἀναπολούντων μετὰ δακρύων τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῶν τεσσαρῶν ἐκαυτῶν, καθ' οὓς ἐδωροφόρησεν ἐκεῖνος ἀντὶ συντάγματος λιμοῦ, ἀκολασίας, ἐλευθροῦ, σύνταγμα ἄρτου, ἀσφκλείας, διδασκαλίας, πίστεως.

Καὶ διεσκέδασε μὲν ἡ ἔλευσις τοῦ βασιλέως τὸ καταχθόνιον τοῦτο φάσμα, ἀλλὰ πολὺ δὲν παρήλθε καὶ ἀνεφύη μετὰ τῶν νεκνευομένων, τῶν ἀεροβαστούντων λογίων καὶ τῶν θρησκευτῶν ἀρχῶν καὶ τέλη ἴδια ἢ περὶ συντάγματος ἰδέα, ἢ τις καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης ἔσπευε δέσμια κατόπιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐξώσεως Καρόλου τοῦ I' τῆς Γαλλίας. Οἱ ἐκ τῶν ἐπισήμων ἡμῶς πολιτικῶν, πλὴν ἑνὸς καὶ μόνου, ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς Κεφαλαίοις Γ' καὶ Ζ' ἐπρέσβευον πάντες τὰ ἐναντία φοβούμενοι, οὐχὶ τὸν λαόν, ὅς τις κατ' αὐτοὺς καὶ πρὸς τὸν θεμελιώδη νόμον θὰ συνετάσσετο μετὰ τῆς πειθαρχίας μεθ' ἧς καὶ εἰς τοὺς προηγηθέντας δικαστικούς καὶ διοικητικούς, εἰ καὶ πολυπλόκους καὶ ὄλος καινοφανεῖς, ἀλλὰ τὴν ἀπειρίαν καὶ, τὸ χεῖριστον, τὴν ἀμφίβουλον διάθεσιν τῶν μελλόντων ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐνέργειαν. «Ὅτι δὲ ἐδόξαζον ταῦτα ὀρθῶς διετράνωσεν ὑπερτριακονταετῆς πείρα καὶ ἐξαιρέτως ἡ τοῦ 1863, τοῦ 1874 καὶ τοῦ 1875, ὅτε τὸ ἔθνος ἐδιδάχθη μαθήματα ἀποτρόπαια καὶ συγχερά.»

Πολυετής, ἀκάθεκτος, ἀλλὰ μὴν καὶ βιαία ἐγένετο ἡ ὑπὲρ τῆς ἀδιαφθόρου ἐφαρμογῆς τοῦ σεπτεμβριανοῦ πολιτεύματος πάλη, πολλὰ τὰ παθήματα, πλεῖστα δὲ καὶ αἱ θυσίαι. Περίλυπος δὲ καὶ δύσελπις ὁ ἐκ τῶν πρωταθλητῶν στρατηγὸς ἀνεφώνησε τὸ ἀναγιγνωσκόμενον ἐν τῷ Κεφαλαίῳ Ζ' «Ποτὲ δὲν ἠλπίζον μετὰ τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τοῦ κινήματος καὶ τὴν εἰλικρινεῖαν τῶν ἡμετέρων σκοπῶν ὅτι θὰ ἐλάμβανον τοιαύτην τροπὴν τὰ πράγματα», ἴσως δὲ καὶ ἠυτοκτόνησε διὰ τοῦτο. Ἄλλοι δὲ συνέτριψαν τὰς ἀσπίδας καὶ μόνον ἐλάχιστος ἀριθμὸς στρατιωτῶν, πιστῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπαγγελίαν παρέμεινον περιθάλποντες τὴν ἔρημον σημαίαν, ἔχοντες ὁμῶς καὶ αὐτοὶ τὴν καρδίαν ἔρημον χρηστῶν ἐλπίδων.

Καὶ διυχυρίζεται μὲν ὁ ἀνώνομος ἐπικριτὴς ὅτι ὁ Ὀθων, «δεχθεὶς ἀπαξ τὸ σύνταγμα ἐτήρησεν ἀκριβέστατα καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐν καὶ μόνον γε-

ἡ γοδός μαρτυροῦν τὴν παραβίασιν,» οὐδὲν ἦττον ὅμως ἢ μετὰ τὴν ξένην ἰδίως κατοχὴν κυβερνητικὴ πορεία κηρύττει διαφρόνην τὰ ἐναντία. Ἐτηροῦντο μὲν οἱ τύποι τῆς νομιμότητος, ἢ νομιμότης ὅμως ἀπεκτείνετο. Καὶ ἐντεύθεν τὸ ἔθνονον τῆς διηγήσεως καὶ ἡ ἀθυμία τοῦ ἀφηγητοῦ, ἢ ἀποδοδομένη εἰς ἄλλα αἴτια ὑπὸ τοῦ συγγραφέαντος τὴν κριτικὴν μελέτην, ἐφ' ἧς ὅμως ἐπιπνέει, ὡς καὶ οὗτος φαίνεται ὁμολογῶν, ἀδρόν πνεῦμα Τίμωνος.

Καὶ τοιοῦτοι οἱ λόγοι δι' οὓς, ἀνατυπῶν τὰς Ἀναμνήσεις, δημοσιεύω ἀνακλωϊώτον τὸ πρῶτον κείμενον, πλὴν τινῶν μεταβολῶν περὶ τὴν λέξιν καὶ τὴν φράσιν, τῆς παραθέσεως γεγονότων, ἐγγράφων καὶ ἐπεξηγήσεων, χάριν μείζονος σαφηνείας, καὶ τῆς προσθήκης ἐνὶ Κεφαλαίῳ, τοῦ Γ', πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀφηγήσεως καὶ χειραγωγίαν εἰς καθολικώτερον συμπέρασμα. Καὶ ἀπέλειτο μὲν τῷ συγγραφεὶ νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλλα, ἀξιωματικὰ μάλιστα περιβεβλημένα ἕνεκα τῆς μακρᾶς συνεχείας τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἤμασεν αὐτήκοος, αὐτόπτης καὶ ἐνεργῆς, εὐχαριστῶν οὕτω καὶ τὸν ἀνώνομον ἐπιθυμήσαντα ἐκτενεστέρα τὴν ἀναγραφὴν τῶν μετὰ τὸ 1850 ἔτος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ ἀνάγκης θὰ διελάμβανε καὶ περὶ νέων προσώπων, φθὰς δὲ ἀνεκλήρυξε σοφὸν τὸ μὴ σπεύδειν πρὸς τὰς κρίσεις πρὶν ἢ ἐξελεγχθῆ. ὁλόκληρος ἢ ἀξία τῶν ἔργων, ἀναγκάζεται οὐχὶ νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἐξιστόρησιν, διὰ τί τίς τῶν ἡλικίαν μάλιστα ἐχόντων οἶδε τὰ ἐν γούνασι Διὸς κείμενα, ἀλλὰ νὰ καταλείψῃ καὶ ἀνεξεργάστους οὐκ ὀλίγας σημειώσεις χρησίμους τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ, περὶ ἧς ἰδίως τὸ ἀνὰ χεῖρας σχεδίασμα.

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

ΠΑΛΑΙΑ ΣΧΕΔΙΑ ΠΕΡΙ ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Καθ' ἣν ὥραν οἱ πάντες ἔχουσιν ἐστραμμένα τὰ ὄμματα αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἀνὰ τὰ στόματα πάντων ὑπάρχει τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς, ἥτοι ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὁ διαμελισμὸς αὐτῆς, κραταιὰ δὲ δύναμις ἐπιδιώκει τὴν λύσιν τοῦ γορδίου τούτου δεσμοῦ διὰ τῆς σπάθης ὑπὲρ τοῦ . . . . . χριστιανισμοῦ, δὲν κρίνομεν πάντως ἀκαιρον τὸ ἐκθέσαι ἐνταῦθα τίνα περὶ ἀρχαιότερων τινῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σχεδίων.

Γάλλος τις συγγραφεὺς, ὁ κ. Δραπευρὸν, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων (φυλλαδ. 1 Νοεμβρίου 1876), διέλαβεν ἤδη οὐκ ὀλίγα περὶ τοιούτων τῆς γαλλικῆς ἐξουσίας σχεδίων (1), παρατηρήσας ὅτι ἐξ ὧν τῶν δυνάμεων τῶν κατὰ τὴν Δύσιν, μία μόνη, ἢ τῆς Γαλλίας προσεπάθησε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους εἰς Ἀσίαν, ἀφ' ὅτου

1 Τὰ περὶ Τουρκίας ἀρχαιότερα συγγράμματα ἕτινα ἀναλύει ὁ κ. Δραπευρὸν εἰσι τὰ ἑξῆς περίπου: Portel, La Republique des Turcs, 1560. De Brèves, Discours abrégé des desseins moyens de ruiner la monarchie des Princes ottomans (sans date). Lu singe, De l'origine progrès et declin de l' Empire des Turcs, 1588. Sully, Les économies royales 1634—1680. Michel Febvre, L' Etal présent de la Turquie 1675. Jean Coppin, Le bouclier de l' Europe 1686. De la Croix, la Turquie Chrétiennae 1695.

οὗτοι ἐγκατεστάθησαν εἰς Εὐρώπην. Ἡ φαινόμενη δὲ αὐτῆς φιλία πρὸς τοὺς Σουλτάνους ἐπῆλθε μόνον μετὰ ἕνα ἡμισυ αἰῶνα ἀπὸ τῆς κατακτῆσεως, καὶ τοῦτο, ὅτε προσέκυψεν εἰς τὴν σκηνὴν κοινὸς ἐχθρὸς, ὁ οἶκος τῆς Αὐστρίας. Ἄλλ' ἐν πᾶσι τοῖς σχεδίοις τούτοις, παρατηρεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, «ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἀνηγορεύετο οὐχὶ μόνον ὡς ὁ μέλλων αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ ἐξολοθρευτὴς οὐχὶ μόνον τοῦ Ἰσλαμισμού, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλήσιας» ταῦτόν εἰπεῖν, τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ μηνὸς Ἰουνίου τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Δραπευρὸν διευθυνομένης Γεωγραφικῆς Ἐπιθεωρήσεως, οὗτος δημοσιεύει περιεργὸν τι χειρόγραφον, ὅπερ εὑρεν ἐν τῷ τμήματι τῶν γαλλικῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς γαλλικῆς βιβλιοθήκης, ἐπιγραφόμενον «Description du Levant; Places de Turquie.» Τὸ δημοσιευόμενον ὑπ' αὐτοῦ μέρος τοῦ χειρογράφου ἐπιγράφει «Τὸ μέγα μυστικὸν σχέδιον Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τὸ 1688. Ὁ ἀληθὴς τίτλος ἔχει οὕτως, ἀπαραλλάκτως, Reflections sur le Mauvais Estat de l' Empire ottoman avec les moyens d' en profiter et de restablir l' Empire d' Orient en faueur d' un des Enfants de France, en detruisant celui des Turcs.»

Δὲν προτιθέμεθα, ἐπὶ τοῦ παρόντος, νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου τούτου, τοῦ ἔχοντος, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ ἐκδότης αὐτοῦ, τὸ ἕνωρόν του, ἕνεκα τῆς παρουσίας ἀνατολικῆς κρίσεως. Ἀναφέρομεν δὲ μόνον τὰ ἐξῆς οὐσιωδέστερα, πρὸς γνῶσιν τῶν φιλιστόρων. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔγγραφον ἀπτείνεται τῷ Λουδοβίκῳ ΙΔ', τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ, ὡς ἀπεκάλουν αὐτὸν οἱ σύγχρονοι του. Καὶ πρῶτον, ὁ προτεινόμενος διαμελισμὸς τῆς Ἀνατολῆς μεταξὺ Γαλλίας, Βενετίας καὶ Πολωνίας, εἶχεν οὕτως. Ἡ Βενετία ἐμελλε νὰ λάβῃ τὴν τουρκικὴν Σλαβωνίαν καὶ τὴν Κροατίαν, τὸ βασίλειον τῆς Βοσνίας, τὴν Δαλματίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἠπειρὸν, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ τούτων ἡ Βενετία ἐμελλε νὰ παραχωρήσῃ τῇ Γαλλίᾳ τὴν Πελοπόννησον, τὴν Ἀχαΐαν(;) καὶ τὴν Εἰβοίαν, ἐὰν ἐκυρίευσεν αὐτήν. Τῷ βασιλεῖ τῆς Πολωνίας ἐδίδοντο ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαυία. Ἡ Πελοπόννησος, ἡ Ἀχαΐα, ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Ρούμελη (Θράκη) ἐμελλον νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Γαλλίας μεθ' ὧν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὡς ἐπίσης ἡ Ρόδος καὶ ἡ Κρήτη.

Δεύτερον, ἡ απαιτούμενη πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου δαπάνη ὑπελογίζετο ἐν συνόλῳ, εἰς 31,787,940 λίρας ἀργυρᾶς (livres) ἥτοι φράγκα.

Ἐκ τούτων ὠρίζοντο διὰ τὸ σῶμα καὶ τὸν ὅπλισμόν 20 πολεμικῶν πλοίων σταθμευόντων εἰς Ἀνατολὴν (Levant) λίραι ἦτοι φράγκα 4,803,340
εἰς συντήρησιν 40 πολεμ. πλοίων καὶ ἐξ φρεγατῶν, ἐπὶ ἕν ἔτος 4,051,080
εἰς μισθὸν 40 χιλ. ἀνδρῶν, ἐπὶ ἕν ἔτος 3,500,000
εἰς μετρητὰ δι' ἐκτάκτους δαπάνας 8,000,000
ἦτοι διὰ τὰ κυριώτερα . . . . . » 20,354,420

Διὰ τῆς σχεδιαζομένης ἐκστρατείας, παρατηρεῖ ὁ κ. Δραπευρῶν, ἐπρόκειτο ἵνα ὁ μέγας βασιλεὺς προλάβῃ τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ προσβάλλῃ τὸν σύνδεσμον τοῦ Ἀψβούργου. Τὸ σχέδιον λοιπὸν τοῦτο δεικνύει ἡμῖν τὴν Γαλλίαν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος προσπαθοῦσαν νὰ παρακωλύσῃ τὰς προόδους τῆς Αὐστρίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπως ἡ Ἀγγλία τοῦ ΙΘ' τὰς τῆς Ρωσίας.

Ἄλλὰ τὸ περιεργότατον πάντων δι' ἡμᾶς εἶναι περικοπή τις ἐν τῷ χειρογράφῳ, διαγραφεῖσα ὅμως, ἢ ἐξῆς: ἀφαίνεται ὅτι ὁ Ὑψιστος παρέχει τὴν εὐκαιρίαν ταύτην εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας, ἵνα καταστρέψωσι τὴν δύναμιν τὴν καταπιέζουσαν ἀπὸ τοσοῦτου χρόνου τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ δυνηθῶσιν ἀκολούθως νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τὸ περὶ ἐνώσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας (église grecque) μετὰ τῆς Λατινικῆς. . . . .» Τὸ παντοτεινὸν τοῦτο ὄνειρον τῶν παπιστῶν, ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Λατίνων κατάληψις τῶν Ἁγίων Τόπων!

Ἐν τῷ τεύχει τοῦ Ἰουλίου τῆς αὐτῆς Ἐπιθεωρήσεως, ὁ κύριος Δραπευρῶν συμπληροῖ τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ ἐκδίδων πέντε παραρτήματα προσηρημένα εἰς τὸ αὐτὸ χειρόγραφον καὶ ἐκθέτοντα λεπτομερῶς τὸν τρόπον τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλπ.

Προσεχῶς ἴσως θέλομεν λαλήσει καὶ περὶ ἄλλου τινὸς τοιοῦτου σχεδίου, ἢ προτάσεως, γενομένης Ἐρρίκῳ τῷ Δ' ὑπὸ τινος Ἰωάννου Μινότου (Giovanni Minotto) Κρητὸς τὸ γένος, ἣν δημοσιεύει ὁ ἱστορικὸς Ζινκόεσεν, ἐν τῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ τῆς Τουρκίας, περὶ ἧς οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων διέλαβέ τι καθ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν.

Κ. Π**

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΜΕΣΑΙΩΝΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

ΝΥΝ ΠΡΩΤΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ *

ὑπὸ ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Α'

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΗΘΙΚΑ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ

α' Παραμυθία.

Ἄν λύπην ἔχῃς, ἄνθρωπε, ἂν ἀθυμῆς πολλάκις,
ἂν συμφοραὶ δαμάζωσιν, ἂν ἐκ ψυχῆς στενάξῃς,
ἂν φίλους εὖρες ὡς ἐχθρούς, ἂν συγγενεὶς λυποῦσιν,
ἂν δὲ καὶ δοῦξ ἢ ἕτερος κακῶσαι σε ζητοῦσιν,
καὶ τήκη καὶ μαραίνεσαι καὶ συνεχῶς δακρύῃς,
μὴ σοι τούτων τῶν κακῶν ἀποφυγὴ καὶ λύσις,
ἢ πρὸς Θεὸν καταλλαγὴ καὶ πρὸς Θεὸν ἐλπίδες.

5

β' Φθόνος.

Ἐλθοῦσα νύξ ἀπέκρυψε τὴν καθαρὰν ἡμέραν,
καὶ νέφος ὑπεκάλυψε τὸν ἥλιον τὸν μέγαν,
καὶ μαργαρίτου καὶ χρυσοῦ τὸ κάλλος ἡμαυρώθη
ὑπὸ βορβόρου καὶ πηλοῦ καὶ σαρφετοῦ καὶ τέφρας.
Ἄλλὰ καὶ φθόνος συσκοτεῖ τῆς ἀρετῆς τὴν ὥραν,
βάλλων, τοξεύων ἀφειδῶς, τύπτων, πιμπρῶν, συγγῆων,
καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν σαφῶν τὴν δόξαν.
Πάλιν τὸ σκότος λύεται, πάλιν τὸ φῶς ἐφάνη,
τὸ νέφος ὑπεχώρησεν, ὁ ἥλιος ἐκλάμπει,
καὶ μαργαρίτης καὶ χρυσοῦ πάλιν ἀνεκαθάρθη·
ὁ φθόνος γὰρ τῶν πονηρῶν ἀνθήσας ἀπεσβέσθη,
καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς ἀρετῆς κρυφθὲν ἀνεκαλύφθη.

10

15

* Αἱ περὶ τῶν ποιημάτων τούτων παρατηρήσεις τοῦ ἐκδότου θὰ καταχωρηθῶσιν ὡς ἴδια Μελέτη μετὰ τὴν ὅλην δημοσίευσιν τῶν ποιημάτων ἐν προσεχῇ τεύχει.

- 20 Οὐ γὰρ εἰς τέλος οἱ κακοὶ τοὺς ἀγαθοὺς νικῶσιν,
οὐδὲ τὸ κράτος δίδωσι Θεὸς τῇ μοχθηρίᾳ.

γ' *Ματαιότης βίου.*

Ὁ βασιλεὺς ὁ Σολομὼν εἶρηκε πάλαι λόγον:
Ἐγὼ τὸν κόσμον ἔγνωκα καὶ τὰ τερπνὰ τοῦ βίου,
τὰ πάντα κατεξέτασα, τῶν πάντων ἐπειράθην,
οὐδὲν εὖρόν τι μόνιμον, οὐδ' ἀσφαλές ἐν τούτοις.
25 Ἐὰν πάντα παραρρέουσι, τὰ πάντα ματαιότης,
κόνις καὶ τέφρα καὶ καπνός, Γραφῆς σκιά καὶ ὄναρ.
Ἐν δέ' καὶ μόνιμον καλὸν τὸ ὑπερέχον πάντων,
ψυχῆς τὸ κάλλος ἀγαθόν, αὐτῆς ἡ σωτηρία.

δ' *Εἰς τὸ αὐτό.*

- 30 Τῷ πλαστοργῶ παρέστηκα, τὴν τέχνην ἐθεώμην,
πῶς, ἐν τῷ πλάττειν τὸν πηλόν, καὶ τὸν τροχὸν συστρέφειν
τὸ σκεῦος ἀπειργάζετο, εἶδος διδούς καὶ τύπον·
ἀλλ' ὀλισθῆσαν * τῆς χειρὸς πέσον, τοῦ ἀπεντεῦθεν
ἀθρόως συνετρίβη γούν εἰς κόνιν ἐλεπτύνθη.
35 Εἰκόνα ταύτης ἔλαβον τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας·
ἐκ γὰρ πηλοῦ γεγονάμεν, περιφορᾷ τῶν ἄνω,
καὶ πάλιν συντριβόμεθα καὶ πρὸς πηλὸν χωροῦμεν,
χοῦν τῷ χοῦ διδάμεν, βαβαὶ Θεοῦ κριμάτων!

ε' *Εἰς τὸ αὐτό.*

- Οἰδᾶς ποτε σὺ τὸν τροχὸν τὰς πτερωτάς, ἃς ἔχει;
40 πῶς ἄνω κάτω στρέφονται καὶ φέρονται κατόπιν;
Οὕτως ὁ κόσμος στρέφεται καὶ τὰ καλὰ τὰ τούτου
παρέρχονται, μακραινόνται, φεύγουσιν, οὐ κρατοῦνται,
δόξα καὶ πλοῦτος καὶ τιμὴ, ἰσχύς, υἰεῖα, κάλλος.
Λοιπὸν ἐκεῖνος φρόνιμος, ὁ μὴ ποθῶν τὸν κόσμον,
45 ἀλλὰ δουλεύων τῷ Θεῷ καὶ τῆς ψυχῆς φροντίζων
καὶ μεμνημένος τοῦ Θεοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

ς' *Εἰς τὸ αὐτό.*

Εἰς κάτοπρον προσέβλεψα, εἶδον μὲν μορφὴν ἀνθρώπου,
ἡρώτων ἀποκρίνασθαι καὶ λόγον οὐκ ἐλάλει.

* Χειρόργ. ὀλισθείσης.

Ἦλθον ἐγγίσει, προσλαβείν, τὴν στάσιν παραλλάξει,
εὐθὺς ἀπέβη τὸ φανέν, τὴν στάσιν παραλλάξαν.
50 Εἶδες τοῦ κόσμου τὴν μορφήν; εἶδες εἰκόνα βίου;
Εἶδες ἀπάτην ἀληθῆ; Εἶδες βεβαίαν πλάνην;
Πῶς φεύγουσιν, οὐ σπεύδουσιν, ἀ σπεύδουσι κρατῆσαι; 53

Β'

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΓΙΑΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ.

α'

Ἀπὸ βάθους καρδίας μου κράζω σοί,
Παναγίκα μου, πρόφθασον, σῶσόν με.
Μὴ ἐάσεις, Ἄγνη, τὸν διάβολον
νῦν σπαράξαι ψυχὴν σὺν τῷ σώματι.
5 Συνεχῶς πολεμῶν με τὸν ἄθλιον
ὑπεσκέλισ' ἐμὰ διαθήματα.
Ἄνανῆσαι, Παρθένε, οὐ δάναμαι,
δός μοι χεῖρα τῆς σῆς ἀντιλήψεως.

β'

Χάσμα μέγα τὸ ὄν μέσον, Πάναγνε,
Παραδείσου δεινῆς τε καλᾶσεως
10 μὴ ἰδεῖν καταξίωσον, Πάνσεμνε·
οὐδεὶς γὰρ ἐκπεράσαι δεδύνηται.
Ἄλλὰ δός μοι ἰέναι εἰς ἄνεσιν,
ἔνθα ἔστι δικαίων ὁ σύλλογος.
Ναί, ναί, κόρη, γενού μοι ὡς γέγονας,
15 τοὺς βροτοὺς ἀπὸ γῆς ἀνυψώσασα.

γ'

Ἰκανούσθω μοι, ἄχραντε Δέσποινα,
τὸ συχνῶς καταπίπτειν τοῖς πταίσμασιν.
Εἰ σὺ θέλεις, Παρθένε, σωθήσομαι·
ἐγὼ γὰρ χωρὶς Σοῦ οὐ δεδύνημαι.
20 Ἴδου δὴ νῦν προβάλλω μετόνοιαν,
ἀρωγῆς καὶ Σὺ χεῖρά μοι ὄρεξον.

Πρὸς Θεὸν ἄλλην πλὴν Σοῦ μεσίτριαν
ἐξαιρέτως Ἄγνη οὐ προβάλλομαι.

δ'

(Στιχομυθία· ἀμαρτωλὸς λαλεῖ πρὸς τὴν Θεοτόκον)

- 25 Ἄνοιξόν μοι τὴν θύραν ἐλέους σου.
— Διὰ σὲ ἀπεκλείσθη, τρισάθλιε.
— Σὺ ὑπάρχεις ἢ πύλη οὐράνιος.
— Ἄλλὰ σὺ εἰσελθεῖν οὐκ εἶ ἄξιος.
— Τοῖς ἀξίοις οὖν μόνοις διήνοιξας;
30 — Μετανόησον καὶ ἀνοιγήσεται.
— Μετενόησα, Κόρη, καὶ ἄνοιξον,
εὐθύς ἄξιον πράττεις γὰρ θέλουσα.

ε'

- Στάμνος, Κόρη Ἄγνη, ἡ ὀλόχρυσος,
ἐν ἣ μάσσα εἰσῆλθεν οὐράνιον,
35 Σὺ ὑπάρχεις, χρυσέαις Σου χάρισιν,
φωτοβόλος ἐν κόσμῳ ἀστράπτουσα.
Μάσσα δὲ καὶ ὁ ἄρτας οὐράνιος
πάντας θρέψας βροτοὺς Σὸς υἱὸς ἐστι,
δοὺς τὸ σῶμα ὡς ἄρτον ἐσθίεσθαι·
40 τοῦτο ἄξιον τρῶγειν με ποίησον.

ς'

- Κλίνη Σὺ Σολομῶντος ἐνδέδειξαι,
Χαριτώνυμε Μήτηρ ἀνύμφευτε,
Σολομῶν ἐν ἐκείνῃ ἀνέκειτο
καὶ ἐν Σοὶ ἀνεπαύθη ὁ Κύριος·
45 διὰ Σοῦ δὲ βροτοῖς τὴν ἀνάκλησιν
πεπτωκόσι ταχὺ ἔχαρισατο.
Ἐγὼ πέπτωκα πτώμα ἐξαισιον
ἀμαρτίαις παντοίαις καὶ σῶσόν με.

ζ'

- Ἐπεβάλλεις τὴν φύσιν ἀνθρώπειον,
50 ὑπερῆρας Ἀγγέλων τὰ τάγματα,

Οὐρανῷ Σε ἐκείνα δοξάζουσιν,
ἐπὶ γῆς δὲ ἡμεῖς μεγαλύνομεν.
Ἐπερτέραν δ' ἐκείνων Σε ἔχουσι,
βασιλίδα ἡμῶν Σε κηρύττομεν·
τῇ Σῇ δόξῃ ἐκείνα εὐφραίνονται,
55 δὸς κέμοι εὐφρανθῆναι τῇ δόξῃ Σου

η'

Ῥᾶνον, Ἄχραντε, δρόσῳ Σῆς χάριτος
τὴν ἀθλίαν ψυχὴν μου καὶ δρόσιον·
τῷ πυρὶ ἀμαρτίας γὰρ φλέγεται
καὶ πταισμάτων τοῖς πάθεσι τήκεται.
60 Μὴ τὸ πῦρ ταύτην λάβῃ τὸ ἄσβεστον,
ἐν ᾧ τέλος ὀδύνης οὐ γίνεται.
Φθάσον, φθάσον, Παρθένε, ἐξάρπασον
τοῦ σκληροῦ βροτοκτόγου καὶ σῶσόν με.

θ'

Ἰξευτῆς πονηρὸς καὶ παμπόνηρος
ἐνεδρεύων ζητεῖ θανατῶσαι με
ὁ ψυχώλεθρος ὕψις διάβολος,
Παναγία Παρθένε Παναμίωμε.
Ἄλλὰ Σὺ τὰ πυρίπνοα βέλεμνα
70 ἀποσβέσαις τὰ τούτου κινούμενα
κατ' ἐμοῦ τοῦ ἀχρείου οἰκέτου σου,
γένουο δ' ἀντιλήπτωρ καὶ πρύτανις.

ι'

Ὡσπερ κρίνον λευκὸν τε καὶ εὖσμον
ἀκανθῶν ἐν τῷ μέσῳ πολύανθον,
Σὺ ἀνθεῖς τῶν χαρίτων τοῖς ἀνθεσιν,
75 Ἄνθηφόρε, Σεμνή, Μητροπαρθένε.
Μέσον γὰρ ἀκανθῶν παραπτώσεων
τῶν βροτείων μὲν οὐσα οὐ Σ' ἔβλαψαν,
ἀλλὰ ἦς λευκοφόρος ἀμόλυτος.
Κάθαρόν με βοῶ τῇ καθάρσει Σου.
80

ια'

Ἰκετεύω, Παρθένα, τὴν χάριν Σου
ὥσπερ δοῦλος μικρὸς καὶ ἀνάξιος.
Μετανοίας τοὺς τρόπους με δίδαξον,
πρὸς ὁδὸν τὴν εὐθεῖαν ὁδήγησον,
85 ἕπως κ' ἂν ἐν τῷ γήρει * σωθῆσομαι,
πάντας γὰρ ὁ υἱὸς Σου προσδέχεται
καὶ ἐσχάτους καὶ πρώτους, ὡς Κύριος·
ὥσπερ ἔσχατον τούτῳ με πρόσφερε.

ιβ'

Ἄμοτάτου ἔχθρου με ἀφάρπασον
τοῦ ζητοῦντος, Παρθέν', ἀπολέσαι με.
90 Λογισμοῖς γὰρ αἰσχροῖς ταλανίζει με
καὶ πολλοῖς ἀτοπήμασι φθείρει με.
Εἰς πταισμάτων ὤθει με τὰ βράχθρα
καὶ τῷ σκότει κολάσεως ῥίπτει με.
95 Ἄτονῶ ἀντιστῆναι, Πανάχραντε,
Σὺ μοι δίδου ἰσχὺν καὶ βοήθειαν.

ιγ'

Ἀβλαβῆ με, Πανύμνητε, φύλαξον
ἀπὸ πάσης ἐχθροῦ περιστάσεως.
100 Καθ' ἐλάχιστην αὐτὸς δελεάζει με
ἡδονῶν τῷ ἀγκίστρῳ τὸν ἄθλιον,
καὶ βορβόρω πταισμάτων βυθίζει με
καὶ φυγεῖν ἀπὸ τούτου οὐ δύναμαι.
Πανταχόθεν δὲ βλέψας, Ἀκήρατε,
πλὴν Σοῦ ἄλλην οὐχ εὔρον ἀντίληψιν.

ιδ'

Νοητόν σε Παράδεισον ἔγνωκα
ἐν τῷ μέσῳ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως
105 τὸν υἱόν Σου κατέχουσα, Πάναγνε,

* Ὡς ἐξ ὀνομαστικῆς τὸ γῆρος γεν. τοῦ γήρους.

Ἵτι ἐγὼ προσεγγίζειν οὐ δύναμαι,
ὡς πάμμιαρος ὢν καὶ ἀκάθαρτος.
ἽΩ Παρθένα, καμὲ κατοικτιεῖρησον,
110 παρρησίαν μοι δὸς ταῖς προσβείαις Σου
ἀπολαῦσαι υἱοῦ Σου τῆς χάριτος.

ιε'

Νινευῖται οἱ πρὶν ἀμαρτήσαντες,
οὐς ὀλέσαι Θεὸς ἀπεφήναίτο,
μετανοίας τὰ ἔργα ποιήσαντες,
115 τῆς ἀφέσεως πάντες ἐπέτυχον.
Ἴδοὺ νῦν πῶς καγὼ μεταμέλομαι,
τὸν βαρύν τε ζυγὸν ἀποβάλλομαι
ἀμαρτίας. Προσφέρω μετάνοιαν
καὶ βοῶ Σοι, Παρθένα, βοήθησον.
120

ισ'

Ἡ μεγάλη καὶ ἄφατος δύναμις,
ἣν περ ἔχεις ἐν πᾶσι, Πανάμωμε,
πρὸς ἐμὲ νῦν ἐλθέτω τὸν δοῦλόν Σου,
ἐνισχύσαι με πάλῃ τοῦ δράκοντος.
125 Διαβήματ' ἐμὰ ὑπεσκεῖλισεν.
Ἄνετράπην πεσῶν· ἀλλὰ πρόφθασον
πρὶν εἰς τέλος κακῶς θανατώσῃ με
παντελῶς τε δεινῶς ἀπολέσῃ με.

ιζ'

Ἄμαρτίας μου δειγνομε, (οὕτω), Πάναγνε,
καὶ πληγὰς βδελυκτὰς ὁ τρισάθλιος·
130 Ὑπὲρ ἄμμον θαλάσσης ἐξήμαρτον,
ὑπὲρ ἄστρα τοῦ πόλου ἠνόμησα·
οὐδ' εἰμι συγχωρήσεως ἄξιος
καὶ ἐλέους τυχεῖν ὁ ταλαίπωρος.
Ἄλλ' εἰδὼς Σου τὴν ἄκραν συμπάθειαν,
135 προσκαίτῳ διὰ Σοῦ τὴν συγχώρησιν.

ιη'

- Σός εἰμι, Κόρη, δούλος καὶ σώσόν με,
οὐ γὰρ ἄλλην εὐρίσκω ἀντίληψιν.
140 Οἶδα * γὰρ πῶς ἰσχύει ἡ δέησις
τῆς Μητρὸς πρὸς Υἱοῦ τὴν εὐμένειαν.
Μὴ παρίδῃς φωνῆς τῶν δεήσεων,
ἀλλ' ὡς οὖσ' ἀγαθή, Κόρη, πρόφθασον,
καὶ βοήθησον πίστει κραυγάζοντι
καὶ τὴν Σὴν ἐξαιτοῦντι βοήθειαν.

ιθ'

- 145 Ἰλασμός ἡμῖν ὦφθης, Πανάχραντε,
Σὺ ἐγένου βροτῶν ἡ ἀνάκλησις,
Σὺ φορὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατάλυσις,
ἡ νηδὺς Σου παστὰς οὐρανόφωτος,
θρόνος δὲ Σὴ γαστήρ ἀγλαόμορφος,
150 ἔρμα σῶμά Σου δὲ πολυπλάσιον.
Ἐνδεὴς ὄθεν πᾶς τις προσέρχεται
ὡς καὶ γὰρ προσαιτῶν παθῶν λύτρωσιν.

κ'

- 155 Λυτρωτῆς ὁ Υἱός Σου, Πανάσπις,
τῶν ἀνθρώπων ἀρρήτως ἐγένετο.
Ἄλλὰ Σὺ ἐργαστήριον γέγονας
ἐξυφάνθη δ' ἐν Σοὶ ἐνανθρώπησις.
Διὰ σοῦ καὶ ἡ λύτρωσις γέγονε,
διὰ σοῦ τοῦ Ἄδᾶμ. ἡ ἀνάκλησις,
160 Διὰ σοῦ καὶ νῦν πάντως ἡ ἄφρασις
τῶν πταισμάτων. Κάμῃ ῥῦσαι, Δέσποινα.

κα'

Ἐκ καρδίας βοῶ Σοὶ τὸ ἥμαρτον,
ὡς ἐγὼ οὐδεὶς ἄλλος ἐξήμαρτεν.
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα θάρσος, Πανάμωμε,

* Χερ. Εἶδα.

ἀνευδοίαστον μὴ ἐπιλήσῃ μου
πρὸς Υἱόν σου συχνάκις πρεσβεύουσα.
Σὲ γὰρ ἔχω, Ἄγνη, παραμύθιον.
Σὲ προβάλλομαι πρέσβυν, ἰσχύουσα
τῶν παθῶν ἀποπλυναιζτὸν βόρβορον.

κβ'

Ἰερὰν καὶ Ἁγίαν δοξάζομεν
ἱερῶν καὶ ἁγίων τὴν κρείττονα*
170 Σὲ τὴν Νύμφην Θεοῦ, τὴν Ἀμώμητον
Θυγατέρα, Μητέρα ἀπειρανδρον.
Ἄτονοῦμεν δ' ὑμῆσαι ὡς πρέπει Σοὶ
ἀριθμησαί τε Σὲ προτερήματα.
Σιωπὴν μᾶλλον φέρειν ἐγνώκαμεν,
175 ὡς καὶ γὰρ σιωπῶν Σοὶ προσπέτωκα.

κγ'

Ἦ πανύμνητε Μητὲρ καὶ Δέσποινα,
δεξαμένη τὴν νῦν μου παρὰ κλησιν,
καὶ παθῶν τῶν ἐμῶν ἐξαγόρευσιν
180 τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ Σου προσάγαγε
καὶ δοθῆναι μοι ἄφρασις πρέσβευε,
καὶ ἰσχὺν μὴ πεσεῖν πάλιν πταισμάσιν.
Ἴδου γὰρ νῦν ἀπέχω σφαλμάτων μου
καὶ ἀπάρτι με φύλαττε, Πάνναγνε.

184 στίχοι.

Γ'

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΡΕΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ

α' Δέησις πρὸς τὴν Θεοτόκον.

Ἄχραντε Κόρη Μαρία
Παντὸς τοῦ Κόσμου Κυρία*
Σὲ μεγαλύνω ὡς οὐσα
Μήτηρ Θεοῦ ὃν τεκοῦσα
Ἰκέτευε ὡς υἱόν Σου
τοῦ σώζεσθαι τὸν λαόν Σου.

Βασίλισσα και Κυρία,
 Θεοκυήτορ Μαρία,
 πάσης τῆς κτίσεως πέλεις
 και δύνασαι ὅσα θέλεις·
 ἐν ὥρᾳ τῆς καταδίκης
 ἀξιώσόν με τῆς νίκης.

12

Γενοῦ μοι σκέπη, ὦ Κόρη·
 ἐν Σοὶ γὰρ φύσεως ὄροι
 καινουργηθέντες, Παρθένος,
 Θεὸν ἐγέννησαν· ζένος
 και ὑπὲρ φύσιν ὁ τόκος
 ὁ σὸς, ὃν ἔδειξε πόκος.

18

Δημιουργόν τε και κτίστην,
 δι' οὗ ἐγνώκαμεν πίστιν,
 Τριάδα σέβειν ἀγίαν,
 Θεοκυήτορ Μαρία,
 ἐκήσας· ὅθεν πάσης
 τῆς κτίσεώς τε ἀνάσσεις.

24

Ελπίς και σκέπη τοῦ Κόσμου,
 Ζωή, εἰρήνη και φῶς μου,
 Παρθενομήτορ, ὑπάρχεις
 και πάσης φύσεως ἀρχεῖς,
 τὸν ποιητὴν ὡς τεκοῦσα,
 Μήτηρ Θεοῦ ἔλεουσα.

30

Ζωῆς ὑπάρχεις μητέρα
 ἐπὶ τὴν σὴν γὰρ γαστέρα
 εἰσέδου ὁ ζωοδότης
 και τοῦ παντός ὁ Δεσπότης·
 και ζώωσόν μου τὸν νοῦν μου,
 ὦ μητερ, τοῦ ποιητοῦ μου.

36

Η τὴν ζωὴν συλλαβοῦσα
 και τὸν Θεὸν ἢ τεκοῦσα
 και πρὸς ζωὴν μεταστᾶσα,
 Σοὶ τὴν ἐλπίδα μου πᾶσαν

ἀνέθηκα. Ζώωσόν με
 ὡς οἶδας χαρίτωσόν με.

42

Θεοκυήτορ Μαρία,
 τῶν γηγενῶν σωτηρία,
 σῶζε τοὺς ὁμολογοῦντας
 Θεοῦ Σε μητέρ' ὑμνοῦντας·
 πρεσβεύουσα τῷ Υἱῷ Σου
 ὑπὲρ πιστῶν οἰκετῶν Σου.

48

Ηλέω ὀμματι βλέψον
 τοὺς δούλους Σοῦ τε και πέμψον
 πρὸς πάντας τὰς δωρεάς Σου,
 πλουσίας τε χάριτάς Σου.
 Ἴνα αἰεὶ Σε ὑμῶμεν,
 ὦ Κόρη, και προσκυνῶμεν.

54

Κυριοτόκον πιστῶς Σε,
 Παρθένης, ὁμολογῶ Σε·
 τὸν γὰρ Δεσπότην τεκοῦσα,
 ὡς βρέφος τε γαλουχοῦσα,
 Κυρία κόσμου ὑπάρχεις
 και πάσης κτίσεως ἀρχεῖς.

60

Αύτρωσιν δίδου, Μαρία,
 τῶν γηγενῶν σωτηρία
 τοῖς δούλοις Σου τοῖς ὑμνοῦσι
 σὸν τόκον και προσκυνοῦσι.
 Σὺ γὰρ παρέχεις, εὐχαίς Σου,
 εἰρήνην ταῖς ὑμνηταῖς Σου.

66

Μεγάλων πρόξενος οὔσα
 καλῶν τοῖς πᾶσι, τεκοῦσα
 Χριστόν, Θεὸν και Δεσπότην,
 τὸν ἀληθῶς ζωοδότην·
 ὃν πρέσβευε λυτρωθῆναι
 σοὺς δούλους τε και σωθῆναι.

72

Νόσων παντοίων με ρύου,
 Παρθενομήτορ Κυρίου.
 Δύνασαι γὰρ βοηθῆσαι
 και ὅσα θέλης ποιῆσαι·

78 και σῶσόν με, Παναγία,
δός δὴ ψυχῆς μου υἱείαν.

84 **Μ**ένον με δείξον πταισμάτων,
Κυρία τῶν ποιημάτων.
Σὲ γὰρ προστάτην κατέχω
καὶ Σὲ μεσίτριαν ἔχω
ἐν ὥρᾳ τῆς καταδίκης
ἀξιώσόν με τῆς νίκης.

90 **Ὄ**ταν καθίσῃ εἰς κρίσιν
ὁ σὸς Υἱός, καὶ ἤχησῃ
φοβερωτάτη ἢ σάλπιγξ
καὶ πᾶσαν κτίσιν τοράξῃ
τότε, Παρθένε, βοήθει
ποιουσά Σου τὰ συνήθη.

96 **Ἡ**ύλη Θεοῦ κεκλεισμένη
τῷ Ποιητῇ τηρουμένη
πύλας μοι ἀνοιξον θείας,
ὦ μήτηρ τῆς σωτηρίας
Παρθενομήτορ Μαρία,
γενοῦ κάμου σωτηρία.

102 **Ῥ**ῦσαι παθῶν με παντοίων,
Κυρία τῶν οὐρανίων,
τῶν Χερουβιμ ἀνωτέρα
καὶ Σεραφειμ ὑπερτέρα
Ἄγγέλων τιμιωτέρα
ἡλίου τε λαμπροτέρα.

108 **Σ**ὲ προκατήγγειλαν θεῖαι
τῶν προφητῶν προφητεῖαι:
Παρθένον ὁ Ἡσαίας
καὶ πρόξενον σωτηρίας,
ὁ Μωϋσῆς δὲ σε βάτον
εἶδε, καὶ φῶς χαρισμάτων.

Τῆς σωτηρίας αἰτία
τῆς τῶν ἀνθρώπων, Μαρία,

ὑπάρχεις ὄθεν ὑμνοῦμεν
Σὲ πάντες καὶ προσκυνοῦμεν.
Σῶζε καὶ γὺν τὸν λαόν Σου
πρεσβεύουσα τῷ Υἱῷ Σου.

114

Ῥῖόν Θεοῦ τετοκυῖα
πάντων ὑπάρχεις Κυρία
πασῶν με ἴασαι νόσων,
κλυδωνισθέντα με σῶσον.
Σὲ γὰρ κηρύττει λιμένα
πάντα τὰ γεγραμμένα

120

Φωτός Σου θείας ἀκτῖνας
τὰς θαυμαστὰς καὶ ἀγίας
παράσχου καὶ φώτισόν με
ὡς οἶδας καθάρισόν με,
ἵνα τὸν ὕμνον Σοι φέρω
καὶ Σὲ ἀπαύστως γεραίρω.

126

Χραῖς τῆς ὄντως αἰτία,
Θεογεννήτορ Μαρία,
χαρίτωσον τὸν λαόν Σου,
προστρέχοντα εἰς ναόν Σου,
ὅπως, Παρθένε, αἰεὶ Σε
τιμᾶ, ὑμνῇ καὶ αἰνῇ Σε.

132

Ψυχῶν, Ἄγνη, σωτηρίας
καὶ τῶν σωματίων υἱείας
οἶδας παρέχειν, Παρθένε,
ἦλιε λελαμπρυσμένη,
φώτισον ὅν λαμπρυνόν με,
ὡς θέλεις ἰάτρυσόν με.

138

Ω Θεοτόκε Μαρία,
παντός τοῦ κόσμου Κυρία,
τῶν οὐρανῶν ἀνωτέρα,
Ἄγγέλων τε ὑπερτέρα!
Σῶζε τοὺς Σὲ ἀνυμνοῦντας
καὶ πάθη Σε προσκυνοῦντας.

144

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΦΡΥΓΙΑΣ ΜΙΔΑΣ

ΚΑΙ Ο ΚΟΥΡΕΥΣ ΑΥΤΟΥ

Ὁ γνωρίζων νὰ σιωπᾷ, ἔλεγον οἱ ἄρχατοί, γνωρίζει νὰ ὀμιλῇ. *Loqui ignorabit qui tacere nesciet.* Ἀλλὰ τὴν γνώσιν ταύτην ὀλίγοι δυστυχῶς ἔχουσιν. Ἡ φλυαρία καὶ ἡ ἀπέραντος πολυλογία θεωρεῖται παρὰ πολλῶν ἀρετὴ, ἡ δὲ στάθμησις τῆς γλώσσης καὶ ἐγκράτεια αὐτῆς εἶνε παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀδύνατα. Τὸ ἀκάθεκτον καὶ τὸ πρὸς τὸ λαλεῖν καὶ λέγειν εὐκατάφορον εἶχον τὸ πάλαι ἐν τοῖς μάλιστα οἱ κουρεῖς. Ἦταν δὲ τὸ πάλαι οἱ κουρεῖς εὐκατάφοροι εἰς τὸ λέγειν, διότι τὰ κουρεῖα ἦσαν οἰονεὶ καφνεῖα. Ὡς τὴν σήμερον ἐν τοῖς καφνεῖοις συνέρχονται, ὡς τὰ πολλὰ, οἱ ἄργοι καὶ παυσανῖαι, οὕτω τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς κουρεῖοις. «Ἐπισικῶς δὲ λάλον ἐστὶ, λέγει ὁ σοφὸς »Πλούταρχος, τὸ τῶν κουρέων γένος· οἱ γὰρ ἀδολεσχότατοι προσφέρουσι καὶ »προσκαθίζουσιν, ὥστε αὐτοὺς ἀναπίμπλασθαι τῆς συνηθείας». Ἐκεῖ, ἐν τοῖς κουρεῖοις, ἠρώτων ἀλλήλους, τί καινόν; λέγεται τι καινότερον; Ὁ σοφὸς τῆς Χαίρωνείας συγγραφεὺς συνέγραψε περὶ ἀδολεσχίας, ἐν ἣ μετὰ τῆς συνηθείας αὐτῶ δεινότητος καὶ πολυμαθείας ἐκτίθησι τὰ κάκιστα αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ τοῦ Πλουτάρχου οἱ κουρεῖς πρωταγωνιστοῦσι καὶ αὐτοὶ παρίστανται οἱ τὰ μάλιστα ἀδόλεσχοι καὶ φλύαροι.

Ἐκ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων, τῶν ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ Πλουτάρχου ἀναφερομένων, μνημονεύομεν ἐνταῦθα τοῦ κουρέως ἐκείνου, ὅστις τεθεὶς εἰς τὸν τροχὸν ἐβασανίζετο. Ὁ κουρεὺς δηλ. οὗτος μαθὼν πρῶτος παρὰ τινος ἀποδράντος ἐκ Σικελίας τὴν μεγάλην τῶν Ἀθηναίων συμφορὰν, ἀφείς τὸν Πειραιᾶ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐξήγγειλε τὸ γεγονός. Ὁ δῆμος ὡς εἰκὸς ἐταράχθη, συνέλαβε τὸν κουρέα καὶ ἐζήτηε νὰ μάθῃ πόθεν ἐπληροφόρηθη τὴν ἐν Σικελίᾳ συμφορὰν. Ἀλλ' ὁ κουρεὺς οὔτε τὸν ἄνθρωπον ἐγνώριζεν, οὔτε ἐδύνατο νὰ τὸν εὕρῃ. Ὁ δῆμος ἐξοργισθεὶς ἐτάραξη εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ κουρέως· ἀβασάνιζε καὶ στρέβλου τὸν ἀλάστορα, ἐβόα, πέπλασται ταῦτα καὶ συντέθειται. . . Ἐκομίσθη τροχὸς καὶ κατετάθη ὁ ἄνθρωπος». Ἐν τοσούτῳ ἦλθον καὶ ἄλλοι ἀγγέλλοντες τὴν συμφορὰν. Πάντες δὲ καταλιπόντες τὸν κουρέα ἐν τῷ τροχῷ ἔφυγον, ἵνα ἕκαστος θρηνήσῃ τὰς οἰκείας συμφοράς. Πρὸς τὴν ἐσπέραν, ὅτε ὁ κουρεὺς ἐλύθη, ἀντι ν' ἀπέλυθη εὐθὺς τῆς οἰκίας του καὶ θεραπεύσῃ τὸ σῶμά του, ἠρώτα τὸν ὑπηρέτην νὰ μάθῃ τίνα τρόπον τέθνηκε Νικίας. «Οὕτως, ἐπιφωνεῖ ὁ Πλούταρχος, ἄμαχόν τι κακὸν καὶ ἀνουθέτητον ἢ συνηθεῖα ποιεῖ τὴν ἀδολεσχίαν». Διὸ καὶ ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς, Ἀρχέλαος ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ κουρέως· «πῶς σε κείρω, ὦ βασιλεῦ;» «Σιωπῶν, ἀπήντησεν ὁ Ἀρχέλαος».

Τοιοῦτός τις βεβαίως ἦτο καὶ ὁ κουρεὺς τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας Μίδασ, περὶ οὗ πρόκειται ἐνταῦθα. Τὸ ὄνομα Μίδασ ἦτο κατὰ τὸν Στράβωνα πολὺ σύνθητος ἐν τῇ Φρυγίᾳ¹, ἐσήμαινε δὲ ἢ τὸν ἰσχυρὸν ἐκ τοῦ μέδαι (ἄρχειν, ἐξουσιάζειν) ἢ τὸν κατεσθίνοντα, τὸν καταστρέφοντα, ὡς ἦτο τὸ ἐντομὸν Μίδασ κατὰ Θεόφραστον (ἐν φυτ. Δ, 15, 4), ὅπερ ὁ Ἡσύχιος ἐρμηνεύων λέγει, «Θηρίδιόν τι, διεσθίον τοὺς κυάμους» παρὰ γὰρ αὐτὸ ἐκ τοῦ μείν ἢ μείν τὸ ἐσθίειν. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἦτο φαίνεται κοινὸν καὶ ἐν Ἑλλάδι, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἐκαλοῦντο δύο πόλεις ἢ ἐν Ἀργολίδι Μίδαια ἢ Μιδέα, ἢ πρότερον κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον Περσέως πόλις ὀνομαζομένη, κληθεῖσα δὲ οὕτως ἀπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀλωέως, καὶ ἢ ἐν Βοιωτίᾳ, ἢ μετὰ ταῦτα Λεβιάδεια. «Αὕτη (ἢ Λεβιάδεια) τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς, ὡκεῖτο ἐπὶ μετώρου, καὶ ὀνομαζέτο Μίδαια ἀπὸ τῆς Ἀσπληθῆδος μητρὸς. Λεβιάδου δὲ »ἐξ Ἀθηῶν εἰς αὐτὴν ἀφικομένου κατέβησάν τε εἰς τὸ χθαμαλὸν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐκλήθη Λεβιάδεια ἢ πόλις ἀπ' αὐτοῦ»². Ἦν δὲ ἡ Μίδαια αὕτη νύμφη γεννήσασα ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος τὸν Ἀσπληθῆδον, ἀφ' οὗ καὶ ἡ πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Ἀσπληθῶν. «Γενέσθαι δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ Ἀσπληθῆδος τῇ »πόλει, τοῦτον δὲ εἶναι νύμφης τε Μιδείας καὶ Ποσειδῶνος. Ὁμολογεῖ δὲ καὶ »ἔπη σφίσις ἃ ἐποίησε Χερσίαις, ἀνὴρ Ὀρχομένιος»

Ἐκ δὲ Ποσειδῶνος ἀγακλειτῆς τε Μιδείης
Ἀσπληθῶν γένεθ' υἱὸς ἄν' εὐρύχορον ποταμῶρον³.

Ὁ Μίδασ περὶ οὗ πρόκειται ἦτο βασιλεὺς τῶν Φρυγῶν καὶ τῶν Μυθραίων ἢ Λυδῶν καὶ κατέστη διάσημος καὶ γνωστότατος ἐν τῇ ἀρχαιότητι διὰ τε τὰ πλούτη καὶ τὴν μωρίαν αὐτοῦ συγχρόνως. Ὁ Μίδασ ἦτο υἱὸς τοῦ Γορδίου κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α', 14) καὶ τῆς Κυβέλης κατὰ τὸν Ὑγιῶνα (μυθ. 191). Ἐκ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐφάνη ὅτι θά γένη ποτὲ πλουσιώτατος. Ἐν ᾧ ἔκοιματο ἐν τῷ λίκνῳ μύρμηκες ἐλθόντες ἐθῆκαν εἰς τὸ στόμα τοῦ βρέφους κόκκους σίτου, σύμβολον τῆς μελλούσης εὐτυχίας⁴.

Ἐτι διασημότερος κατέστη ὁ Μίδασ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Βάκχου. Ὅτε δηλαδὴ ὁ θεὸς οὗτος περιερχόμενος τὴν γῆν μετέδιδε τὸν πολιτισμὸν διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλα καὶ δὴ καὶ τῆς ἀμπέλου τὴν καλλιέργειαν, ἀπώλεσε κατὰ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ διὰ τῆς Φρυγίας τὸν Σεληνὸν ἢ Σάτυρον. Ὁ Σεληνὸς ἦτο παιδαγωγὸς τοῦ Βάκχου. Ἦτο δὲ ἀνὴρ σοφώτατος καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα μετὰ τοῦ Βάκχου εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτι-

1 Ἐξ ὧν γὰρ ἐκομίσετο, ἢ τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις ὁμωνύμοις ἐκάλουν τοὺς οἰκίτας, ὡς Ἀλδὸν καὶ Σύρον, ἢ τοῖς ἐπιπολάζουσιν ἐκεῖ ὀνόμασιν προσηγόρευον ὡς Μάκνην ἢ Μίδαν τὸν Φρύγα, Τίσιον δὲ τὸν Παφλαγόνα» (Στραβ. Ζ', 304, 12).

2 Πaus. Θ', 39, 1.

3 Πaus. Θ', 38, 8.

4 Οὐαλ. Μαξ. Α, 6, 2, Αἰα. Ποικιλ. Ἱστορ. ΙΒ', 43 Κικερ. de divinatio. Α', 36.

σμοῦ καὶ τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸς, ἔλεγον αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις, ἐδίδαξε τὸν Βάκχον τὰς ἐπιστήμας καὶ συνώδευσεν αὐτὸν εἰς πάσας τὰς ἐκστρατείας αὐτοῦ. Ὅτε λοιπὸν ὁ Βάκχος ἀπόλεσεν αὐτὸν ἐν τῇ Φρυγίᾳ, εἶχε δίκαιον νὰ λυπηθῇ σφόδρα, νὰ στενοχωρηθῇ καὶ νὰ κινήσῃ πάντα λίθον πρὸς εὔρεσιν αὐτοῦ. Ὁ Μίδας μαθὼν περὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ Σειληνοῦ ἐφρόντισε φαίνεται νὰ εὔρῃ αὐτόν. Χωρικοὶ ἀνεκάλυψαν αὐτὸν κατὰ μὲν τινὰς κοιμώμενον καὶ ὑπὸ οἴνου, λέγει ὁ μῦθος, βεβαρημένον, κατὰ δὲ ἄλλους εὔρον αὐτὸν καθ' ὁδὸν κλονιζόμενον ὑπὸ τοῦ γήρατος καὶ τοῦ οἴνου καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸν βασιλέα. Κατὰ τινὰ δὲ ἄλλην παράδοσιν ὁ Μίδας συνέλαβε τὸν Σειληνὸν ἐν τῇ ἀπ' αὐτοῦ καλουμένη κρήνῃ κεράσας αὐτὴν οἶνω. Ἦτο δὲ ἡ πηγὴ ἢ ἡ κρήνη αὕτη τοῦ Μίδου κατὰ μὲν τὸν Ξενοφῶντα ἐν τῇ Φρυγίᾳ παρὰ τὸ Θύμβριον. «Ἐνταῦθα (ἐν Θυμβρίῳ) ἦν παρὰ τὴν ὁδὸν κρήνη ἢ Μίδου καλουμένη, τοῦ Φρυγῶν βασιλέως, ἐφ' ἧ λέγεται Μίδας τὸν Σάτυρον θηρεύσαι οἶνω κεράσας αὐτήν¹. Κατὰ δὲ τὸν Πλουτάρχου ἐν Ἀγκύρᾳ. «Ἀγκυραν πόλιν ἐλόντες Φρυγῶν, ἦν Μίδας ὁ Γορδίου πρότερον ἄριστον ἄγκυρα δὲ, ἦν Μίδας ἀνεῦρεν ἦν ἔτι καὶ ἐξ ἐμὲ ἐν ἱερῷ Διὸς καὶ κρήνῃ ἢ Μίδου καλουμένη² ταύτην οἶνω κεράσας Μίδαν φασὶν ἐπὶ τὴν θήραν τοῦ Σειληνοῦ»².

Τοῦ Σειληνοῦ τὸ ἐξωτερικὸν οὐδὲν εἶχε τὸ ἐπαγωγόν· μικρὸς τὸ ἀνάστημα, παχὺς καὶ εὐσαρκὸς εἶχε κεφαλὴν φαλακράν, βίνα σιμὴν καὶ πρόσωπον ἐρυθρόν. Ἐβάδιζεν ἄλλοτε μὲν ἐπὶ ὄνου, ἄλλοτε δὲ στηριζόμενος ἐπὶ βακτηρίας. Τοιοῦτος ἦτο τὴν μορφήν ὁ Σειληνὸς καὶ ὁμοίως ὁ Μίδας ἐχάρη καθ' ὑπερβολὴν ἅμα ἰδὼν αὐτόν. Ἡ σοφία καὶ ἡ δεινότης αὐτοῦ ἐκάλυπτον τὴν ἀσχημίαν του. Μήπως ὁ Σωκράτης δὲν παρίσταται ἔχων τοιαύτην μορφήν; Καὶ ὁμοίως ὅποια ψυχὴ κατῴκει ἐν αὐτῷ! Ὁ Μίδας ἐδεξιῶθη τὸν Σειληνὸν οὐ μόνον χάριν τοῦ Βάκχου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐπανηγύριζε τὴν ἔλευσιν καὶ εὔρεσιν τοῦ Σειληνοῦ. Μετ' αὐτοῦ ἦλθεν ὁ Μίδας εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας συζητήσεις, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὁ Σειληνὸς εἶχε γνώσεις ποικίλας. Ἐν τινι τῶν συζητήσεων λόγου γενομένου περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὁ Σειληνὸς ἐρωτώμενος, ποῖόν ἐστι τὸ συμφερότερον αὐτῷ, ἀπεφάνηκε ὅτι λυσιτελέστερον τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶ τὸ μὴ γεννηθῆναι ὅλως, γεννηθέντι δὲ ἀποθανεῖν τάχιστα³. Κατὰ πόσον δίκαιον εἶχεν

¹ Ξενοφ. Κυρ. Ἀναβ. Α', 2, 13.

² Πλουτ. Ἀττ. κερ. 4, 5.

³ Τοῦτο μὲν ἐκείνῳ τῷ Μίδα λέγουσι δῆπου μετὰ τὴν θήραν ἢ ἔλαβε τὸν Σειληνὸν διερωτῶντι καὶ πυθνομένῳ τί ποτὲ ἐστὶ τὸ βέλτιστον τοῖς ἀνθρώποις καὶ τί τὸ πάντων αἰρετώτατον, τὸ μὲν πρῶτον οὐδὲν ἐθέλειν εἰπεῖν, ἀλλὰ σιωπᾶν ἀρρηκτικῶς· ἐπειδὴ δὲ ποτὲ μάλιστα πᾶσαν μηχανὴν μηχανώμενος προσήγαγετο φθέγγασθαι τι πρὸς αὐτόν, οὕτως ἀναγκαζόμενος εἰπεῖν ὑδαίμονος ἐπιπόνου καὶ τύχης χαλεπῆς ἐφήμερον σπέρμα, τί μὲ βιάζεσθε λέγειν ἂ ὄντιν ἄρειον μὴ γῶνας; Μετ' ἀγνοίας γὰρ τῶν οἰκείων κακῶν ἀλυπότατος ὁ βίος. Ἀνθρώποις δὲ πάντων οὐκ ἔστι γενέσθαι τὸ πάντων ἄριστον οὐδὲ μετασχεῖν τῆς τοῦ βελτίστου

ὁ Σειληνὸς ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ἡμεῖς δὲν ἐξετάζομεν. Ὁ Θεόπομπος κατὰ τὸν Αἰλιανὸν¹ ἀποδίδωσι τῷ Σειληνῷ καὶ γνώσεις γεωγραφικὰς, καθ' ἃς ἡ Λιβύη, ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία εἶνε νῆσος καὶ ὅτι ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ ἄλλη πολὺ μεγάλη ἥπειρος. Ὁ δὲ Οὐίργιλιος ἀποδίδωσι τῷ Σειληνῷ καὶ γνώσεις κοσμολογικὰς καὶ ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ τὰς θεωρίας τοῦ Ἐπικούρου.

Ὁ Μίδας ἄφ' οὗ ἐκράτησε παρ' ἑαυτῷ ἐπὶ δέκα ἡμέρας τὸν Σειληνὸν ἀπέπεμψεν αὐτὸν ἀσφαλῶς εἰς τὸν Βάκχον, ὅστις τοσοῦτον ὑπερεχάρη, ἐπὶ τῇ ἀνευρέσει τοῦ Σειληνοῦ καὶ τοσοῦτον ὑπεχρεώθη εἰς τὸν Μίδα, ὥστε ἀμέσως ἠθέλησε ν' ἀποδώσῃ αὐτῷ τὴν χάριν. Ἐπρότεινε λοιπὸν τῷ Μίδα νὰ αἰτήσῃ ὅ,τι ἂν θέλῃ. Οἱ θεοὶ τότε καὶ οἱ βασιλεῖς ἦσαν παντοδύναμοι· οἱ θεοὶ ἐδύναντο νὰ χαρίζονται καὶ τὴν ἀθανασίαν τοῖς θνητοῖς καὶ ἡμίθεοις αὐτοῖς νὰ καθιστῶσι οἱ δὲ βασιλεῖς πολλάκις καὶ τὸ ἡμισυ τῆς ἑαυτῶν βασιλείας ὑπισχυνοῦντο νὰ δίδωσιν. Ὁ Μίδας δὲν ἐσυλλογίσθη νὰ αἰτήσῃ τρία τινὰ, ὡς οἱ μωροὶ ἐκεῖνοι σύζυγοι οἱ παρὰ τὴν ἐστίαν καθήμενοι καὶ φιλονεικοῦντες τί νὰ αἰτήσωσι διὰ τῶν τριῶν ἐκείνων δωρημάτων τῆς Μοίρας· δὲν ἀνέθηκεν εἰς τὸν θεὸν νὰ δώσῃ εἰς αὐτόν ὅ,τι κρήνη ἄξιον, οὐδ' ἐγνώριζε τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν ποιητῶν τὰ παραγγέλματα. Ὁ Σωκράτης δὴλον ὅτι «εὐχετο πρὸς τοὺς θεοὺς ἀπλῶς τὰγαθὰ δίδοναι, ὡς τοὺς θεοὺς κάλλιστα εἰδότες, ὅποια ἂγαθὰ ἐστὶ· τοὺς δὲ εὐχομένους χρυσίον ἢ ἀργύριον ἢ τυραννίδα ἢ ἄλλο τι ἡτῶν τοιούτων, οὐδὲν διάφορον ἐνόμιζεν εὐχεσθαι, ἢ εἰ κυβεῖαν ἢ μάχην ἢ ἄλλο τι εὐχόιντο τῶν φανερώς ἀδήλων ὅπως ἀποθήσοιτο»². Οἱ δὲ ποιηταὶ παρεκελεύοντο εὐχεσθαι ὧδε·

Ζεῦ βασιλεῦ, τὰ μὲν ἐσθλὰ καὶ εὐχομένοις καὶ ἀνεύκτοις

Ἄρμι δίδου, τὰ δὲ δεινὰ καὶ εὐχομένοις ἀπαλείψει.

Ὁ Μίδας κατεχόμενος, φαίνεται, ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς φιλαργυρίας οὐδὲν ἄλλο διενόηθη νὰ αἰτήσῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἢ πλοῦτον. Ἐζήτησε λοιπὸν τὴν χάριν νὰ μεταβάλληται εἰς χρυσὸν ὅ,τι ἂν λαμβάνῃ καὶ ἀπτηται. Ὅποια μωρὰ αἰτήσεις! Ὁ Βάκχος ἐνόησεν ὡς θεὸς ὅτι ἡ αἰτήσις αὕτη θὰ ἔφερε τὴν δυστυχίαν τῷ Μίδα· ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο ν' ἀρνηθῇ τὴν χάριν ἀφοῦ ὑπέσχετο. Ἐπρεπε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν ἵνα μὴ φανῇ ἡ ἀδύνατος ὡς θεὸς ἢ ἀναιρῶν τὴν ὑπόσχεσιν. Ἐνέδωκε λοιπὸν καὶ ἔκων. Ὁ Μίδας πλήρης χαρᾶς μακαρίζει ἑαυτὸν καὶ οἶνει δυσπιστῶν ἀμέσως λαμβάνει ὅ,τι παρουσιάσθη

φύσεως (ἄριστον ἄρα πᾶσι καὶ πάσαις τὸ μὴ γενέσθαι)· τὸ μὲν τοι μετὰ τοῦτο καὶ τὸ πρῶτον τῶν ἀνθρώπων ἀνυστῶν τὸ γενομένους ἀποθανεῖν ὡς τάχιστα. Δῆλον οὖν ὡς οὕτως κρείττονος τῆς ἐν τῷ τεθνᾶναι διαγωγῆς ἢ τῆς ἐν τῷ ζῆν, οὕτως ἀπεφάνηκε. (Πλουτάρχ. πρὸς Ἀπολλώνιον παραμυθητικῶς κερ. 27).

¹ Αἰλ. ποικιλ. ἱστορ. Γ', 18.

² Ξενοφ. Ἀπομνημ. Α, 3, 2. Τοιοῦτόν τι φαίνεται συμβουλευόν ὁ Σωκράτης ἢ μάλλον ὁ Πλάτων ἐν Ἀλκιβ. Β' σ. 142 καὶ ἐξῆς.

αὐτῷ. Κόπτει κλάδον δένδρου καὶ ἀμέσως μεταβάλλεται εἰς χρυσόν· λαμβάνει μικρὸν χάλικα καὶ ὁ χάλιξ γίνεται χρυσοῦς· παίρνει χῶμα καὶ τὸ χῶμα εἶνε ὄγκος χρυσοῦ. Οἱ στάχυς τῶν ἀγρῶν, τὰ μῆλα τῶν δένδρων, αἱ θύραι καὶ οἱ τοῖχοι τῶν ἀνακτόρων, τὰ πάντα μεταβάλλονται εἰς χρυσόν. Ὅποια χαρά! Ὅποια ἡδύτης καὶ εὐφροσύνη ἢ μεταβολὴ τῶν πάντων εἰς χρυσόν! Ἐκτοτε διεδόθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ φήμη περὶ τοῦ μεγάλου πλοῦτου, ὃν εἶχεν ὁ Μίδας καὶ ὁ πλοῦτος αὐτοῦ κατέστη παροιμιώδης. «Ὁ Μίδα πλοῦτος» ἐλέγετο, καὶ «τὸν Μίδα πλοῦτον ἔχειν» καὶ «Μίδου χρήματα».

Δὲν ἐπιχειροῦμεν ἐνταῦθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν ἀλληγορικῶς τὴν μεταβολὴν εἰς χρυσόν παντός αὐτινος ἤπτετο ὁ Μίδας, ὅτι δῆθεν αὐτὸς ἐκ μεγάλης οικονομίας ἐγένετο πλουσιώτατος καὶ διὰ τοῦτο ἐμυθολογήθη ὅτι μετεβάλλον εἰς χρυσόν τὰ πάντα· οὐδὲ ὅτι πρῶτος ἀνεκάλυψε χρυσόν ἐν τῷ Πακτωλῷ, οὐδὲ καθὼς λέγει ὁ Στράβων ὅτι ὁ Μίδας εἶχε μεταλλεῖα χρυσοῦ ἐν τῷ ὄρει Βερμίου. Ταῦτα ἀφίεμεν τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένοις καὶ διακριβοῦσι. Ὁ Μίδας ἐμελλεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ δοκιμάσῃ τὰ δεινὰ ἀποτελέσματα τῆς μωρᾶς αἰτήσεώς του. Ἐπειδὴ τὰ πάντα μετεβάλλοντο εἰς χρυσόν, εἰς χρυσόν μετεβάλλετο καὶ ὁ ἄρτος καὶ τὸ ὕδωρ καὶ ὁ οἶνος καὶ τὰ φαγητά. Δὲν ἐτόλμα λοιπὸν οὔτε νὰ φάγῃ οὔτε νὰ πῖνῃ, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ψαύσῃ πλέον τι. Δὲν ἠθέλησεν ἄρα γε ὁ μῦθος νὰ διδάξῃ ἡμᾶς διὰ τούτου, ὅτι καὶ οἱ φιλάργυροι τὸ αὐτὸ πάσχουσι; Καὶ οἱ φιλάργυροι διψῶσι χρυσόν καὶ ἄργυρον καὶ ὅμως δὲν τολμῶσι νὰ ψαύσωσιν αὐτόν· καὶ οἱ φιλάργυροι βασανίζονται καὶ ταλαιπωροῦσιν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ζῶσι βίον πονηρὸν καὶ ἄθλιον, ἕως οὗ ἀποθάνωσι διψῶντες καὶ πεινῶντες μὲν χρήματα, ἀχρησता δὲ καθιστάντες αὐτά!

Ὁ Μίδας δὲν ἐδύνατο βεβαίως ἐπὶ πολὺ νὰ ζήσῃ ὁ θάνατός του ἦτο ἀφευκτός. Κατέφυγε πάλιν εἰς τὸν εὐγνώμονα θεὸν Βάκχον· ὑψώσας τὰς χεῖρας πρὸς αὐτὸν ἐκέτευεν· «Συγχώρησον, ὦ θεὲ τὴν μωρίαν μου· τὰ νῦν ἀναγνώριζω ὅτι ἤμαρτον αἰτήσας τοιοῦτον αἶτημα· εὐσπλαγγνίσθητι δυστυχοῦντά, ὅστις σὲ ἐκετεύει καὶ ἀφαίρεσον τὰ λαμπρὰ μὲν, ἀλλ' ὀλέθρια ὀδῶρα». Ὁ Βάκχος δὲν ἦτο ἀκαμπτος, ἦτο ὁ φιλανθρωπότατος τῶν θεῶν· ἔπειτα δὲν ἐδύνατο νὰ λησμονήσῃ τόσον εὐκόλως καὶ ταχέως τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Μίδα. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τοῦ τρομεροῦ δυστύχηματος. Ἡ θεραπεία, ἣν ἐπρότεινε τῷ Μίδῃ, ἦτο λίαν εὐκόλος· ἀπελθε εἶπεν αὐτῷ εἰς τὸν πλησίον τῶν Σάρδεων ποταμὸν, εἰς τὸν Πακτωλὸν· βιάδιζε ἕως ὅτου φθάσῃς εἰς τοῦ ποταμοῦ τὰς πηγὰς· λούσθητι ἐν τῷ ποταμῷ καὶ ἀμέσως θὰ θεραπευθῇς.

Ἄν τοῦ Πακτωλοῦ τὰ ὕδατα ἦσαν ἰαματικά δὲν ἀναφέρει ἡ παράδοσις. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι πολλῶν ποταμῶν καὶ ἰδίως τῶν πηγῶν τὰ ὕδατα ἦσαν καὶ εἶνε ἰαματικά. Ἄν τοιαῦτα ἦσαν καὶ τοῦ Πακτωλοῦ φύσει ἢ κατέ-

στησέ τότε αὐτὰ τοιαῦτα ὁ Βάκχος χάριν τοῦ Μίδα ἀγνοοῦμεν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὁ Μίδας ὑπήκουσεν εἰς τὴν παραγγελίαν τοῦ θεοῦ, ἐπορεύθη εἰς τὸν ποταμὸν, ἐλούσθη καὶ λουσθεὶς ἀφῆκεν ἐν τῷ ποταμῷ τὸν χρυσόν, ὡς ἄλλοτε Ναιμάν ὁ Σύρος ἀφῆκεν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ τὴν λέπραν¹. Ἐκτοτε ὁ ποταμὸς ἔφερεν ἐν τοῖς ὕδασι αὐτοῦ ψήγματα χρυσοῦ «Ρεῖ δ' ὁ Πακτωλὸς ἀπὸ τοῦ Ἰσχυροῦ, καταφέρων τὸ παλαιὸν ψῆγμα χρυσοῦ πολὺ, ἀφ' οὗ τὸν Κροίσου λεγόμενον πλοῦτον καὶ τῶν προγόνων αὐτοῦ διονομασθῆναι φασί· νῦν δὲ ἐκκλέοιπε τὸ ψῆγμα, ὡς εἴρηται»².

Ὁ Μίδας ἀπαλλαγεὶς ἐκ τοῦ δεινοῦ, εἰς ὃ περιέπεσεν ἰδίαις αὐτοῦ ἀτασθαλίαις ἔζη τανῦν εὐτυχῆς καὶ εὐδαίμων, διὰ τοῦ πλοῦτου αὐτοῦ δυνάμενος ν' ἀπολαύῃ οὔτινος ἠθέλεν. Ἐζή δὲ ὡς τὰ πολλὰ ἐν ταῖς ἐξοχαῖς καὶ ἐν τοῖς ὄρεσι ἀκούων τὸν Πᾶνα, τὸν αὐλὸν παίζοντα καὶ εὐφραίνόμενος ἐκ τῆς μουσικῆς τοῦ θεοῦ. Ἄλλ' ἂν ἦτο εὐδαίμων διὰ ταῦτα, οὔτε ἡ μετὰ τοῦ Σειληνοῦ ἀναστροφή του οὔτε τὰ διδάγματα ἐκείνου κατέστησαν δυστυχῶς τὸν Μίδα συντετὸν καὶ εὐφρονούντα. Ὁ Μίδας ἐνεπλήχθη εἰς τὴν ἔριν δύο θεῶν καὶ κατέστη δικαστὴς αὐτῶν. Τὸ δικάζειν καὶ κρίνειν εἶνε εὐκόλον, ἀλλ' ὁ δικάζων ἐξ ἀνάγκης γίνεται ἐχθρὸς τῷ ἑτέρῳ τῶν δικαζομένων. Ὁ Μίδας δυστυχῶς δὲν εἶχε τὸν κοινὸν νοῦν καὶ δὲν κατώρθωσε ν' ἀποφύγῃ τὴν κρίσιν, ἐν ᾗ πάντως θὰ ἐγνώριζεν ὅτι οἱ θεοὶ τότε εἶχον πάθη. Οἱ θεοὶ δὲν ἦσαν ἄλλα τι ἢ ἀποθεωθέντες ἄνθρωποι. Ἐπομένως καὶ αὐτὸς ὁ τῆς Μουσικῆς καὶ ποιήσεως ἀρχηγέτης, δὲν ἦτο ἄνευ παθῶν. Οἱ ἐρίζοντες θεοὶ ἦσαν ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Πᾶν. Ὁ Πᾶν, ὁ χονδροειδὴς καὶ ἀγροῖκος ἐκεῖνος θεὸς, ὁ πόδας ἔχων τράγου καὶ κέρατα ἐν τῇ κεφαλῇ, δὲν ἐγνώριζε τὸ Γνωθὶ σαυτόν. Ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο ἀνώτερος τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῷ μουσικῇ. Προεκάλεσε λοιπὸν τὸν Ἀπόλλωνα εἰς διαγωνισμόν. Ὁ ἀγὼν ἐγένετο ἐνώπιον τῆς Α. Μ τοῦ Μίδα. Ὁ μῦθος δὲν λέγει εἰς ἡμᾶς, ἂν ὁ Μίδας ἦτο φίλος τῆς μουσικῆς, καὶ ἂν εἶχεν ἔρωτα πρὸς τὰς ὠραίας τέχνας. Ἀφοῦ ὅμως ἐξελέχθη δικαστὴς, οὐδὲν τὸ παράδοξον ὅτι ἦτο ἐραστής τῆς μουσικῆς. Οἱ δύο θεοὶ ἐπαῖξαν, ὁ μὲν τὸν αὐλόν, ὁ δὲ Ἀπόλλων τὴν λύραν. Ὁ Μίδας ἀντὶ νὰ θελχθῇ καὶ κινήθῃ ὑπὸ τῆς λύρας τοῦ Ἀπόλλωνος, εὐηρεστήθη εἰς τὸν αὐλὸν τοῦ Πᾶνος καὶ ἔκρινεν ἀνώτερον τὸν Πᾶνα.

Ὁ Ἀπόλλων δὲν ἦτο, ὡς θεὸς, ἄνευ χολῆς. Ὁ Ἀπόλλων ἐζηλοτύπησεν, ἠρεθίσθη, ἐχολώθη. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀναίσθητον εἰς τὴν λύραν τοῦ Μίδα, ὡς ἄλλοτε ἐτιμώρησε τὸν Μαρσύαν, ὃν ἐξέδηρε ζῶντα, διότι ἠθέλησε νὰ διαγωνισθῇ πρὸς αὐτὸν περὶ μουσικῆς. Ἀλλὰ τότε τὴν δίκην ἔκριναν αἱ Μοῦσαι, αἰτινες καὶ ἀπεφάνησαν ὑπὲρ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐκ τῶν ποιητῶν μακνθάνομεν ὅτι ὁ θεὸς οὗτος, ὅτε ὠργίζετο, καὶ τοὶ ἀρχηγέτης τῶν Μου-

¹ Βασιλ. Δ' Ε, καὶ ἔξ.

² Στραβ. Η', σελ. 626.

σῶν, κατεβίβαζε τὴν ἑαυτοῦ φαρέτραν καὶ διὰ τῶν βελῶν ἐφόνευε τοὺς περιφρονοῦντας ἢ μὴ τιμῶντας τὴν θεότητα του. Οὕτω, διότι αἱ Ἕλληνες ἠτίμασαν καὶ δὲν ἐσεβάσθησαν τὸν ἱερέα αὐτοῦ Χρῦσιν, χολωθεὶς κατέβη ἐκ τοῦ Ὀλύμπου καὶ καθίσας ἀπέναντι τῶν πλοίων ἐτόνυσε τὸ τόξον καὶ ἐξέπεμπε τὰ βέλη φονεῶν ἀνθρώπους καὶ κτήνη.

Ἦς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε Φοῖβος Ἀπόλλων,
βῆ δὲ κατ' Οὐλύμπιοι καρῆνων χυόμενος κῆρ,
τόξ' ὤμοισιν ἔχων ἀμφιρεφέα τε φαρέτρην.
Ἔκλαξαν δ' ἄρ' ἰστοὶ ἐπ' ὤμων χυόμενοι,
αὐτοῦ κινήθεντος· ὁ δ' ἦτε νυκτὶ ἑοικώς.
Ἔξετ' ἐπειτ' ἀπάνευθε νεῶν μετὰ δ' ἰὸν ἔηκεν·
δεινὴ δὲ κλαγγὴ γένετ' ἀργυρέοιο βιοῖο.
Οὐρήας μὲν πρῶτον ἐπώχετο καὶ κύνας ἀργούς,
αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἐχευεὺκὸς ἐφίεις
βέλλ'· αἰεὶ δὲ πυραὶ νεκύων καίνοντο θάμειαι¹.

Διότι ἡ Νιόβη ἐπαίρετο ἐπὶ πολυτεχνίᾳ καὶ περιεφρόνει τὴν μητέρα αὐτοῦ Ἀητῶ, ἐφόνευεν ὁ Ἀπόλλων μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Ἀρτέμιδος καὶ τὰ δώδεκα τῆς Νιόβης τέκνα.

Ἐξ μὲν θυγατέρας, ἔξ δ' υἱέας ἠβῶντας,
τοὺς μὲν Ἀπόλλων πέφνον ἐπ' ἀργυρέοιο βιοῖο
χυόμενος Νιόβη, τὰς δ' Ἀρτεμις ἰοχέαιρα,
οὐνεκ' ἄρα Δητοὶ ἰσάσκετο καλλιπαρήφω².

Τὴν Νιόβην μὴ δυναμένην νὰ ἐπιζήσῃ οἱ θεοὶ ἐλεήσαντες μετέβαλον εἰς πέτραν ἐν τῷ ὄρει Σιπύλῳ, τῷ χωρίζοντι τὴν Λυδίαν ἀπὸ τῆς Μαγνησίας.

Νῦν δὲ που ἐν πέτρῃσιν, ἐν οὖρεσιν οἰοπόλοισιν,
ἐν Σιπύλῳ . . . . .
. . . . .
ἐνθα λίθος περ' ἐοῦσα θεῶν ἐκ κήδεα πέσσει³.

Τὰ βέλη τοῦ Ἀπόλλωνος κατέστησαν διασημότεα. Δι' αὐτῶν οὐ μόνον ἐφόνευεν ἐπιβλαβῆ θηρία, ὡς τὸν Πύθιον δράκοντα, καὶ ληστάς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκδίκησιν ταῦτα μετεχειρίζετο καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Δία ἐτόλμησε ποτε ν' ἀντεπεξέλεθ'· διότι ὅτε ὁ Ζεὺς ἐκεραύνωσε τὸν Ἀσκληπιόν, ὁ Ἀπόλλων ἐκδικούμενος ἐφόνευσε τοὺς Κύκλωπας τοὺς κατασκευάσαντας τὸν κεραυνὸν τοῦ Διός. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐξωρίσθη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ Μίδας ἠγνοεὶ φαίνεται τὸν Ἀπόλλωνα καὶ δὲν ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὸς ἦτο θεὸς ἐκδικήσεων. Ὁ Ἀπόλλων δὲν μετεχειρίσθη, ὡς ἄλλοτε μετεχειρί-

¹ Ἰλιάδ. Α', 43—52.

² Ἰλιάδ. Ω, 602 καὶ ἐξ.

³ Ἰλιόθ. 614 καὶ ἐξ.

σθη τὸν Μαρσύον. Εἶπομεν ὅτι ὁ Μαρσύας, ὅστις ἐλέγετο ἐφευρέτης τοῦ αὐλοῦ, πολήσας νὰ ἐρίσῃ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα περὶ μουσικῆς ἐνίκηθη· νικηθεὶς δὲ ἐξεδάρη καὶ τὸ δέρμα αὐτοῦ ἐκρέμασεν ὁ Ἀπόλλων ἐν τινι ἀντρῷ, ὅθεν ἐπήγαζε ποταμὸς, ὅστις ἀπὸ τοῦ Μαρσύου ἔλαβε τὸ ὄνομα Μαρσύας. Ἦτο δὲ ὁ Μαρσύας ποταμὸς ἐν Κελαιναῖς τῆς Φρυγίας· «Ἐνταῦθα λέγεται Ἀπόλλων πένδετραί Μαρσύαν νικήσας ἐρίζοντα οἱ περὶ σοφίας καὶ τὸ δέρμα κρεμάσαι νῦν τῷ ἀντρῷ ὅθεν αἱ πηγαί· διὰ δὲ τούτου ὁ ποταμὸς καλεῖται Μαρσύας»¹. Ὁ ποταμὸς ὁμοίως, λέγει ἄλλη παράδοσις, ἐσηματίσθη ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Μαρσύου καὶ τὰ ὕδατα αὐτοῦ ἦσαν κοκκινωπά. Κατ' ἄλλον δὲ μῦθον τὰ δάκρυα τῶν Νυμφῶν καὶ τῶν Σατύρων ἀπετέλεσαν τὸν ποταμόν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὁ θάνατος τοῦ Μαρσύου κατέστη παροιμιώδης, διὰ καὶ ἐλέγετο *Μαρσύου μέρος*.

Ὁ Ἀπόλλων δὲν ἐξείδευε τὸν Μίδαν, οὐχὶ διότι ἦτο βασιλεὺς, ἐπειδὴ ὡς εἶδομεν, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Δία ἀντεστρατεύθη· ἐτιμώρησεν ὁμοίως αὐτὸν διὰ τιμωρίας πολὺ βαρυτέρας καὶ μᾶλλον ἐπονειδίστου. Ὁ Ἀπόλλων ἰδὼν ὅτι ὁ Μίδας οὐδεμίαν εἶχε τῆς Μουσικῆς γνῶσιν, ὅτι εὐηρεστεῖτο εἰς τὰ Ἀσιανὰ ἔσματα, ἐτιμώρησεν αὐτὸν ἀξίως τῆς εὐμουσίας του. Καὶ κατὰ τινὰς μὲν μετέβαλεν αὐτὸν εἰς ὄνον, κατ' ἄλλους δὲ ἔδωκεν αὐτῷ ὄνου ὄτα. Καὶ ἰδοὺ ὁ Μίδας ἔχων ὄτα ὄνου.

Δὲν ἐπεχειροῦμεν ἐνταῦθα νὰ εὐρωμεν ποία εἶνε ἡ ἀλληγορικὴ τοῦ μύθου τούτου ἔννοια· δὲν ἐξετάζομεν οὔτε ἀνδιὰ τῶν ὠτων τοῦ ὄνου ὁ μῦθος ὑποκρύπτει ἀλληγορικῶς, ὅτι ὁ Μίδας εἶχε καθ' ὅλον τὸ κράτος αὐτοῦ κατασκόπους, δι' ὧν ἐμάνθανε τὰ συμβαίνοντα, οὔτε ἂν εἶχε τὴν οὐζύτητα τῶν ὠτων ὡς ὁ ὄνος ἢ ὅτι κατόκει συνήθως ἐπὶ τόπου ὀνομαζομένου Ὡτα Ὀνου, οὐδὲ ὅτι διὰ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Σειληνὸν ἢ Σάτυρον ἐπιστεύθη ὅτι ὁ Μίδας εἶχεν ὄτα ὄνου. Τὸ ζήτημα εἶνε νὰ μάθωμεν, πόθεν ἐγνώσθη ὅτι ὁ Μίδας εἶχε τοιαῦτα ὄτα.

Ὁ Μίδας ἐφρόντισεν ἀμέσως νὰ καλύψῃ τὸ αἶσχος αὐτοῦ· κατασκευάσας λοιπὸν τίτραν κατάλληλον νὰ κρύπτῃ τὰ ὄτα καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ γνωρίξῃ τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἂν ἐγνώριζεν ἐτόλμη νὰ τὸ δημοσιεύσῃ; Πῶς λοιπὸν ἐγνώσθη τὸ συμβεβηκὸς τοῦ Μίδα; Τὸ συμβεβηκὸς ἐγνώσθη διὰ τοῦ κουρέως αὐτοῦ. Οἱ κουρεῖς, ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, ἦσαν λάλοι καὶ φλύαροι καὶ οὐδὲν ἐδύνατο νὰ φυλάττωσι μυστικόν. Ὁ τὸν Μίδαν κείρων δὲν διέφερε βεβαίως τῶν συναδέλφων αὐτῷ κουρέων. Ὅτε ὁ κείρων τὸν Μίδαν εἶδεν αὐτὸν ἔχοντα ὄνου ὄτα, βεβαίως ἐξεπλάγη· ἀλλ' ἐτόλμη καὶ νὰ τὸ δημοσιεύσῃ; Οἱ τύραννοι δὲν δυσκολεύονται ν' ἀφαιρῶσι τῶν ἄλλων τὴν ζωὴν. Διονύσιος ὁ τῶν Συρακουσῶν τύραννος ἀκούσας ὅτι ὁ κουρεὺς αὐτοῦ ἐκαυχᾶτο ὅτι ἐκ τοῦ ξυραφίου αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ του, διέταξε καὶ ἀνεσκολόπισαν αὐτόν. «Ἐν» κουρεῖφ τινί, λέγει ὁ Πλούταρχος, λόγων γιγνομένων περὶ τῆς Διονυσίου τυραννίδος ὡς ἀδαμαντίνη καὶ ἄρρηκτός ἐστιν, γελάσας ὁ κουρεὺς, ταῦτα

¹ Ξενοφ. Κύρ. Ἀναβ. Α, 2, 8.

πύμας, ἔφη, περί Διονυσίου λέγειν, οὐ ἐγὼ παρ' ἡμέρας ὀλίγας ἐπὶ τοῦ τρα-
νηήλου τὸ ξυρὸν ἔχω; ταῦτ' ἀκούσας ὁ Διονύσιος ἀνεσταύρωσεν αὐτόν».

Ὁ κουρεὺς τοῦ Μίδα ἐγνώριζε μὲν ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ θὰ ἐτιμῶρει αὐτὸν
σκληρῶς καὶ δὲν ἐτόλμα νὰ δημοσιεύσῃ ὅτι αὐτὸς ἔχει ὧτα ὄνου, δὲν ἐδύ-
νατο ὅμως καὶ νὰ κρατήσῃ αὐτὸ μυστικόν. Τί λοιπὸν ἔπρεπε νὰ πράξῃ; Ὁ
μὲν φόβος ἐμπόδιζεν αὐτόν, ἡ δὲ ἐμφυτος αὐτῷ τάσις πρὸς τὸ ἐκμυστηρέυ-
ειν ὅτι ἐγνώριζεν ἠνάγκαζεν αὐτόν καὶ ἐπίεζε νὰ δημοσιεύσῃ τὸ γεγονός.
Τί λοιπὸν μηχανᾶται; Ἐπενόησε τὸ ἐξῆς· ἐξεληθὼν ἔξω εἰς τοὺς ἀγρούς
ῥορυε λάκκον καὶ ἐν τῷ λάκκῳ ἐφώναζεν· ὁ Μίδας ἔχει ὧτα ὄνου, ὁ Μί-
δας ἔχει ὧτα ὄνου. Οὕτω δὲ θεραπεύσας ἐκυτόν ἀπεχώρησε χαίρων καὶ εὐ-
φραινόμενος ὅτι ἀπῆλλάγη ἀπὸ βάρους, ὅπερ ἐπίεζεν αὐτόν. Ἡμεῖς λέγομεν
ὅτι καὶ ὁ τοῖχος ἔχει αὐτιά, ὁ δὲ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκήρυξεν ὅτι οὐδὲν κρυ-
πτὸν ἢ οὐ μὴ φανερὸν γένηται. Καὶ ἡ γῆ εἶτε διότι καὶ αὕτη τότε ἦτο
θεὰ καὶ ὡς γυνὴ δὲν ἐδύνατο νὰ βαστάζῃ τὸ μυστικόν, εἶτε δι' ἄλλην αἰ-
τίαν, δὲν ἐδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὸ μυστικόν, ὅπερ ἐνεπιστεῦθη αὕτῃ ὁ κου-
ρεὺς. Ἐξήγαγε λοιπὸν ἐκ τοῦ λάκκου ἐκείνου καλάμους, λέγει ἡ παράδοσις,
καὶ οἱ δόνακες ἀπέδιδον εἰς τὸν ἀέρα τὴν φωνήν· ὁ Μίδας ἔχει ὧτα ὄνου,
ὁ Μίδας ἔχει ὧτα ὄνου. Ἐκτοτε ἐγνώσθη ὅτι ὁ Μίδας ἔσχεν ὧτα ὄνου. Δὲν
λέγει ὅμως ἡμῖν ἡ παράδοσις τί ἐγένετο ὁ κουρεὺς καὶ τί κατ' αὐτοῦ διέτα-
ξεν ὁ μεγαλειότατος Μίδας, ἀν τὸ ἔμαθεν.

Ὁ Μίδας ἀπέθανε μετὰ ταῦτα θάνατον ἐκούσιον πῖων αἶμα ταύρου φο-
βούμενος μὴ ὑποπέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν χώραν τοῦ
Κιμμεριῶν¹. Τὸν Μίδαυον τοῦτον ἐμιμήθησαν μετὰ ταῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς
καὶ ὁ Ἀντίβας².

Ὁ κουρεὺς τοῦ Μίδα ἀνέμνησεν ἡμᾶς ἕτερον κουρέα, τὸν κουρέα τοῦ μεγάλου
Ἀλεξάνδρου. Ὁ περὶ τοῦ κουρέως τούτου μῦθος εἶνε Ἀραβικὸς καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς.

Κατὰ τοὺς Ἀραβίους ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐπιστεῦετο ἔχων δύο κέρατα
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἀραβεῖς ὀνομάζουσιν αὐτὸν Σκέντερ-
Ζουλκαρὲν τοῦτέστι Ἀλέξανδρον τὸν Δίκερον. Ἀλλὰ πόθεν ἔμαθον οἱ Ἀρα-
βεῖς ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο δίκερος; Ἐκ τοῦ κουρέως. Ἐν μὲν τῇ Ἑλλάδι
δὲν ἐγνώριζον ὅτι ὁ μέγας Ἀλέξανδρος εἶχε κέρατα, διότι ἐκάλυπτεν αὐτὰ
τεχνηέντως διὰ τῆς βαθυπλοκάμου κόμης του, ὁ δὲ κουρεὺς δὲν ἐτόλμα νὰ
δημοσιεύσῃ τι. Ἀλλ' ὅτε ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἦτο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὁ κου-
ρεὺς εἶχεν ἤδη ἀποθάνει.

Ἔσχε λοιπὸν ἀνάγκην νὰ καλέσῃ ἄλλον κουρέα νὰ κείρῃ τὴν κόμην, ἥτις
εἶχεν ἤδη ὑπεραυξήσει.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε πρὸς τὸν ἐλθόντα κουρέα· «σὲ ἐκάλεσα νὰ μὲ κεί-
ρῃς, ἀλλὰ πρόσχε μὴ εἴπῃς μηδεὶ ὅτι ἔχω δύο κέρατα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου,

¹ Πλούταρχ. Τιτ. Φλαμίν. 20, 6.

² Πλούταρχ. αὐτόθι.

διότι ἀμέσως διατάττω καὶ σὲ φανεύουσιν. Ἡ δύναμις μου ἐξηκολούθει λέ-
γων ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, ἡ δύναμις μου ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν δύο τούτων κε-
ράτων, δι' ὧν κατώρθωσα ὅσα μέχρι τοῦδε κατώρθωσα».

Γνωστὸν ὅτι καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς ἐφέροντο παραδόσεις περὶ ἀνθρώπων,
ὧν ἡ δύναμις ἐξήρητο ἐκ τινος ἐν ἑαυτοῖς ὑπάρχοντος. Οὕτως τοῦ Σαμφῶν
ἡ δύναμις ἐξήρητο ἐκ τινος τριχὸς ἐν τῇ κεφαλῇ του καὶ ταύτης κοπίσεως
ἐπώλεσε τὴν δύναμιν, καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ἐτυφλώθη.
Κατὰ τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Μεγάρων Νίσος ἔφερε
τρίχα πορφυρᾶν ἢ χρυσοῦν, ἐξ ἧς ἐξήρητο ἡ ζωὴ του. Ἀποκόψασα τὴν
τρίχα ταύτην ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Σκύλλα κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Μεγάρων
ὑπὸ τοῦ Μίνως κατέστησεν αὐτὸν ἀσθενέστατον καὶ οὕτω παρέδωκε τὴν πό-
λιν. Ἰσως διὰ τῆς ἀλληγορίας ταύτης ὁ μῦθος ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ὅτι ἡ
θυγάτηρ τοῦ Νίσου ἐπρόδιδε τὰ σχέδια τοῦ πατρὸς της καὶ ὅτι εἰσήγαγε
κρυφίως εἰς τὴν πόλιν τὸν Μίνα, πρὸς ὃν συνέλαβε σφοδρὸν ἔρωτα, ἀνοι-
γούσα τὰς θύρας τοῦ φρουρίου διὰ τῶν χρυσῶν κλειδῶν, ἃς ἔλαβε παρὰ τοῦ
πατρὸς της κοιμωμένου. Ἡ παράδοσις διηγεῖται πρὸς τούτους ὅτι ἡ ἀπιστία
τῆς θυγατρὸς ἐτιμωρήθη, διότι ὁ Μίνως δὲν ἔλαβε ταύτην ὡς γυναῖκα, ἀλλὰ
διέταξε καὶ τὴν ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Κατὰ τὸν μῦθον οἱ θεοὶ αὐ-
τὴν μὲν μετεμόρφωσαν εἰς κείριν πτηνὸν θαλάσσιον, τὸν δὲ πατέρα εἰς ἀλιέ-
τον, ὅστις καταδιώκει τὴν κείριν.

Κατὰ ταῦτα καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐμυθολογήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὅτι
ἔσχε δύο κέρατα, ἐξ ὧν ἦτο πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ. Ὁ κουρεὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου
ἐντρομος ὑπέσχετο ἐγμύθειαν καὶ κείρας τὴν κόμην ἀνεχώρησεν. Ὁ κουρεὺς
ὅμως οὗτος δὲν ὁμοίαζε πρὸς τὸν πρῶτον τοῦ Ἀλεξάνδρου κουρέα, ἦτο ὅμοιος
πρὸς τὸ γένος τῶν κουρέων. Δὲν ἐτόλμα βεβαίως νὰ δημοσιεύσῃ τὸ μυστι-
κόν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐδύνατο καὶ νὰ κρατήσῃ αὐτό. Τί λοιπὸν ἔπρεπε νὰ κάμῃ;
Πῶς ν' ἀπαλλαγῇ τῆς βασιάνου, ἥτις ἐβασάνιζεν αὐτόν; Ἀπορούμενος καὶ
διαλογιζόμενος ὁ κουρεὺς ἐξῆλθεν ἔξω, ἵνα εὕρῃ μηχανὴν τινα ἀπαλλαγῆς.
Καθίσας εἰς κῆπὸν τινα εἶδε σακκίαν (μαγικανοπήγαδον). Εἰς ταύτην ἀνακοι-
νοῖ τὸ μυστικόν λέγων· Σκέντερ Ζουλκαρὲν! Σκέντερ Ζουλκαρὲν! Σκέν-
τερ Ζουλκαρὲν! . . ἦτοι, ὁ Ἀλέξανδρος ἔχει κέρατα. Ἀπαλλαγείς δὲ οὕτω
τοῦ βάρους, ὅπερ ἐπίεζεν αὐτόν ἀνεχώρησε πλήρως χαρᾶς καὶ ἡδονῆς.

Ἀλλὰ τὸ μυστήριον δὲν ἔμεινεν ἀδημοσίευτον. Ἡ σακκία δὲν ἐφύλαξε τὸ
μυστικόν καὶ ἐκτοτε ἐπαναλαμβάνει τὴν φράσιν τοῦ κουρέως ὀλίγον συγκε-
χυμένως ποιούσα τὸν ἐξῆς ἦχον *σκρανδζουλκρον, σκρανδζουλκρον, σκρανδζουλκρον*,
λέγει δηλ. τὸ *Σκέντερ Ζουλκαρὲν*.

Οὕτω περιῆλθε τὸ μυστικόν εἰς πάντας· εἰ δὲ μὴ ἐγίγνωτο γνωστὸν, ὅτι
ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε κέρατα, ἠθελε κατακτήσει, λέγει ἡ παράδοσις τῶν Ἀρά-
βων, ὅλον τὸν κόσμον.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΓΕΝΝΑΙΟΤΗΣ

(ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ)

Ἡμέρας τινὰς πρὸ τῆς τελευταίας προθεσμίας τοῦ ὀλεθρίου ψηφίσματος, δι' οὗ ἀπεπέμποντο ἐκ τῶν Κάτω Χωρῶν τὰ καταφυγόντα ἐκεῖ μέλη τῆς γαλλικῆς Συντακτικῆς συνελεύσεως, γέροντες ὅστις εἶχε ψηφίσει τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΣ' ἄνευ ἐκκλήσεως καὶ ἄνευ ἀγαθολῆς, ὁ γνωστός Γωτιέ, ἐκλήθητο ἐπὶ καθίσματος ἐρημικῆς τινοῦ δένδρουστοιχίας τοῦ βασιλικοῦ τῶν Βρυξελλῶν κήπου. Τὰς παραμονὰς τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐμελλε νὰ ἐγκαταλίπη τὴν βελγικὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἤλπισε νὰ καταστήσῃ δευτέραν πατρίδα του, ἡ ψυχὴ του ἦτο ἔρμαιον ἀλγεινῶν θλίψεων. Κατεφαίνετο δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς βαθείας ἀλλοιώσεως τοῦ προσώπου του, καὶ ἐκ τῆς κύψεως τῆς κεφαλῆς τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζε διὰ τῶν δύο χειρῶν του.

Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν ἐνεφανίσθη εἰς τὸ ἄκρον τῆς αὐτῆς δένδρουστοιχίας διαβάτης, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐφαίνετο ζητῶν τὴν ἐρημίαν. Ἀκούσας τὸν θόρυβον τῶν βημάτων του, ὁ Γωτιέ ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ ξένος διέβη ἐνώπιον τοῦ γέροντος, ἔπειτα, ὡς κινήθεις ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ προσώπου του ἐζωγραφημένης ἀπελπισίας, ἐπανῆλθε πάλιν καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καθίσματος. Δυσκαρῆσθηθεις ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ὄχληροῦ τούτου μάρτυρος τῶν θλίψεων του ὁ Γωτιέ ἠτοιμάζετο νὰ ἐγκαταλίπη τὴν θέσιν του, ἀλλ' ὁ ἄγνωστος ἐγειρόμενος, τῷ εἶπε μετὰ φωνῆς γλυκυτάτης.

— Φαίνεσθε ὑποφέρων πολὺ, κύριε, ἡ συμπάθεια μὲ εἴλωσε πρὸς ὑμᾶς. Ἄν, ἐν τσοούτῳ, ἡ παρουσία μου σὰς ἐνοχλῆ, ἐγὼ ὀφείλω νὰ σεβασθῶ τὴν μόνωσίν σας καὶ νὰ ἀποσυρθῶ.

Θεωρῶν τὸν μετ' αὐτοῦ διαλεγόμενον ὁ Γωτιέ παρετήρησε τὸ εἰλικρινές καὶ ἐλευθέριον ὄφρος του. Ἐκάθισεν ὁ ξένος ἔκαμε τὸ αὐτὸ, χωρὶς νὰ ἀνταλλάξωσιν οὐδὲ λέξιν. Πρῶτος ὁ ξένος διέκοψε τὴν εἰς ἀμφοτέρους ὄχληρὰν σιωπὴν.

— Σὰς εἶδον, κύριε, βυθισμένον εἰς τόσον ζωηρὰν θλίψιν. Ὅστε, ἐν μόνῃ τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ σὰς γείνω χρήσιμος, δὲν ἐδίστασα νὰ φανῶ ἀδιάκριτος.

— Κύριε, συγκινούμαι πράγματι ἐκ τοῦ εὐγενοῦς ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον δεκνύετε πρὸς με χωρὶς νὰ μὲ γνωρίζετε. Δυστυχῶς αἱ θλίψεις μου εἶναι ἐξ ἐκείνων αἵτινες δὲν ἐλπίζουσιν οὔτε διόρθωσιν ἀλλ' οὔτε παρηγορίαν.

— Οὔτε διόρθωσιν, οὔτε παρηγορίαν! εἶναι ὑπερβολὴ ἴσως. Ὅτι δὴ ποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ προσβάλλον σας δυστύχημα, ἀγαθὴ τις καρδιά δύναται νὰ σὰς ἀνοιχθῆ, φιλικὴ χεὶρ νὰ σὰς προταθῆ καὶ ἂν ὄχι νὰ ἐξέλθει, ἀλλὰ τοῦλάχιστον νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν θλίψιν ἣτις σὰς πιέζει.

— Δύναται νὰ ἐφαρμοσθῆ τοῦτο εἰς ἄλλους ἴσως, ἀλλ' ὄχι εἰς ἐμέ. Ποίαν παρηγορίαν σὰς ἐρωτῶ ἢ ἀγαθότης ἢ ἡ θερμότης φιλίας δύνανται νὰ φέρωσιν εἰς ἀτυχῆ γέροντα μὴ ἔχοντα ἄλλο στήριγμα, ἄλλην εὐτυχίαν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, εἰμὴ τὴν στοργὴν τῶν τέκνων του, ἀπὸ τὰ ὁποῖα βάρβαρος διαταγὴ τὸν ἀποχωρίζει διὰ παντός ἀποστέλλουσα αὐτὸν νὰ ἀποθάνῃ ὁ Θεὸς ἡξεύρει ποῦ.

Ἐν καιρῷ τῶν μεγάλων πολιτικῶν τρικυμιῶν τῆς Γαλλίας αἵτινες παρέσυραν τὴν κεφαλὴν ἐνὸς βασιλέως, ἐκλήθην διὰ τῆς ψήφου τῶν συμπολιτῶν μου νὰ ἐκπληρώσω τρομερὰν ἀποστολήν· ἐψήφισα κατὰ τὴν συνείδησίν μου ἀνομίσαμεν—καθὼς διεκήρυξεν ἔπειτα ὁ Καρνὸ— ὅτι ἐδράξαμεν τὰ φάσμα τῆς ἐθνικῆς εὐημερίας· ἐνομίσαμεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἀπολαύσωμεν δημοκρατίαν ἄνευ ἀναρχίας, ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν ἄνευ ἀταξίας, σύστημα ἰσότητος ἄνευ φατριασμοῦ. Ἀλλ' ἡ πείρα μὰς ἀπέδειξεν ὅτι δεινῶς ἠπατώμεθα.

— Ἐκ τῶν λόγων σας βλέπω ὅτι εἴσθε ἐκ τῶν μελῶν τῆς Συντακτικῆς τῶν ὁποίων διετάχθη ἡ ἐξορία.

— Τὸ ἐμαντεύσατε κύριε. . . Ἐξορισθεὶς τῆς Γαλλίας ἤλθον ἐδῶ ζητῶν νὰ ἀναπνεύσω ὀλίγον ἀέρα ἐν ὄσφ ζῶ, καὶ ὀλίγην γῆν μετὰ τὸν θάνατόν μου. Καὶ ἰδοὺ μὲ ἐξορίζουσι μὲ διώκουσιν ὡς παρίαν. Ποῦ λοιπὸν θὰ δυνηθῶ νὰ εὔρω καταφύγιον ἐναντίον τοῦ ἐξοστρακισμοῦ τῶν βασιλέων; Ὁ Ὀκεανὸς θὰ εἶναι ἐπαρὴς τείχισμα; Καὶ ἔπειτα τί θὰ ἀπογείνω, μόνος καὶ ἐγκαταλειμμένος ὅταν διαβῶ τὰς θαλάσσας!

Ὁ Γωτιέ, εἶπε τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις μετὰ δακρύων καὶ φωνῆς τοιαύτης, ὥστε ὁ μετ' αὐτοῦ συνομιλῶν συνεκινήθη μέχρι βάρους καρδίας. Ἐπῆλθον στιγμαὶ σιωπῆς τὴν ὁποίαν ὁ ξένος καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν διέλυσε πρῶτος.

— Ἦκουσα ὅτι διὰ νὰ ἐπιτύχωσι τὸ διάταγμα τῆς ἐξορίας σας, παρέστησαν εἰς τὸν βασιλέα τρομερωτάτους πολιτικούς κινδύνους.

— Ἀναμφιβόλως καὶ οὕτως ἔπρεπε νὰ γείνη. Ὅθὰ μὰς παρέστησαν ὡς ἐργάτας ἐπαναστάσεων ἐλθόντας ἐπίτηδες νὰ ἐξεγείρωμεν τοὺς λαοὺς ἐναντίον τῶν βασιλέων, διὰ νὰ ἀνατρέψωμεν ἐκ νέου ὄλους τοὺς θρόνους τῆς Εὐρώπης. Πιστεύσατέ με, κύριε, οἱ ἀποδίδοντες εἰς ἡμᾶς τοιαῦτα σχέδια εἶναι κακῆς πίστεως ἢ παιδαριώδους εὐπιστίας. Εἰς τὴν ἡλικίαν μὰς δὲν ἔχομεν τὴν ὄρεξιν καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον τὴν δύναμιν νὰ ἐπαναρχίσωμεν ἀπολασθεῖσαν μάχην.

— Σὰς πιστεύω· οὐχ ἦττον δὲν εἶναι σχεδὸν δυνατόν εἰς κυβερνήσιν μοναρχικὴν νὰ λησμονήσῃ ὀλοτελῶς τὸ ἐπαναστατικὸν παρελθόν σας. Ἀλλ' ἂς σκεφθῶμεν ὀλίγον. . . Διατί δὲν ἀναφέρεσθε κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν βασιλέα Γουλιέλμον! Θεωρεῖται ἄνθρωπος δίκαιος καὶ ἐλευθερόφρων· θὰ ἤκουε τὰ παραπονὰ σας καὶ ἴσως θὰ ἀπένεμε δικαιοσύνην.

— Ἄν ὁ βασιλεὺς ἦτο δίκαιος καὶ ἐχέφρων, ὡς λέγετε, δὲν θὰ ὑπέγραφε ποτὲ τὸ σκληρὸν διάταγμα τὸ ὅποιον μᾶς ἐκδιώκει ἐντεθῆεν.

— Ἐνδέχεται οὐχ ἤττον νὰ παρεπίσθη καὶ ἡπατήθη, ἀλλὰ σὺς ὀφείλετε νὰ τὸν κάμετε νὰ διορθώσῃ τὸ λάθος του. Ἀκούσατε, κύριε, καλὴν τινα συμβουλὴν τὴν ὁποίαν πολμῶ νὰ σᾶς δώσω. Κατὰ τετάρτην, ἀπὸ μεσημβρίας μέχρι τῆς ἑκτῆς ὥρας ὁ βασιλεὺς δέχεται εἰς ἀκρόασιν τοὺς ὑπηκόους του ἀνεὺ διακρίσεως τάξεως ἢ ἐπαγγέλματος. Προσέλθετε εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐκφράσατε εἰλικρινῶς τὰ παραπονῆσας, καὶ ἐλπίζω ὅτι τὸ δικάσιμόν σας τοῦτο θὰ ἔχῃ λαμπρὸν ἀποτέλεσμα.

— Εἶναι ἀδύνατον! αἱ ἀρχαὶ μοι τὸ ἀπαγορεύουσι.

— Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ σταθερότης σᾶς τιμᾷ, ἀλλὰ προσέξατε μὴ σᾶς καταστρέψῃ. Δὲν συλλογιζέσθε τὴν οἰκογένειάν σας;

Τὴν λέξιν οἰκογένεια ἀκούσας ὁ γέρον ἔφερε τὸ μαντήλιόν του εἰς τὸν μετωπὸν ὡς ἵνα τὸ σπογγίσῃ, ἀλλὰ πράγματι ἵνα ἀποκρύψῃ δάκρυα ἐκφεύγοντα τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἀποχαιρετίσας δὲ τὸν σύντροφον τὸν ὅποιον ἡ τύχη ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν, τῷ ἐζήτησε συγγνώμην ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον τὸν ἀπήσχόλησε διὰ τῆς διηγήσεως τῶν θλίψεων του καὶ τὸν ἠδυσχερῆσε ζωηρῶς διὰ τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὅποιον ἔδειξε.

— Ἐγὼ, κύριε, σᾶς εἶμαι ὑπόχρεος διὰ τὴν εἰλικρινεῖαν μὲ τὴν ὁποίαν μοι ἀνοίξατε τὴν καρδίαν σας. Ἡ ἐμπιστοσύνη αὕτη ἐπὶ τοσοῦτον μὲ συγκινεῖ, ὥστε θὰ σᾶς προτείνω τι ὅπερ τὰ πάντα δύναται νὰ συμβιβάσῃ. Ἐχω ἐλευθέραν εἰς τὰ Ἀνάκτορα εἴσοδον, θέλετε νὰ ὁμιλήσω εἰς τὸν βασιλέα; Ὅθι τῷ εἶπω ὅτι ἤλθετε εἰς Βέλγιον ζητῶν φιλοξενίαν, τίποτε περισσότερο τίποτε ὀλιγώτερον, καὶ θὰ ὑποστηρίξω ὅτι εἴσθε ἄξιος αὐτῆς ἕνεκα τῆς ἡλικίας καὶ τῆς θέσεώς σας.

Ἐν ᾧ ὁ ἄγνωστος ἔλαμνε τὴν προσφορὰν ταύτην μετὰ συγχύσεως, ἥτις ἐφάνερον εἰλικρινεῖαν, ὁ γέρον περιεπάτει βραδέως πλησίον του, σκεπτόμενος τί ἔπρεπε νὰ ἀποφασίσῃ. Ἐστᾶθη αἴφνης καὶ προσηλθὼν τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἀνελπίστου προστάτου . . . .

— Δέχομαι, εἶπε.

— Λάθετε τότε τὴν κελσύνην νὰ μ' ἀφίσετε τὸ ὄνομα καὶ τὴν διεύθυνσίν σας.

— Ἴδού τὸ ἐπισκεπτήριόν μου, εἶπεν ὁ Γωτιεὶ ἑλαφρῶς κλίνων τὴν κεφαλὴν θὰ μὲ κάμετε τὴν τιμὴν, κύριε, νὰ δώσετε τὴν ἰδικὴν σας διεύθυνσιν;

— Μὰ τὴν πίστιν μου, σᾶς ὁμολογῶ, κύριε, ὅτι δὲν ἔχω ἐπάνω μου. Ἀλλὰ δὲν πειράζει θὰ συναντηθῶμεν καὶ πάλιν. Ἐλπίζω ὅτι θὰ δυνηθῶ νὰ σᾶς δώσω τάχιστα εἰδήσεις.

Ὅμιλοῦντες οὕτω ἔφθασαν εἰς μεγάλην τινὰ δένδρστοιχείαν, τὴν ὁποίαν οἱ περιπατοῦντες ἐπεζήτησαν ἐκ προτιμῆσεως. Ἀντήλλαξαν τελευταῖον χαιρετισμὸν καὶ ἀπεχωρίσθησαν.

Μόλις ὁ Γωτιεὶ ἔμεινε μόνος, περιεκυκλώθη ὑπὸ πλήθους περιέργων, οἵτινες τὸν ἠρώτησαν ἂν ἐγνώριζε τὸν ἄνθρωπον μεθ' οὗ συνδιελέγετο τόσον οἰκείως πρὸ ὀλίγου.

— Καθόλου, ἀπήντησεν ἀφελῶς. Οὐδέποτε εἶδον τὸν κύριον αὐτὸν πρὶν ἢ ἡ τύχη μᾶς φέρῃ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καθίσματος. Πᾶν ὅ τι ἤξεύρω καὶ δύναμαι νὰ εἶπω εἶναι ὅτι μοι ἐφάνη ἐξαιρετος καὶ εὐγενέστατος ἄνθρωπος.

— Ἄλλ' εἶναι ὁ βασιλεὺς Γουλλιέλμος; ἀνεφώνησαν πολλοί. Καὶ τί σᾶς ἔλαγε λοιπόν;

Ὁ γέρον ἐσταμάτησε δι' ἐνὸς σοβαροῦ βλέμματος τοὺς ἀδιακρίτως ἐρωτήσαντας, καὶ τοῖς ἔστρεψεν ἀποτόμως τὰ νῶτα.

Ἐπιστρέφων εἰς τὸν οἶκόν του, ἦτο ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ. Ἐσκέπτετο μήπως ἐν τῇ σειρᾷ τῆς συνομιλίας, τὸν διέφυγε προσβλητικὴ τις ἐκφρασίς. Ἡ ἀνησυχία του δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Μόλις διέβη τὸ κατώφλιον τῆς θύρας του εἰς διαγγελεύς παρουσιάσθη ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως. Ἦλθε νὰ τῷ ἀναγγεῖλῃ ὅτι ἠδύνατο ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ νὰ διαμείνῃ ἐν Βρυξέλλαις. Ἡ Α. Μ. Γουλλιέλμος ὁ Α' ἀπεφάσισε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν χάριν ταύτην ἐφ' ὅλων τῶν γάλλων προγεγραμμένων τῶν καταφυγόντων εἰς τὰ κράτη του.

Τὴν ἐπομένην τετάρτην, ὁ Γωτιεὶ προσῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ Γουλλιέλμος ἐμειδίασε παρατηρήσας αὐτόν.

— Μεγαλειότατε, εἶπεν ὁ γέρον δημοκρατικὸς ὑποκλινόμενος ὁ φόβος μήπως φανῶ ἀχάριστος μὲ ἔφερον ἐνώπιόν σας.

— Κάλλιστα, κύριε. Ἐλπίζω ὅτι συνδιηλλάχθητε ὀλίγον μὲ τοὺς βασιλεῖς. Βλέπετε; δὲν εἶναι τόσον κακεντρεχεῖς ὅπως οἱ κύριοι δημοκρατικοὶ ἀρέσκονται νὰ λέγωσι. Ἀλλὰ τοὺς δίδετε πάντοτε ἄδικον ὅτι καὶ ἂν πράξωσι καὶ μόνον διότι εἶναι βασιλεῖς τοὺς καταδικάζετε ἀνεκκλήτως καὶ ἀνευ ἀναβολῆς.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Αἱ ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Ἀττικῆς Σπάτας γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἐν τῷ εὐρεθέντι ἐκεῖ κτιστῷ τάφῳ ἤγαγον εἰς φῶς πάμπολλα ἀντιεῖμενα ἀρχαῖα τέχνης περιεργότατα πολλὴν τὴν σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὰ Μυκηναῖα. Ταῦτα δ' εἰσὶ 60 περίπου εἰδῶν διαφόρων καὶ ἀποτελοῦσι σύνολον χιλίων καὶ ἑξήκοντα πραγμάτων ἐκ χρυσοῦ ὄχλου καὶ ἐλέφαντος. Λεπτομερῆς τῶν ἀνευρεθέντων περιγραφὴ θὰ καταχωρισθῇ ἐν τῷ κατὰ μῆνα Αὐγούστου ἐκδοθησομένῳ διπλῷ τεύχει τοῦ Ἀθηναίου. Ὁ τάφος προφανῶς ἐσυλήθη ἐν ἀρχαίᾳ ἐποχῇ διὰ τοῦτο καὶ ὀλίγα εἰσὶ τὰ εὐρεθέντα

χρυσά αντικείμενα. Μηνι Σεπτεμβρίω θὰ εξακολουθήσωσιν αἱ ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ λόφῳ ὅπου πολλοὶ τοιοῦτοι κτιστοὶ ὑπάρχουσι τάφοι.

— Αἱ ἐν Δήλῳ ἀνασκαφαὶ αἱ γινόμεναι ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κ. Θωμᾶ Ὁμόλ, διεκόπησαν ἕνεκα τοῦ θέρους. Ἀνευρέθησαν δ' εἰς φῶς διάφορα σπουδαιότατα ἀντικείμενα καὶ ἰδίως ἐπιγραφαὶ ὧν λεπτομερῆ ἐκθεσιν θὰ δημοσιεύσῃ αὐτὸς ὁ κ. Ὁμόλ.

— Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 21 Ἀπριλίου ἐνεστῶτος ἔτους ἐξελέχθησαν μέλη τακτικὰ τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, κατὰ πρότασιν τοῦ τμήματος Ἀθηνῶν οἱ κκ. Ἰούλιος Σμιθ, Π. Λάμπρος, Θ. Χελδράτχ καὶ Ε. Λόλλιγκ, ἀντεπιστέλλοντα δὲ οἱ κκ. Κ. Μυλωνᾶς, Ἐρ. Σλείμαν, Μ. Δέφφνερ, Ἐρ. Ὄβεργ, Ρ. Βάιλ ἐν Ἀθήναις καὶ Α. Παπαδόπουλος Κερκμεὺς ἐν Σμύρνῃ. Ὁ κ. Γ. Ρωμανὸς ἐν Κερκύρα τέως ἀντεπιστέλλον μέλος προσεβίβασθη εἰς τακτικόν.

— Γενομένου λόγου ἐν τῇ ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιγραφῶν περὶ τῆς ψευδοῦς διαδοθείτης εἰδήσεως τῆς ἀνευρέσεως ἐν Μήλῳ ἐνὸς τῶν ἑλλειπόντων βραχιόνων τῆς Μηλιάς Ἀφροδίτης, ὁ κ. Ραβαϊσῶν διευθυντῆς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Λούβρου ἐγκύβια εἰδικῶς εἰς τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος τῶν βραχιόνων τῆς Ἀφροδίτης, ἐδήλωσε ῥητῶς ὅτι οἱ δύο βραχιόνες ἀπωλέσθησαν πρὸ 1200 ἐτῶν, ὅτε ἡ Ἀφροδίτη ἐναπετέθη ἐν τῇ κοιλάτῃ ἐξ ἧς ἐξήχθη τῷ 1820.

— Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 8 Ἰουνίου τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν, ἀπεφασίσθη ὅπως οἱ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ ἀπεσταλμένοι τῆς Γαλλίας εἴτε ἐπιστήμονες εἴτε διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι λαμβάνοντες ἀποστέλλωσιν ἔκτυπα καὶ φωτογραφίας πρὸς τῶν ἀνακαλυπτομένων σπουδαίων ἐπιγραφῶν καὶ ἀρχαιοτήτων.

— Προσεχῶς ἐκδοθήσεται ἐν Λονδίῳ ἡ περὶ Κύπρου συγγραφή τοῦ στρατηγοῦ Κεσνόλα *Κύπρος, ἀρχαῖαι αὐτῆς πόλεις τύμβοι καὶ ναοί*. Περιέχει δὲ περιγραφὴν τῶν τῆς νήσου ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, καὶ ἐν παραρτήματι κατάλογον εἰκονογραφικῶν τῶν ἐν Κουρίῳ τὸ λῆξαν ἔτος ἀνακαλυφθέντων, μετὰ περιγραφῆς ἀγγείων καὶ σειρᾶς ἐπιγραφῶν Φοινικικῶν, Ἑλληνικῶν καὶ Ἀσσυριακῶν. Προστίθεται δὲ καὶ ἐκθεσις περὶ τῆς ἐνεστώσης τῶν Κυπρίων καταστάσεως.

ΡΩΜΑΪΚΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΗΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΞ ΤΗΣ ALJUSTRELI. Καὶ ἕτερος χάλκινος ἐνεπίγραφος πίναξ ἀνευρέθη ἐν τῇ Ἰβηρικῇ Χερσονήσῳ (τὸν Μάιον τοῦ 1876), ἀλλ' ἐν Πορτογαλίᾳ οὗτος, ἐνθα ἀπὸ τοῦ 1659, ὅτε ἀνεσκάφη τὸ Jusjurandum Aritiensium, οὐ-

δεμίαι εἶχε γίνεαι ἀξία λόγου ἀρχαιολογικῆ ἀποκάλυψις, ἐν ᾗ τῆς Ἰσπανίας τὸ ἔδαφος μᾶς ἔδωκε τῷ 1732 τὴν Legem Juliam municipalem, τῷ 1851 τοὺς πίνακας τῆς Μαλγίας καὶ ἐσχάτως τοὺς τῆς Ὀσσούνας, περὶ ὧν εἰπομεν ἐν σελ. 381 τοῦ Παρρασσοῦ. Ἔχει ὁ πίναξ τῆς Aljustrel (οὕτω κληθεὶς διότι εὐρέθη ἐν τῷ ὁμωνύμῳ μεταλλεῖῳ χαλκοῦ) πᾶχος 8—13 ὑποχλιομέτρων, ὕψος 72 ὑφεκατομέτρων καὶ πλάτος 53. Εἶνε ὡς φαίνεται ὁ τρίτος μακρᾶς σειρᾶς, ἐπιγέγραπται δὲ ἀμφοτέρωθεν καὶ αἱ δύο δὲ ἐπιγραφαὶ λέγουσι τὰ αὐτὰ μὲ μικρὰς μόνον διαφορὰς, ἀδελφον διὰ τί. Τὸν ἀνάγουσιν οἱ ἐπάγοντες εἰς τοὺς μεταξὺ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Δομετιανοῦ χρόνους. Τὸ περιεχόμενόν του εἶνε διατάξεις κανονίζουσαι τὰ τοῦ συνοικισμοῦ, ὃς ἐκαλεῖτο Vicus Vipascensis, καὶ τὰ τῆς ἐξουρέσεως τῶν ἐκεῖ μετᾶλλων. Ὁ ἐπιθυμῶν πλείονα περὶ τοῦ εὐρήματος παραπέμπεται εἰς τὸ Journal des Savants τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους.

ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΠΟΜΠΗΙΑΝΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΤΟΥ. Γνωρίζουσιν οἱ ἡμέτεροι ἀνγνώσται ὅτι τῇ 3 καὶ 5 Ἰουλίου τοῦ 1876 ἀνεκαλύφθη ἐν Πομπηίᾳ κιβώτιον περιέχον ἐν κηρίναις δέλτοις τὰς ἀποδείξεις τραπεζίτου τινὸς Λευκίου Καικιλίου Σεκούδου τοῦνομα. Ὅσαι τῶν ἀποδείξεων τούτων ἐγένετο δυνατόν μετὰ πολλοὺς μόχθους ἠ ἀναγνωσθῶσιν ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ γ' τόμῳ τῆς 6' σειρᾶς τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας de' Lincei, ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν le Tavollette cerate di Pompei ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου τοῦ ἐν Νεαπόλει μουσείου Κ. Ἰουλίου δὲ Πέτρα. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ ὁ Μόμτεν ἐδημοσίευσεν καὶ ἄλλην περὶ αὐτῶν πραγματείαν ἐν τῷ Hermes (τόμ. ΙΒ' σελ. 88—141), ἐν ἧ' σοφάτατα καταδεικνύει τὸ πόσον τὰ μικρὰ ἐκεῖνα μνημεῖα συντελοῦσιν εἰς γνῶσιν διατάξεων τινῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου καὶ καθ' ὅλου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ βίου.

ΤΥΡΡΗΝΙΚΟΝ ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ. Κάτοπτρον σπουδαιότατον διὰ τε τὴν τεχνοπρίαν καὶ τὴν σύνθεσιν καὶ τὸ νέον τῆς παραστάσεως ἀνευρέθη μηνι Ἀπριλίῳ τοῦ 1876 παρὰ τὸν ἐν ἔτει 1863 ἀνασκαφέντα τάφον Golini ἐν Orvieto, εἰς ὃν περιείχοντο γραφαὶ, περὶ τῶν ὁποίων ἐπραγματεύθη ὁ κόμης Montefiascone. Τὰ ἐπὶ τοῦ τυρρηνικοῦ τούτου κατόπτρου εἰκονιζόμενα πρόσωπα εἶνε ὁ Τυνδάρεως, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Αἴδα, ὁ Κάστωρ, ὁ Πολυδεύκης, ἡ Ἑλένη, μετὰ ἑτρουσικῶν ἐπιγραφῶν. Περιγραφὴ καὶ εἰκόνισμα τοῦ κατόπτρου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ α' φυλλ. τοῦ ἔτους 1877 τῆς Gazette archéologique.

Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΗΣ ΠΡΑΙΝΕΣΤΟΥ. Ἀναγράφουμεν καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς Ἀρχαιολ. Ἐπιθεωρήσεως τῶν Παρισίων ὅτι ἀνεκαλύφθη ἐναγχος ἐν Πραϊνέστῳ, τῇ

σημερινή Παλαιστίνη, Οησαυρός, ὅστις ὄχι μόνον καθ' ἑαυτὸν μεγάλην ἔχει τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ πλείστον συντελεῖ εἰς τὴν ὑπὸ ἱστορικὴν ἐποψιν διαλευκάνειν τῶν μεταξὺ Ἀσσυρίας, Αἰγύπτου καὶ Ἑλλάδος σχέσεων καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφορῶν τοῦ πολιτισμοῦ φάσεων περὶ τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου.

Ἡ Πραίνεστος εἶνε ὡς γνωστὸν ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἰταλίας πόλεων, πρὸ τοῦ κτισθῆ ἀκόμη ἡ Ῥώμη ἐδοκιμαζέτο καὶ ἦτο πρωτεύουσα τῶν Αἰώνων. Κατὰ τὸ ἔτος 1777 ἀνεσκάφηται ἐκεῖ τὰ καλούμενα *Χρονικὰ τῆς Πραίνεστος* (fasti praenestini), ἔτι δὲ φαίνονται ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη τὰ ἔγνη κυκλωπείου τείχους, ἑρείπια ἐπαύλεως Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς, ναοῦ τῆς Τύχης, ἐν ᾧ ἦν καὶ περικαλέστατον μουσικὸν μετενεχθὲν εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ μέγαρον Barberini.

Ἐν τῷ μέσῳ πεδίου, ὃ καλύπτουσι ἐλαιῶνες καὶ ἀμπελώνες, παρὰ τὰς ὑπερείας τῶν λόφων, ἐφ' ὧν καίττι ἡ Παλαιστίνη, οἱ ἀρχαιολογοὶ ΚΚ. Φρολλάνος καὶ Βερναρδίνης ἀνεκάλυψαν τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Οησαυρόν, ὅστις εἶνε κάλλιστα διατετηρημένος ἀν καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ 3 χιλιάδων ἐτῶν. Ἦτο δὲ κεκρυμμένος ἐν τάφῳ, ὃν νομίζουσι ἀνήκοντα εἰς τινὰ τῆς Συλλουτίας γενεᾶς, πρόγονοι τοῦ Ῥωμύλου καὶ βασιλεῶ τῆς Ἀλβίας.

Ὁ τάφος ἔχει σχῆμα ὀρθογωνικὸν εἶνε δ' ὠρυγμένος ἐν τῇ γῆ εἰς δύο μέτρων βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας. Ἐχει μῆκος 5μ., 45 καὶ πλάτος 3μ., 92.

Μεταξὺ τῶν ἐξεῖθεν ἐξαχθέντων πραγμάτων ἀναφέρεται πλᾶξ ὀλόχρους χρησιμεύουσα ὡς ἐπιστήθιον καὶ ἔχουσα ἐν μικροτεχνίᾳ 131 ἀνάγλυφα ἀγαλμάτια, λέοντας, ἵππους, χιμαίρας, ζῶα κλ. τέλεια ἐν ταῖς λεπτομερείαις καὶ τόσον καλῶς διακρυμφομένη ὡς ἀν ἦσαν φυσικοῦ μεγέθους. Παρὰ λείποντες τῆς πλακῆς τὴν περαιτέρω περιγραφὴν, λέγομεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων τῶν ἀνευρεθέντων, οἷον πορπῶν τέχνης ἀρίστης, τριῶν κυλίνδρων λίαν κεκοσμημένων, κομβίων, κοσμημάτων, ποτηρίου ἐν σχήματι ὠοῦ κλ. Πάντα πλούσια καὶ καλὰ καὶ ἀρίστης καὶ λεπτοτάτης τέχνης.

Καὶ ἀργυρᾶ δὲ σκευὴ ἱκανὰ εὐρέθησαν καὶ ἐξ ἐλέφαντος κοσμήματα καὶ πνοπλία ἐκ στρογγύλων χαλκίνων ἀσπίδων καὶ λόγχοι καὶ σπάθαι καὶ μάχαιραι καὶ τρίποδες καὶ κλίνη νεκρικὴ κλ.

Ἐφ' ἑνὸς τῶν ἀργυρῶν ἀγγείων εἰκονίζεται ἡ ἐμβληματικὴ τοῦ Ἥλιου λέμβος καὶ ὁ Ὄσιρις καὶ ὁ Φραῖ καὶ ἄλλαι τῶν Αἰγυπτίων θεότητες καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἐπιγραφὴν λέγουσαν, ὡς φαίνεται, τοῦ τεχνίτου τὸ ὄνομα, οὕτως· Esmunie ar ben' asta.

Πάντα ταῦτα πιθανώτατα ἀνακτέα εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἰσχυρῶς ἐπέδρα ἐν Τυρρηνίᾳ καὶ ἐν τῷ Λατίῳ ὁ αἰγυπτιακὸς καὶ ἀσσυριακὸς πολιτισμὸς. Ἠγόρασε δὲ πάντα ταῦτα ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις ἀντὶ 80,000 φρ., μετήνεγκε δ' αὐτὰ εἰς Ῥώμην, ἐνθα πρόκειται νὰ κατατεθῶσιν ἐν τῷ μουσεῖῳ Κίρχερ.

Σ. Κ. Σ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ. — Κατὰ τὴν τῇ 28 Μαρτίου 1877 γενομένην δημοσίαν συνεδρίασιν τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, τελοῦστος τῆν 1187ν. ἐπέτειον τῆς συστάσεως αὐτῆς, μετὰ τὸν κατάλληλον πανηγυρικὸν λόγον ὁ πρόεδρος κ. Δοιλιγγερὸς ἀνεκοίνωσε τὰδε·

«Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν τῇ προτάσει τοῦ φιλοσοφικοῦ καὶ φιλολογικοῦ τμήματος ὀρίζει ὡς θέμα τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κ. Χριστάκη Ζωγράφου ἰδρυθέντος διαγωνισμοῦ τὸ ἐξῆς·

»Ἀκριβῆς ἐξέτασις περὶ τῆς ἐκτάσεως, τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῶν εἰσηγήσει τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου «γενομένων ἐκλογῶν ἢτοι ἀπανθισμάτων ἐκ τῶν ἔργων ἀρχαιοτέρων Ἑλλήτων συγγραφέων.

»Αἱ συγγραφαὶ δύνανται νὰ ἦνε γεγραμμέναι μόνον γερμανιστί, λατινιστί ἢ ἑλληνιστί καὶ πρέπει νὰ φέρωσιν ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως ῤητὸν, ἐπαναλαμβανόμενον ἐξῶθεν ἐπὶ συνεπιστελλομένου φακέλλου ἐγκλειστοῦ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως. Ἡ δὲ ἀπαράδεκτος προθεσμία πρὸς ἀποστολὴν αὐτῶν λήγει τῇ 31 Δεκεμβρίου 1878.

»Τὸ ἀθλον σύγκειται ἐκ μαρκῶν 1500, ὧν τὸ ἥμισυ δίδεται ἀμέσως, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ ὅταν ὁ συγγραφεὺς παρὰ σπῆ ἤδη ἀποχωρήσῃ ἐγγυήσῃ περὶ τῆς διὰ τοῦ τύπου δημοσιεύσεως τοῦ ἔργου του.»

— Ἐξεδόθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ 1876 4888 βιβλία, ἐκδοθέντων 4854 κατὰ τὸ πρόλαβόν ἔτος 1875.

Ἐξ αὐτῶν τὰ μὲν 2931 εἶνε νέα συγγράμματα, τὰ δὲ 1867 ἀνατυπώσεις.

Κατατάσσονται δὲ καθ' ὕλην καὶ τὰ 4888 ὡς ἐξῆς :

Θεολογικά	693	Περὶ γήσεις	270
Ἐκπαιδευτικά καὶ διὰ σχολεῖα	470	Ἱστορικά, βιογραφικά κτλ.	347
Βιβλία ἀναγνώσεως διὰ παῖδια	419	Ποιήματα καὶ δραματικά	323
Μυθιστορήματα	857	Ἐπετηρίδες διάφοροι	493
Νομικά	464	Ἱατρικὴ, χειρουργικὴ κτλ.	481
Πολιτικῆς καὶ οἰκιακῆς οἰκονομίας	377	Φιλολογικά, δοκίμια, μονογραφαί	476
καὶ ἐμπορικά	377	Ποικίλα καὶ φυλλάδια διάφορα (ἐξαιρουμένων τῶν ἀπ' ἄμβωνος διδασκῶν)	466
Τέχναι καὶ ἐπιστήμαι	252		

ΤΕΧΝΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ. — Νέον ἔντομον καταστρεπτικὸν εἰς τὴν γεωργίαν ἀνεφάνη ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Ὀνομάζεται *κασσίδα ἢ νεφελώδης* (cassida nebulosa) καὶ προσβάλλει τὰ κοκκινογούλια. Καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα μένει ἐν τῇ γῆ, τὸ δ' ἔαρ ἀποθέτει τὰ ὠὰ του ἐπὶ τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ, ἅτινα κατατρώγει. Ὀμοιάζει ἐν μικρῷ μὲ χελώνην καὶ ἔχει πάχος ἐξ ὑπο-

χιλιομέτρων περίπου. Μεταλλάσει δὲ καθὼς ὁ χαμαιλέον τὰ χρώματα· κατ' ἀρχὰς ἔχει ἀνοικτὸν πράσινον χρῶμα, γίνεται δὲ βαθμηδὸν ἐρυθρὸν, φαιόν, ρόδινον καὶ τέλος πρασινόλευκον.

— Τὸ κατὰ διετίαν χορηγούμενον μέγα βραβεῖον εἰς 20,000 φράγκων ἐν Γαλλίᾳ περὶ οὗ ἐξαιρετικῶς κρίνουσι καὶ αἱ πέντε Ἀκαδημίαι, ὅπερ ἀπονέμεται κατὰ σειρὰν ὑπὸ μιᾶς αὐτῶν (βρα σελ. 234), ἐφέτος ἀπενεμήθη εἰς τὸν διακεκριμένον γλύπτην Σαπὺ, ὅστις μεταξὺ ἄλλων ἔγλυψε καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς *Νεότητος* τὸ εὐρισκόμενον ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τῆς Σχολῆς τῶν καλῶν τεχνῶν ἐν Παρισίοις. Εἶνε ὁ ἕνατος βραβευόμενος ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τοῦ διαγωνισμοῦ, πρῶτος δὲ οὗ δὲν βραβεύεται σύγγραμμα, ἀλλ' ἔργον.

— Περίεργα πειράματα σωστικῆς ἐν θαλάσῃ συσκευῆς ἐγένοντο κατ' αὐτὰς ἐν Καλαί. Ἡ συσκευή αὕτη ἦν φέρουσι οἱ ἐν θαλάσῃ συνίσταται εἰς εἶδος ζώνης, ἣτις ἐξογκοῦται ἅμα πέση εἰς τὴν θάλασσαν ὁ φορῶν αὐτὴν καὶ οὕτω τὸν κρατεῖ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὸν προφυλάττει ἀπὸ πνιγμοῦ. Τρεῖς ἄνθρωποι, ὧν δύο ἀγνοοῦντες κολύμβημα περιενδυθέντες τὴν ζώνην ταύτην ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ διέμειναν ἀνενόχλητοι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Ὁ ἐφευρὼν τὴν συσκευὴν ταύτην καλεῖται Ἀλέξανδρος Βεμβενοῦτος.

— Ἀπεβίωσεν ἐν Βόννῃ ἐβδομηκοντούτης ὁ ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ τῆς Μύνστερ διάσημος καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀστρονομίας Χέις. Ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι ἐσχάτων ἐκδίδων τὴν *ἐβδομαδιαίαν ἐφημερίδα τῆς Ἀστρονομίας*, ἀφιέρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς μελέτην τοῦ ζωδιακοῦ φωτός καὶ συνέταξε τοὺς πίνακας τῶν μεταβλητῶν ἀστέρων. Ἐδημοσίευσεν ὁμοίως *Ὀυράνιον ἄτλαντα* ἐπὶ τῇ βίβσει τῆς οὐρανομετρίας τοῦ Ἀγγελλάνδερ καὶ ἐξαιρέτους εἰκόνας νεφελοειδῶν.

— Πλησίον τοῦ Μαδρὰς ἀνεκαλύφθησαν λείψανα πολλὰ προϊστορικῆς ἐποχῆς ἣτοι σκελετοὶ ἀνθρώπων ὀρυκτοὶ, μέγισται κάλπαι προωρισμέναι πρὸς καυσὶν τῶν νεκρῶν, ἀπειρα περίεργα εἶδη κεραμευτικῆς καὶ διάφορα εἶδη ἐργαλείων καὶ οἰκικῶν σκευῶν.

* *

ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΑ.—Μετὰ τὴν καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰσαγωγὴν τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τῶν τραπεζικῶν γραμματίων δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἄνευ ἐνδιαφέροντος τὰ περὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὰς παρὰ τοῦ ὑποτιμητικῆς τμήματος τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν ληφθεῖσας πληροφορίας κατὰ τὸ πᾶρθελθὸν ἔτος 1876 ἐξήχθη τῆς Ἑλλάδος μεταλλικὸν νόμισμα ἐκ 31,700,145 φράγκων, εἰσῆχθη δὲ 32,103,810 φράγκων, ἣτοι εἰσῆχθησαν ἐπὶ πλέον 403,665 φράγκα.

Ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ ἐγένετο ἐκ τῶν λιμένων εἰς οὓς προσεγγίζουσιν ἀτμόπλοκα ξένων ἐταιριῶν, ὡς ἐξῆς κατὰ λιμένα :

	Εἰσαγωγὴ	Ἐξαγωγὴ
Πειραιῶς	12,825,590	12,459,957
Σύρου	4,229,108	5,203,318
Κερκύρας	13,628,116	11,617,147
Κεφαλληνίας	812,782	1,216,484
Ζακύνθου	346,103	1,035,052
Λευκάδος	232,814	123,405
Κυθέρων	29,297	43,482
Πατρῶν	—	1,300

Κατ' εἶδος δὲ εἰσῆχθησαν μὲν χρυσα νομίσματα 8,021,059 φράγκων, ἀργυρὰ 16,842,368, ἐξήχθησαν δὲ χρυσα 7,549,934 φράγκα, ἀργυρὰ 17,670,043 φρ.

Τὸ μέγιστον ποσὸν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἐγένετο διὰ τῶν ἀτμόπλοων τῶν τριῶν ἐταιριῶν ὡς ἐξῆς :

	Εἰσαγωγὴ	Ἐξαγωγὴ
Αὐστριακοῦ Λοῦδ.	19,010,459	15,680,636
Γαλλ. Ἐθν. Διαπορθμεύσεων	8,820,233	9,012,502
Ἴταλικῶν <i>Τριρακρίας</i>	3,316,291	5,344,243

* *

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ.—Ὁ γνωστὸς Σουηδὸς ἐπιστήμων δόκτωρ Νορδενσκιάδ οὗ ἐμνημονεύσαμεν ἐν σελ. 156, ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως Ὀσκάρ 150,000 φράγκων διὰ τὸ ταξιδεῖόν του ἠγόρασε δὲ τὸ φαλαινοφόρον πλοῖον *Βεδα ἐφ'* οὗ θὰ ἐπιβῶσιν ὡς ἐθελονταὶ ναῦται τοῦ πολεμικοῦ Σουηδικοῦ ναυτικοῦ πληρονομηνοὶ παρὰ τοῦ Κράτους. Τὸ δρομολόγιον τοῦ ἔσται τοιοῦτο. Θὰ ἀποπλεύσῃ ἐκ Γοττεβόργ εἰς τὰς πολικὰς θαλάσσας, διὰ τοῦ Βεριγγεῖου πορθμοῦ καὶ θὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ τοῦ Σουέζ.

— Ἐν Παρισίοις συνέστη ἐταιρία πρὸς ἐπιχειρήσιν ταξιδίων περὶ τὴν Γῆν. Ὀλόκληρος ἡ περιοδεία θὰ διαρκῇ 320 ἡμέρας ἐξ ὧν 180 ἡμέραι θὰ δαπανῶνται ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν διασημοτέρων μερῶν τῆς σφαιρᾶς ἡμῶν.—Ἦδη ἀπέπλευσεν ἐκ Μασσαλίας τὸ πρῶτον ἀτμόπλοον ἐπιτήδες πρὸς τοῦτο καυπηγηθὲν καὶ φέρον 106 ἐπιβάτας. Θὰ ἐπισκεφθῇ δὲ τὴν Νότιον καὶ Βόρειον Ἀμερικὴν, τὰς νήσους τῆς Ὠκεανίας καὶ τὴν Ἀσίαν.

— Ἐν Οὐγγαρία ἡ σπουδὴ τῆς γεωγραφίας εἰσῆχθη τελευταῖον πλὴν τῶν Πανεπιστημίων τῆς Βουδαπέστης καὶ τῆς Κολοσσάρ ἐν οἷς διδάσκεται ἐν ἑκτάσει καὶ εἰς τὰς ἀπανταχοῦ τοῦ Κράτους νομικὰς σχολὰς. Συνεστάθησαν δὲ δύο εἰδικὰ γεωγραφικὰ σχολεῖα ἐν οἷς διδάσκεται λεπτομερῶς καὶ ἡ τοπογραφία, ἡ γεωδαισιᾶ καὶ τὰ συνεχόμενα αὐτῇ μαθήματα.

— Ἐν τῇ ἐτησίᾳ αὐτῆς δημοσίεα συνεδριάσει ἡ Γεωγραφικὴ ἐταιρία τῶν Παρισίων ἀπένεμα τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς ἐπιστήμονας καὶ τοὺς θαλασσοπόρους

οίτινες κατά τὸ ἔτος 1876 συνέτειναν εἰς τὴν πρόοδον τῶν γεωγραφικῶν ἐπιστημῶν. Τὸ μέγα χρυσοῦν μετάλλιον ἀπενεμήθη εἰς τὸν διάσημον πλοίαρχον Καμερόν τὸν γνωστὸν διερευνητὴν τῆς Ἀφρικῆς, διὰ τοὺς ἀπὸ Ζανζιβάρ μέχρι Ἀγίου Φιλίππου δὲ Βεγγουέλα πλάσας αὐτοῦ. Τῆς συνεδριάσεως προήδρευεν ὁ ἀκαδημαϊκὸς Λεβασσέρ.

— Εἰς τῶν συντρόφων τοῦ συνταγματάρχου Γόρδον, ὅστις ἀπὸ πέντε ἐτῶν διερευνεῖ τὸν ἄνω Νεῖλον, ὁ κ. Γκέσσι, ἀνεκάλυψε βραχίονα τοῦ Νεῖλου ἄγνωστον μέχρι τοῦδε. Ὁ βραχίον οὗτος, κατὰ τὸ λέγειν τῶν ἰθαγενῶν πλάτος ἔχων περίπου 200 ὑάρδων, καὶ ἔχων ὀρυμνικώτατον τὸν ῥοῦν, ἐνοῦται μετὰ τοῦ Νεῖλου κάτωθεν τῶν χειμάρρων Τόλα, μετὰ πορείαν ἐλευθέραν παντὸς ἐμποδίου. Ἄν τοῦτο ἦνε ἀκριβές θὰ ἦνε δυνατόν νὰ γείνη συγκοινωνία δι' ὕδατος μεταξὺ τῆς λίμνης Νυάνζα καὶ τοῦ Χαροῦμ.

— Κατ' αὐτὰς ἀνεχώρησεν ἐκ Λιβόρνου γεωγραφικὴ Ἰταλικὴ ἐκδρομὴ εἰς Αἴγυπτον. Αὕτη ὀρυμμένη ἐκ Καίρου θὰ ἐρευνήσῃ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ θὰ δημοσιεύσῃ λεπτομερῆ κατόπιν περιγραφὴν.

*

ΘΕΑΤΡΟΝ, ΜΟΥΣΙΚΗ. — Ἐν τῷ βασι. θεάτρῳ τοῦ Μονάχου πρὸ τινων ἡμερῶν δι' ἐκτάκτου λαμπρᾶς παραστάσεως ἐώρτασε τὴν 50ετηρίδα τῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀναβάσεώς του, εἰς τῶν ὀνομαστοτέρων ἠθοποιῶν τῆς Γερμανίας ὁ Φερδ. Λάντς. Ὁ Λάντς γεννηθεὶς τῷ 1810 ἄγει νῦν τὸ 67 ἔτος τῆς ἡλικίας του, πλήρης ζωῆς καὶ ἀμυαλῶς. Τὸ πρῶτον παρῆλθεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τῷ 1827 διδάξας τὴν *Μερόπην* τοῦ Βολταίρου, ἔκτοτε δὲ μέχρι τῆς σήμερον, κατὰ τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν ἰδίῳ τεύχει βιογραφίαν του, ὑπὲρ τὰς 10,000 φορές ἐδίδαξεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Ὁ Λάντς φέρει πολλὰ παράσημα διαφόρων ἡγεμόνων, τιμησάντων τὴν ἔκτακτον αὐτοῦ δραματικὴν τέχνην.

— Ἡ γνωστὴ ὑψίφωνος Ἀδελίνα Πάτη συνεργήσασα μετὰ τοῦ Ἀμερικανοῦ ἐργολάβου Στρακὸς ὅπως τρεῖς κατὰ σειράν ἔτηψάη ἐν Ἀμερικανικοῖς θεάτροις. Θὰ λάβῃ διὰ τὸ τριετές τοῦτο διάστημα 2 ἑκατομμύρια φράγκων, πρὸς τοῦτοίς δὲ ὁ Ἀμερικανὸς ἐργολάβος θὰ πληρώσῃ εἰς τὸ Ἰταλικὸν θέατρον τῶν Παρισίων ποικιλὴν ῥήτραν 100,000 φράγκων, διότι ἐνταῦθα ἦν ὑπόχρεως νὰ ψάλῃ ἢ χοιδῶς τὸν προσεχῆ χειμῶνα.

— Ἐν Παρισίῳ ἀπεβίωσεν ὁ δημοτικώτατος τῶν Γάλλων ἠθοποιῶν Λαφερριέρ τὴν ἡλικίαν ἐβδομήκοντα δύο ἐτῶν. Δεκαεπταέτης ἀνεθῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς δὲν τὴν κατέλιπε μέχρι τῶν τελευταίων του στιγμῶν, πλάσας αὐτὸς τὰ πρόσωπα τῶν κυριωτέρων γαλλικῶν δραμάτων. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του εἶχεν ὑπογράψαι συμβόλαιον μετὰ τοῦ θεάτρου τοῦ Ὠδείου ὅπως ἀναλάβῃ τὸν προσεχῆ χειμῶνα τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰωσήφ Βλασάμου ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι τῶν δύο Δουμᾶ, ὅπου θὰ διδάχθῃ μετ' ἐκτάκτου σκηνικῆς λαμπρότητος.

— Ὁ διάσημος Ἰταλὸς ἠθοποιὸς Θωμᾶς Σκλιβίνης μετὰ τοῦ θιάσου του ἔδωκεν ὀλίγας παραστάσεις ἐν Βερολίνῳ κατ' αὐτὰς, ἐνθουσιάζας τοὺς κατοίκους τῆς Γερμανικῆς πρωτεύουσας. Τὰ δρχήματα ἅτινα ἐδίδαξεν εἰσὶν ὁ Ἀμλέτος, ὁ Ὁθέλλος καὶ ὁ Μάκβεθ τοῦ Σκίπτερ καὶ ὁ πολιτικὸς θάνατος δράμα νεώτερον τοῦ Ἰταλοῦ Παύλου Γικιομέττη.

— Ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Παρισίων Folies Dramatiques ἐξετελέσθη κατ' αὐτὰς μονόπρακτος κωμῳδία ὁ τελευταῖος κλέφτης, ἀναφερομένη εἰς τὸ ἀηδῶς ἐκίστοτε ἀνακινούμενον ζήτημα τῆς ληστείας ἐν Ἑλλάδι. Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Μακραθῶνι, ὁ δὲ κλέφτης οὗτος Στανίσλαος (!) Βαλανδανόπουλος (!) τοῦνομα συλλαμβάνει τὸν Ἀμερικανὸν Σπέγγλερ ἔχοντα εἰδικὴν ἀποστολὴν ὅπως ἐξακριβώσῃ ἂν ἀνευρεθεῖσά τις ἀρχαία παρτουβλα ἦνε ἡ τῆς Ἑλένης τοῦ Μενελάου. Μετὰ τοῦ Σπέγγλερ τούτου συλλαμβάνει ὁ Βαλανδανόπουλος καὶ τὴν κυρίαν Σπέγγλερ, πρὸς ἣν ἐκμυστηρεύεται ἔρωτα. Οὕτω δ' ἐπὶ τῶν γελοίων τούτων βάσεων ἀναπτύσσεται ἡ κωμῳδία, ἣν κατακρίνουσιν τεχνικῶς αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἐν Παρισίῳ ἐφημερίδων.

— Ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίῳ ἐν ἡλικίᾳ 82 ἐτῶν ὁ Θωμᾶς Σωβαῆζ γνωστὸς δραματικὸς συγγραφεὺς, γράφας ἰδίως πολλὰ κείμενα μελοδραμάτων, ἐν οἷς ὁ Καϊδ καὶ ὁ Τορρεαδὸρ τὰ γνωστὰ μελοδρχήματα.

*

ΠΟΙΚΙΛΙΑ. — Τὸ ἐξῆς φοικῶδες συμβᾶν ἐγένετο εἰς ἀπόστασιν μικρὰν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ βρῖκιον *Μακδόναλδ* ἀποπλεύσας ἐκ Βοστώνης ἀπῆλθῆσεν εἰς 38⁰23' πλάτους καὶ 32⁰30' μήκους σχεδίαν μόλις ἐπιπλέουσιν τοῦ ὕδατος, ἐφ' ἧς ἦσαν δύο ἄνθρωποι, ὧν ὁ ἕτερος ἀπεβίωσεν μετὰ τινος ὥρας. Ὁ ἐπιζήσας διηγῆθη τὸ ἐξῆς. Ἡ σχεδία ἀπετελεῖτο ἐκ λειψάνων τοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου *Μαρία* ὅπου ἐκ Γεωργίας ἔπλεεν εἰς Βελφὼρ μὲ πλήρωμα δεκαεσσάρων ἀνδρῶν. Εἰς τὸ πλοῖον ἄγνωστον πῶς ἀνεώχθη ὀπή, δι' ἧς εἰσώρμησε τὸ ὕδωρ καταπλημμυρήσας τὰ πάντα. Αἱ τροφαὶ ἀπώλοντο, ἀλλὰ τὸ πλοῖον δὲν ἐβυθίσθη, ἀλλ' ἔκλινε εἰς τὰ πλάγια κατ' ἀρχὰς καὶ ἀφοῦ οἱ ἴστωι ἐθρυσθήσαν ἔλαβε τὴν ὀριζοντίαν θέσιν. Οἱ δεκατέσσαρες τοῦ πληρώματος εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος χωρὶς τροφῆς καὶ ὕδατος. Ἡ πείνα ἐθέριζε πάντας καὶ βραθυμῶν ἀνὰ εἰς ὑπέκυπτεν εἰς τρομερὸν θάνατον· τότε οἱ σύντροφοί του τῷ ἦνοιγον τὸν λαίμῳ, ἔπινον τὸ αἷμα του καὶ διενέμοντο τὴν καρδίαν καὶ τὸν μυελόν του ἅτινα ἔτρωγον ὡμὰ, τὰ δὲ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος ἔριπτον εἰς τὴν θάλασσαν. Πρὸ τριάκοντα δύο ἡμερῶν εἶχε συμβῆ τὸ δυστύχημα καὶ ἐκ τῶν δεκαεῶς ναυτῶν ἀπέμειναν οἱ δύο περισωθέντες ὑπὸ τοῦ *Μακδόναλδ* τραφέντες ἐπὶ τσαούτας ἡμέρας διὰ τοῦ κρέατος τῶν διαδοχικῶς ἀποθανόντων συντρόφων των.

— Πρῶτος ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίῳ ἡ Σάρα Φελίξ, ἀδελφὴ τῆς διασημοῦ ἠθοποιοῦ Ραχὴλ. Ἡ Σάρα Φελίξ ἠθοποιὸς καὶ αὐτὴ ἐν ἀρχῇ κατέλιπε τὴν σκηνὴν πρὸ καιροῦ καὶ ἀπέκτησεν ὄνομα ἐν τῇ μυροποιᾷ διὰ τῆς ἐφευ-

ρέσεως και κατασκευής διαφόρων μύρων χρησίμων πρὸς τὸν καλλωπισμὸν τῶν κυριῶν. Περί τῆς γυναικὸς ταύτης αἱ Γαλλικαὶ ἐφημερίδες ἀναφέρουσι τὸ ἔξῃς ἀνεκδοτόν. Ἡ Ῥαχήλ και ἡ Σάρα ὄφρανοι και ἐγκαταλειμμένοι κόραι περιήρχοντο τὰς ὁδοὺς τῆς Λυὸν και ἐζήτουν εἰς τὰ καφενεῖα τὸ ἔλεος τῶν διχθαπῶν. Σύνθηες καταφύγιόν των ἦν τὸ καφενεῖον τῶν Κελεστίνων ἔνθα ἡ Σάρα ἐφαλλεν, ἡ δὲ Ῥαχήλ ἀπήγγειλλε τὸν γνωστὸν τοῦ Λαφονταίνου μῦθον αὐ Ἰλῦκος και τὸ ἀργίον, ἀλλὰ μετὰ τὸςον καθαρὰς φωνῆς και μετὰ τοςαύτης χάριτος, ὡςτε σωρηδὸν ἐπιπτον ἐν τῷ ξυλίνῳ δίσκῳ ὃν περιέφερέν ἡ Σάρα τὰ νομίσματα. Παρήλθον ἔτη και ἡ μικρὰ κόρη τῶν ὁδῶν ἐγένετο ἡ μεγάλη Ῥαχήλ. Τῷ 1850 μετέβη εἰς Λυὸν ἔνθα ἔδωκε τινὰς παραστάσεις και ἐπεσκέφθη τὸ καφενεῖον τῶν Κελεστίνων τὴν πρώτην τοῦ σταδίου της ἀφρηρίαν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ Ῥαχήλ ἐν τῷ μεγάλῳ θεάτρῳ ἐδίδαξεν, ἀποχιρετίζουσα τὴν πόλιν τῶν πρώτων της ἐτῶν, τὴν Φαίδραν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν. Οἱ πρῶτοι τῶν εὐγενῶν τῆς πόλεως τὴν ἀνέμενον μετὰ τὸ πέρας τῆς παραστάσεως και αὐτὸς ὁ δήμαρχος της πόλεως κρατῶν ἀργυρὰ κηροπήγια προσηγετο της πομπῆς. Πόσον ἡ τέχνη ἐξουγενίζει και οἷα ἀντίθεσις μετὰξὺ τῶν ἀργυρῶν κηροπηγίων και τοῦ ξυλίνου δίσκου ἐν ᾧ πρὸ ἐτῶν συνήγοντο εὐτελεστάτα κέρδη.

— Ἡ ἐφημερίς Tagespresse της Βιέννης διηγείται τὰ ἔξῃς. Ὅτε ὁ Ἐτέμ πασσὰς νῦν μέγας βεζύρης της Τουρκίας διέτριβεν ἐν Βερολίνῳ, ἠγάπησε κόρην ὠρακίαν θυγατέρα τοῦ ἀρτοπώλου της γειτονίας. Ὅτε ἀνεχώρησε της Πρωσικῆς πρωτευούσης ὑποσχέθη εἰς τὴν ξανθὴν ἐρωμένην του ὅτι δέν θὰ τὴν λησμονήσει. Καὶ ὄντως πρὸ τινων ἡμερῶν ἡ νεαρὰ ἀρτόπωλις ἔλαβεν ἱκανὸν ποσὸν χρημάτων και τουρκικὸν διχθατήριον, δι' ὧν ἀναχωρήσασα μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸ Χαρέμιον τοῦ μεγάλου Βεζύρου.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

1877 ΙΟΥΛΙΟΣ (Ε. Ν.)

Βαρόμετρον

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θλιψις 751,88 χμ.	Μέση θερμοκρασία 27,82
Μεγίστη » 756,71 (τὴν 1ην)	Μεγίστη » 40,0 (τὴν 18ην)
Ἐλαχίστη » 747,31 (τὴν 20ην)	Ἐλαχίστη » 17,9 (τὴν 2αν)

Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 4,60 χμ.) ἀστραπῶν 6, βροντῶν 1.

Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 15 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 15 ΒΑ.

Ἐν τισιν ἀντιτύποις παρελείφθη ὁ τελευταῖος στίχος της σελ. 511 ὁ ἔξῃς:

ἀπειρόκαλος ἕκαστον δωμάτιον ἔχει μικρὰν τινὰ χθαμαλὴν κατάλληλον μό-